תנ״ך · ראשונים

אשכול הכופר על רות

רבי אברהם סבע

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אשכול הכופר על רות

רבי אברהם סבע

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אשכול-הכופר-על-רות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 5
פרק א 27
פסוק א 27
פסוק ב 29
פסוק ג 33
פסוק ד 33
פסוק ה 35
פסוק ו 36
פסוק ח 37
פסוק ט 40
פסוק י 40
פסוק יד 40
פסוק טז 41
פסוק יז 41
פסוק יח 42
פסוק יט 43
פסוק כ 44
פסוק כא 44
פסוק כב 44
פרק ב 45
פסוק א 45
פסוק ב 49
פסוק ג 49
פסוק ד 51
פסוק ה 54
פסוק ח 54
פסוק ט 57
פסוק יא 58
פסוק יב 58
פסוק יג 65
פסוק יד 65
פסוק טו 67
פסוק יח 68
פסוק יט 68
פסוק כ 69
פסוק כא 70
פסוק כב 70
פסוק כג 71
פרק ג 71
פסוק א 71
פסוק ב 71
פסוק ג 72
פסוק ד 72
פסוק ו 73
פסוק ז 73
פסוק ח 74
פסוק ט 75
פסוק י 75
פסוק יא 76
פסוק יד 77
פסוק טו 78
פסוק טז 78
פסוק יח 78
פרק ד 79
פסוק א 79
פסוק ב 80
פסוק ד 81
פסוק ה 81
פסוק ו 82
פסוק ז 84
פסוק ט 84
פסוק יא 86

פסוק יב 87
פסוק יג 95
פסוק יד 96
פסוק טו 96
פסוק יז 98
פסוק יח 101

הקדמה

זאת המגלה נכתבה בין הכתובים לפי שיש בה יחס ושורש ישי אשר עומד לנס עמים הוא מלך המשיח ולכן היא עיקר התורה כלה וכל דברי הנביאים כאומרם ז"ל כל הנביאים כלם לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעה"ב עין לא ראתה אלקים זולתיך יעשה למחכה לו לרמוז שאעפ"י שבדברי הנביאים נמצאו בהם דברים רבים מעניני ישראל ומהקורות אותם ומתוכחותם עכ"ז עיקר דברי הנביאים כלם היו לבשר את ישראל בעניני המשיח ובדברים העתידים להיות באחרית הימים כפי מה שהשיגו מכח נבואתם בכח מראת אלהים כפי השפע שנשפע עליהם עד שהיו רואים דברים של ממשות בעניני המשיח כעין ראיתי והנה מנורת זהב כולה וגילה על ראשה כמ"ש וה' בראשם. ושבעה נרתיה עליה רמז למה שאמרו שית אלפי שנין הוי עלמא וחד חרוב שזה רמז על מ"ש במקום אחר בסדר נזיקין תנא דבי אליהו צדיקים שעתיד הקב"ה להחיות שוב אין חוזרין לעפרם שנאמר והי' הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו מה קדוש לעולם קיים אף הם לעולם קיימים וא"ת אותם אלף שנים שעתיד הקב"ה לחדש את עולמו לצדיקים מה הם עושים הקב"ה עושה להם כנפים כנשרים ושטים על פני המים שנאמר על כן לא ניירא בהמיר ארץ ובמוט הרים בלב ימים וזהו כנגד וחד חרוב שהוא רמז שיהי' חרב משטן ומיצר הרע וחרפת עמו יסיר לפי שלא ילכו אחר התאוות כמו בראשונה כאומרו ואת הצפוני ארחיק מעליכם כו' ולא תהי' הנאתם ותענוגיהם אלא להדבק בהשי"ת ולעסוק בתורתו הנמשלת למים וז"ש הקב"ה עושה להם כנפים כנשרים ושטים ע"פ המים כי מצד התורה הם משיגים השגת בוראם לעלות ממעלה למעלה ויעשו להם כנפים כנשר יעופו השמים עד שישיגו מעלת השם ודבקותו ועל זה נאמר ונשגב ה' לבדו ביום ההוא הוא יום ה' הגדול והנורא שהוא אלף שנים בעיניו כיום אתמול כי יעבור וזהו כנגד אלף שנים שעתיד הקב"ה לחדש עולמו למי שאז יהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ה' והאלילים כליל יחלוף וזה לרמוז שאז לא יחסו בצל כנפי שמש ולא בכנפי השחר ולא בכנפי הכרובים ליקח אותם אמצעיים אלא בצל כנפי הקב"ה וזהו ועושה להם כנפים כנשרים כאומרו ובצל כנפיך יחסיון ועוד אפרש זה בפסוק אשר באת לחסות תחת כנפיו בס"ד וזהו ראיתי והנה מנורה רמז על התורה דכתיב ותורה אור וגילה על ראשה וז' נרותיה עליה כמו שפירשתי ושנים זתים עליה רמז לב' משיחים משיח בן יוסף ומשיח בן דוד אשר עליו נתנבאו הנביאים וכל נביא הי' משיג כפי השגתו לדמות הצורה ליוצרה כמו ישעי' שאמר בפרשה שמעו רחוקים אשר עשיתי המדברת בענין המשיח מלך ביפיו תחזינה עיניך תראינה ארץ מרחקים. וקרא למלך המשיח מלך ביפיו

לפי שהשגתו הי' יותר גדולה מזכריה ולא ראה הדבר במראות אלקים ובמשל כאומרו ראיתי והנה מנורה אלא דמהו למלך ביפיו להורות על מעלתו ויפי' ועל יופי ומעלת ישראל שישיגו באותו זמן כשיעשה נקמה באויביו ויושיעם כאומרו ה' חנני לך קוינו היה זרועם לבקרים ר"ל ישבר זרועם וכחם בהיותם בתקפם ובגבורותם וזהו היה זרועם כמו ונהייתי ונחליתי אף ישועתינו בעת צרה כנגד הישועה ולכן סמך מיד פרשת קרבו גוים לשמוע המדברת בנקמת אדום כאומרו כי יום נקם בלבי ואמר כי זבח לה' בבצרה וטבח גדול בארץ אדום ואמר ונהפכו נחליה לזפת כו' וכן ישעי' דמה ג"כ מלך המשיח לאילן שיש לו שרשים מרובים ואמר שרש ישי אשר עומד לנס עמים לפי שיעשה שרש למטה ויעמוד בקיומו לעולם בלא שינוי כבראשונה ולכן אמר ג"כ הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל לרמוז שבימים הבאים ישרש יעקב בשרשים מרובים ויוציא פרח ויצץ ציץ ומלאו פני תבל תנובה פרי חדש וטוב ולא כימים הראשונים שאמר ויגמל שקדים וכן ירמי' ע"ה דמה מלך המשיח לאילן שיש לו צמחים טובים ואמר הנה ימים באים נאם ה' והקימותי לדוד צמח צדיק ומלך והשכיל וכו' ובימיו תושע וכו' וזה לפי שישעי' ע"ה קראו שרש ישי לומר שיהי' כמו האילן שיש לו שרשים מרובים כאלו תקוע במסמרות שלא ימוט. ולפי שאולי אפשר שיעשה שורש למטה ולא יעשה ענף וצמח למעלה לזה בא ירמי' ודמהו לאילן שיש לו צמחים רבים ואמר והקימותי לדוד צמח צדיק ובפירותיו וצמחיו ישכיל ויעשה משפט וצדקה לפי שהוא איש צמח ומתחתיו יצמח בצדק ובמשפט ולא בסורי הגפן נכריה עד שיקראו שמו ה' צדקינו ולפי שירמי' דמה מלך המשיח לצמח צדיק אמר בנבואת זכרי' שמע נא יהושע הכהן הגדול כו' כי הנני מביא את עבדי צמח וכבר פירשתי כל אותה פרשה בפ' אחרון ממ"ס אבות כי באותה פרשה רמז על גאולת ישראל אעפ"י שלא יהיו ראוים ולכן אמר ויראני את יהושע הכה"ג שהי' לבוש בגדים צואים ועכ"ז השי"ת עשה עמו נס ואמר ראה העברת מעליך כו' וכן יעשה לישראל וזהו שמע נא יהושיע הכהן הגדול אתה ורעיך היושבים לפניך כי אנשי מופת המה כלומר להיות אות ומופת לישראל שהשי"ת יגאלם אע"פ שלא יהיו ראוים וזהו כי הנני מביא את עבדי צמח הוא מלך המשיח הנקרא צמח צדיק ולפי שזה הצמח אין אנו יודעים מאי זה אילן הוא בא דוד ושלמה ע"ה ופירשוה שלמה אמר מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים זאת קומתך דמתה לתמר כו' לפי שאמר בתחלה כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים שדמה אותו לתפוח בעצי היער שיש שם עצי יער עם התפוח לפי שלא היתה גאולתם שלימה ולכן דמהו לתפוח שאין לו צל הרבה כשאר אילנות ועכ"ז אמר בצלו חמדתי וישבתי אעפ"י שאין לו צל הרבה. והנכון שאמר כתפוח

בעצי היער על ענין ג"ע ועה"ב וכמו שאמרו כריח שדה אשר בירכו ה' הוא ריח שדה תפוחים והוא ריח ג"ע ולפי הדרך הראשון לפי שבתחלה דימה אותו לתפוח חזר עכשיו לדמותו לתמר וזהו מה יפית ומה נעמת באותו זמן שהוא עתיד שהוא כמו מלך ביפיו והוא כמו צמח צדיק ומהו זהו הצמח זאת קומתך דמתה לתמר לפי שבאותו זמן קומתו כתמר שמתמר ועולה למעלה מעלה הפך ממ"ש ואתה תרד מטה מטה וכל זה מצד שדים שנדמו לאשכולות הם שני תורות שבכתב ושבע"פ וכנגד הפרי שהוא המשובח שבפירות אמר אמרתי אעלה בתמר שזה רמז על מ"ש ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים כו' וזהו כנגד אעלה ר"ת אתרוג ערבה לולב הדס וזהו אעלה בתמר מצד אלו הד' מינים שהם כנגד ד' אותיות של שם ולפי שזה יהי' בזמן התחי' אמר וחכך כיין הטוב היא יין המשומר בענביו משי"ב הולך לדודי למישרים דובב שפתי ישנים הוא כנגד דמיכי חברון שיקומו בתח"ה באופן שבא שלמה לפרש זה הצמח מהו ואמר זאת קומתך דמתה לתמר שזה רמז על מלך המשיח וכן בא דוד ופירש זה הדבר יותר ואמר צדיק כתמר יפרח שזהו כנגד צמח צדיק וכנגד יציץ ופרח ישראל אשר זה הפסוק נאמר במזמור שיר ליום השבת אשר נתקן ונתייסד על המנוחה האמיתית העתידה להיות בימות מלך המשיח כאומרו והיתה מניחתו כבוד וזהו שאחז"ל ליום השבת לעולם שכולו שבת ובאותו זמן טוב להודות לה' מצד טובו והוייתו וכן ולזמר לשמך עליון כלומר לפי שבאותו זמן יהי' עליון נורא על כל אלהים וכן רמז זה על ישראל שבאותו זמן יראו כי שם ה' נקרא עליו ויתקיים בו ונתנך ה' אלקים עליון על כל גויי הארץ ובזה הזמן להגיד בבוקר חסדך כי הבוקר הוא רמז על הגאולה כאומרו הבקר אור והאנשים שילחו ואמרו זה בוקרו של אברהם וזכותו דכתיב וישכם אברהם בבוקר וכתיב אמר שומר אתא בוקר וגם לילה שזה רמז שבא בוקר הגאולה וגם לילה של הגלות בשביל עונותיהם ולכן שובו אחיי וזהו להגיד בבקר חסדך שראוי להם לספר חסד השם שעשה עמהם בגלותם וכן יש להם לספר אמונתך שעשית עמהם בלילות ובגלות שהצילם בין כמה זאבים והאמין וקיים דברו שנשבע שלא יכלו כדכתיב ואותך לא אעשה כלה ואם הוא כפשוטו יאמר טוב להודות לה' על הטובות שהוא גומל לך בכל בקר וערב להשיב נשמות לפגרים מתים ע"ד שאמרו ומפליא לעשות ז"ש חדשים לבקרים שהאדם מפקיד ביד השי"ת רוחו ונשמתו עיפה ומחזירו לו חדשה ונקיה ובזה ניכרת איך רבה אמונתך בלילות וע"ז אמרו כל מי שלא אמר אמת ויציב בבקר ואמת ואמונה בערב לא יצא ידי חובתו מההודאה שחייב להודות להשי"ת בבקר ובערב שמחזיר נשמתו לגופו נקיה וחזקה וזהו להגיד בבקר חסדך כי' וזהו כנגד טוב להודות לה' שהוא רחמים וחסד אל כל

היום וכנגדו אמר להגיד בבקר חסדך וכנגד ולזמר לשמך עליון שהוא כנגד הלילה וזהו ולזמר כאומרם קומי רוני בלילה אין רנה של תורה אלא בלילה אמר ואמונתך בלילות שמקיים דברו ואמונתו להחזיר הפקדון לבעליו ואמר עלי עשור ועלי נבל כנגד טוב להודות לה' עלי הגיון בכנור כנגד ולזמר לשמך עליון להורות שזה השיר החדש נאמר על מלך המשיח שאז טוב להודות לה' בנבל עשור כי עד אותו זמן לא היו משוררים אלא על השמינית כאומרו למנצח על השמינית אבל בזמן המשיח אז ישירו שיר חדש שהוא השיר העשירי קדש כאמרם עשר מיני שירות נאמרו בעולם השירה הראשונה אמרה אדם כו' השיר העשירי עתידים לומר ישראל בזמן המשיח דכתיב השיר יהי' לכם כליל התקדש חג וזהו שיר חדש ולא שירה חדשה וזה השיר עתידין לשורר בנבל עשור דכתיב רננו צדיקים בה' בנבל עשור זמרו לו שירו לו שיר חדש וע"ז השיר החדש אמר בכאן עלי עשור ועלי נבל ולהורות ע"ז תמצא שאחז"ל השיר שהיו אומרים הלוים על הדוכן ביום הראשון היו אומרים לדוד מזמור כו' ביום השבת היו אומרים מזמור שיר ליום השבת לעתיד לבא אומרים מזמור שירו לה' שיר חדש שכולו כשבת ומנוחה לחי העולמים וזהו כנגד השיר העשירי שעתידים לומר שיר חדש על הגאולה האמיתית אבל כל שאר הגאולות בלשון נקבה שירה חדשה וזהו עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכנור כנגד ולזמר לשמך עליון שאז הוא עליון נורא ולכן תמצא שהכניס בנתים פסוק להגיד בבקר חסדך כי לא הי' ראוי לו לומר אלא טוב להודות לה' ולזמר לשמך עליון עלי עשור ועלי נבל ואח"כ להגיד בבקר חסדך אבל אמר טוב להודות לה' וסמך מיד להגיד בבקר חסדך להורות שההודאה היא להגיד בבקר חסדך שהוא הגאולה העתידה כמו שפי' ואחר שהוכיח שהיא על הגאולה העתידה והבקר אור אמר עלי עשור ועלי נבל וכו' כלומר אחר שזה כן ראוי לי להודות בנבל עשור לפי שהוא כלי מוכן לאותו שיר חדש של הגאולה העשירית ואמר כי שמחתני ה' בפעליך להורות שאז הוא זמן השמחה כאומרו כי בו ישמח לבנו וכתוב ישמח ה' במעשיו ואולי שאמר שמחתני ה' בפעליך כנגד טוב להודות לה' לפי שהוא מדת רחמים במעשה ידיך ארנן כנגד ולזמר לשמך עליון אעפ"י שהוא דין והוא ע"ד חז"ל חסד ומשפט אשירה אם בחסד אשירה ואם במשפט אשירה וכה"א כיס ישועות אשא וכו' וכן ה' נתן במדת רחמיו וה' לקח במדה"ד כאומרם ז"ל כ"מ שנאמר וה' הוא ובית דינו כי הוא"ו הוא מקל תפארה שבט מישור שבט מלכותו וכן בכאן כי שמחתני ה' בפעליך שהם ברחמים ובמעשה ידיך ארנן אעפ"י שיש שם יד שמאל ארנן לפי שמה שחושב אדם שהוא רע הוא טוב ואין אדם שידע סוד הדברים על בוריין זולת השי"ת שהוא בעל המחשבות וזהו מה גדלו מעשיך ה' ולפי גדולתם ומעלתם

אין אדם שיוכל להשיגם והטעם לפי שמאד עמקו מחשבותיך ואחר שהוא עמוק עמוק מי ימצאנו. או שיאמר מאד עמקו מחשבותיך לומר כי אולי אעפ"י שגדלו מעשי ה' אולי ישיג האדם בהם דבר מה לז"א שא"א אחר שעמקו מחשבותיו מאד מאד מי הוא שיכול להשיג מחשבת השי"ת ואעפ"י שיראה לו שהשיג וירד לעומק הדבר אולי לא היתה זאת מחשבת השי"ת ואחר שזה כן איש בער לא ידע וכסיל לא יבין כו' לרמוז שאעפ"י שאמרו שמשחרב ביהמ"ק ניתנה הנבואה לשוטים. בכאן אינו כן שאפי' כסיל לא יבין את זאת והוא ענין צדיק ורע לו וזהו בפרוח רשעים ואולי יאמר אעפ"י שגדלו מעשיך ה' ומחשבותיך זה הדבר ברור לרואי השמש ואפי' הבער והכסיל יבינו זאת שבפרוח רשעים כמו עשב שהטעם היא להשמדם עדי עד וזהו איש בער לא ידע והכסיל לא יבין כי בפרוח רשעים הוא להשמדם בענין שלא יהי' להם נחלה בקרב אחיו ולא חלק באלהי ישראל וזהו ואתה מרום לעולם ה' וכ"ז רמז אל אומות העולם שישמידם השם ויכלו באפס תקוה וזהו להשמדם עדי עד כאומרו תרדוף באף ותשמידם מתחת שמי ה' וזהו כי הנה אויביך ה' כי הנה אויביך יאבדו בזמן המשיח ובאותו מקום ותרם כראם קרני שזהו מלכות ישראל ואמר בלותי בשמן רענן לרמוז שיבלו בטוב ימיהם ולא יהיו כימים הראשונים שעלו ישראל במעלה וירדו ולהורות על מעלתם אמר שהשם ינקום נקמתם מהקרובים והרחוקים וזהו ותבט עיני בשורי וישמח לבי במפלתם. ובקמים עלי מרעים ממקום רחוק שלא אוכל לראותם תשמענו אזני ואז צדיק כתמר יפרח שזהו רמז על ישראל שיהיו כתמר שנותן הפרי לע' שנה וכן ישראל תהי' שכרם ודרים באחרית כמו התמר באופן שאותם שיהיו שתולים בבית ה' לעבוד את הי בחצרות אלקינו שלמעלה יפריחו לעולם כאומרו כי טוב יום בחצריך של עוה"ב מאלף ימים בעה"ז ולכן בחרתי הסתופף בבית אלהי אפי' בין המזוזות מדור בפנים באלהי רשע שזה רמז על דירת עה"ז ואמר עוד ינובון בשיבה לרמוז שאעפ"י שיהיו שם זמן רב ויזקינו לא יהי' להם צער וחולשה לפי שעוד ינובון בשיבה וזהו כעין מ"ש בסוף המאמר שהבאתי לעיל שאומר שהקב"ה עושה להם כנפים כנשרים כו' ושמא האמר יש להם צער ת"ל וקוי ה' יחליפו כח וכתיב עוד ינובון בשיבה. ולפי הדרך הראשון באומרו צדיק כתמר יפרח בא דוד לפרש כמו שאמרנו מה שקראו הנביאים למשיח צמח וכן צמח צדיק ואמר שבאותו זמן המשיח שנקרא צמח צדיק כתמר יפרח שיהי' מתמר ועולה מעלה ויעשה פרי ותנובה כמו התמר שפריו מתוק לחיך וזהו כעין מ"ש שלמה זאת קומתך דמתה לתמר ואז יהיו ישראל שתולים בבית ה' בל ימוטו לעולמים ותגבהנה פארותיו שיצאו מבית ה' שהם שתולים שם ובחצרות אלהינו יפריחו וזהו לא יהי' זמן מועט אלא זמן רב ינובון

בשיבה כמו עוד יוסף בני חי וכן ויבך על צואריו עוד וכ"ז להגיד כי ישר ה' וכל דרכיו משפט ואעפ"י שיראה לנו שהשי"ת יעות משפט באיחור גאולתינו או בכיוצא בזה שקר ודמיון הוא שאין עולתה בו אעפ"י שהוא צור וחזק ואעפ"י שדרך החזקים והגבורים להעביר הדרך. הוא אינו כן וזהו צורי ולא עולתה בו וכמ"ש הוא אלקי אלקים ואדוני האדונים ועכ"ז לא ישא פנים ואוהב גר באופן שיוצא לנו מזה שכל הנביאים והמדברים ברה"ק כ"א לפי כחו והשגתו הי' מדבר בכל נביאותיו בענין מלך המשיח זה קירא לו מלך וזהו קורא לו שורש וזה צמח או תמר וזה קורא לו זית וכן כל הנביאים כאו"א דבר בו וכנה לו שם כפי השגתו ולא די זה אלא שבא דניאל וקראו אבן דכתיב חזה הוית עד דאית גזרת אבן ולא בידין ומחה לצלמא על אפוהי ונקרא אבן לפי שמלך המשיח יפרק הרים וישבר סלעים מצד אבן ישראל החזק וזהו כי מראש צורים אראנו ואומות העולם נקראו נבל יוצרים דכתיב ושברה כשבר נבל יוצרים המשל אומר נפלה כיפא (תרגום סלע כיפא) על הקדירה ווי לקצרה נפלה קדרה על כיפא ווי לקדרה וע"ז רמז כל אותה פרשה על אבן אחת שבעה עינים וכן והוציא את אבן הראשה תשואות חן חן לה וכ"ז להורות על חוזק מלך המשיח ומעלתו ומעלת ישראל ואעפ"י שבעונות ישראל בני ציון היקרים נחשבו כנבלי חרש ותשתפכנה אבני קדש בראש כל חוצות אותם שהיו אבני זכרון לבני ישראל. זמן יבא שיהיו סגולה מכל העמים כעין אבנים טובות ומרגליות ויהיו נקראים אבן הראשה ואבן מאסו הבונים תהי' לראש פנה אשר זה רמז על דוד שהי' מאוס מאחיו כדכתיב ודוד הוא הקטן ואנו בטוחים שיצא ממנו שרש ישי הוא צמח צדיק הנקרא זית רענן ונקרא צדיק כתמר יפרח ונקרא אבן ישראל אבן השוהם לפוצץ הרים וסלעים הם ההרים הגבוהים והחזקים סלעים מחסה לשפנים הם הגוים הטמאים שיהיו נשברים כאבן הזאת כאלו היו עם לא עצים. הרי לך מפורש מה שאמרנו כי כל הנביאים כלם לא נתנבאו אלא לימות המשיח כל א' וא' כפי כחו והשגתו אבל עוה"ב עין לא ראתה אלהים זולתיך לרמוז שאעפ"י שכל הנביאים הי' להם כח לדבר בענין המשיח כפי מה שהשיג בנבואותו אבל בענין עוה"ב זה דבר שלא ניתן לנביאים להשיג השגתו לפי שהוא דבר פנימי ורוחני מאד ולכן לא נמצא ענין עוה"ב מפורש בתורה ולא בנביאים אלא ברמיזה במאמרם ז"ל וכמו שכתבו המפרשים ז"ל לפי שהוא דבר שאין צריך לשומו בכתב לפי שהרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה כאלו הוא מוכרחות לשוב למקומה הראשון כאומרם שכר מצוה מצוה ואומר כי נר מצוה ותורה אור ואומר נר לרגלי דבריך. להאיר בחשך ולהוליכני אל מקומי הראשון וזהו ונחך ה' תמיד וכו' ואומר צדק לפניו יהלך וכו' אבל עניני העוה"ז הם נסים נסתרים בבגד התולדות ולכן הזכיר טובות העוה"ז

ולא טובות עוה"ז וכן הטעם בזה לפי שהנביאים יכלו להשיג עניני העוה"ז הגופנים אבל עניני העוה"ב שהם דברים דקים מאד ופנימיים לא יכלו לדבר בו לפי שהוא דבר נעלם מהם כאומרו אבל עוה"ב עין לא ראתה זולתיך מכל הנביאים כי לו לבדו יאתה ולא לאחר והוא שמור למחכה לו ויוצא לנו מזה שעניני המשיח אעפ"י שהם דברים גדולים מאד הם דברים גשמיים וגופניים בערך עניני העה"ב לפי שענין עה"ב הוא דבר דבק בו י"ת כאומרם ז"ל והתהלכתי בתוככם אטייל עמכם בג"ע וזאת היא השמחה השלימה כאומרו נגילה ונשמחה בך ואומר כי בו ישמח לבנו עד שלסיבת זה לא השיגו הנביאים לדבר בו לפי שהוא דבר פנימי ודק מאד ולא נתנבאו רק בעניני המשיח והנה כל התורה כולה כוללת אלו השני דברים ענין המשיח וענין העוה"ב והם הם יסודות הבית אשר הבית עומד עליהם והם הם בטחונם של ישראל לפי שהם אין עובדין את השם בסבת הנאת העולם הזה והצלחותם כאומרם היום לעשותם ומחר לקבל שכרם שזה רמז על עוה"ב הנקרא מחר כאומרו אל תתהלל ביום מחר כי לא תדע מה ילד יום לפי ששכר העה"ב אינו נישג אלא מעט מעט בעשיית המצות כמו שכתבו בזהר בפסוק שור או כשב או עז כי יולד. עגל או טלה או שעיר לא כתיב אלא שור או עז. כי מיד בלדתם השיגו מה שיש להשיג בסוף אבל האדם הוא להיפוך כי עיר פרא אדם יולד וכפי מה שהוא עושה המצות כך עולה ממעלה למעלה עד שזוכה בג' נפשות שהם נפש רוח נשמה אשר בהם עולה כל הג' מעלות ולכן אעפ"י שיהי' האדם חסיד בתכלית השלימות אין לו להתהלל במתת שקר לומר שיזכה לעוה"ב ולכן אמרו שאין הקב"ה מיחד שמו על הצדיקים בחייהם לפי שהם בעלי שינוי ובחירה ולכן אמר הן בעבדיו לא יאמין כו' וכמו שאמרו ביוחנן כה"ג ששימש פ' שנה בכהונה גדולה ולבסוף נעשה צדוקי ולכן אמר לקדושים אשר בארץ המה כלומר הקדושים האמיתיים הם אחר שהם קבורים בארץ אבל כל עוד שהם בחיים ע"ז נאמר אל תתהלל ביום מחר שהיא רמז לעה"ב כי לא תדע כו' ואולי תשתנה כרגע וכל צדקותיך לא תזכרנה לפי שרוח המושל הוא יצה"ר עולה עליך להדיחך מעל ה' אלהיך והוא הנקרא ילד ינון ונופש אשר כל החיים הולכים אחר הילד השני וזהו כי לא תדע מה ילד יום באופן שהם אין יכולין להשיג זה השכר האמיתי של עה"ב אצא בעשיית המצות עד יום מותם כאמרם כי לא יראני האדם וחי בחייהם אינם רואים אבל במיתתם רואים ואומר תוסיף רוחם יגועון ואל עפרם ישובון כאומרי והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה באופן שהשכר האמיתי הוא שכר העה"ב באחרית הימים כאומרו עקב אשר שמע אברהם בקולי ועקב הוא שכר באחרית להדבק בשם ה' כאומרו ובו תדבק וזהו תכלית האהבה והייחוד כדכתיב ואהבת את ה' אלהיך בכל

לבבך ובכל נפשך ואמרו ז"ל ואפי' נוטל את נפשך כאומרו כי עליך הורגנו כל היום וכל זה כדי להשיג תכלית הדבוק בשם ה' שהוא השכר האמיתי ועל זה קובלין ישראל כמה יסורין וכמה צרות כדי להשיג שכר העה"ב וכמ"ש בפ"ק דברכות רשב"י אומר ג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכלם לא נתנם אלא ע"י יסורין ואלו הם תורה וא"י ועה"ב ואמר עה"ב מנין שנאמר ודרך חיים תוכחת מוסר זהו יסוד מוסד לעם הקדש הדבקים בו ובתורתו ולפי שידוע שאעפ"י שעם הקדש גאולי ה' הם חכמים מחוכמים דבקים בה' עכ"ז יש בהם דעות שונות ולאו כ"ע דינא גמירי ואעפ"י שהם מאמינים בה' ובתורתו אולי יהיה בהם איש אשר יעלה בלבו לומר מי אני ומי ביתי כי הביאותני עד הלום להשיג מעלה גדולה כזאת לאור באור פני מלך חיים אשר עין לא ראתה אלהים זולתיך יעשה למחכה לו ואעפ"י שטוב ה' לקויו ולנפש תדרשנו כי שם בעולם הנשמות הוא השכר האמיתי עכ"ז אני הייתי רוצה לראות דבר של ממשות בטובות העה"ז ולא מהצלחות הגופניות אלא טובות המביאות לחיי עולם לפי שהאדם אינו יכול בקשתו לפי רוב המקרים והיסורים של העה"ז עד שלסיבת זה הוצרכה התורה ליעד בתורה ובנביאים ובכתובים ייעודי מלך המשיח והטובות הגופניות שישיגו שם איש תחת גפנו ותחת תאנתו והנאת ושמחת לויתן עם יין המשומר בענביו משי"ב וביעור רוח הטומאה מן הארץ וחרפת עמו יסיר עד שלסיבת זה רוחו יתן בקרבם ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים לפי שיהיו מוכנים להשיג השגת השם באין שופ"ר עד שלסבת זה אמרו כל הנביאים כולם לא נתנבאו אלא לימות המשיח לפי שזה דבר יותר כולל ויותר גופני לרוב העם הצריכים והמבקשים זה אבל ענין עוה"ב הוא דבר ראוי ליחידי סגולה אשר יעשה למחכה לו לשמו ולאהבתו ולא בסבת דבר אחר ועכ"ז עניני המלך המשיח הם דברים גדולים ונוראים אחר שכל ישעם וכל חפצם הוא להשיג השלימות האמיתי ולהדביק ב"ה ולכן תמצא כי מלך המשיח שמו כשם רבו לפי ששמו בקרבו כאומרו וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו וזה לפי שאמר בפסוק של מעלה והקימותי לדוד צמח צדיק הוא מלך המשיח הנקרא בשם רבו דכתיב יהי' צמח ה' לצבי ולכבוד וזהו וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו וכן נקרא מלך המשיח מלך ביופיו על שם השם דכתיב ה' מלך עולם ועד וכן נקרא צדיק דכתיב כי צדיק ה' ותמר דכתיב צדיק כתמר יפרח וכן נקרא זית רענן יפה פרי תאר כאומרו ושנים זתים עליה וכתיב שמן זית זך כנגד השם ותורתו שיש בה כ"ז אותיות עם הכפולות כמנין זך ואמר להעלות נר תמיד כנגד המנורה והתורה שנקראת ותורה אור והשם נקרא אור שנאמר וכבוד ה' עליך זרח וכ"ז לרמז שמלך המשיח דבק בשם ה' ובתורתו ושמו בקרבו ולכן נקרא לו ה' שלום וזהו וזה שמו אשר יקראו ה' צדקינו

ולכן ישראל דבקים בו ובשמו וכל ישעם וכל חפצם לזכות למלך המשיח כדי להתדבק בה' ובתורתו כדי לזכות לג"ע הנרמז בעץ החיים ולכן כל ישראל נקראו על שמו צדיקים דכתיב ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ החיים לפי שהם נצר מטעי מנצר ושורש מלך המשיח כאומרו ונצר משרשיו יפרה וכן הם מעשה ידי להתפאר ולהקרא בשם ה' אלהיהם ודוד משיחם בשם מלך כאומרם כל ישראל בני מלכים דכתיב ברעהו יעבוד חנם והוא הי' מלך יהודה וקרא לכל א' מישראל רעהו ואומר בי מלכים ימלוכו וכן כל ישעם וכל חפצם לעלות במעלות ולהתמר ולעלות בשם תמר דכתיב אמרתי אעלה בתמר להיות נקרא צדיק כתמר ולמעט אחזה בסנסיניו וכן נקראו בשם צמח וציץ ושרש דכתיב הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל וכן נקראו בשם אור דכתיב ולכל בני ישראל הי' אור במושבותם ועל שמם נקרא השם אור ישראל כדכתיב והי' אור ישראל לאש וכו' וכן נקראו זית רענן על שמו כדכתיב ותבא אליו היונה לעת ערב והנה עלה זית טרף בפיה כנסת ישראל נמשלה ליונה והנה עלה זית שאמרה יהיו מזונות מרורים כזית ובידו של הקב"ה ולא יהי' מתוקי' כדבש בידו של בשר ודם וכן ישראל רצו וקבלו על עצמ' היסורים והמכות והקללות מידו של הקב"ה לכתובה ונדוניא ותוספות כדאמרינן ביציאת מצרים יום חתונתם על מצות ומרורים כדי לזכות לחיי הע"ה ולא מתוקים מדבש בהנאות עוה"ז כדכתיב יעבור נא אדוני לפני עבדו בעוה"ז לאכול הנאותיו ואני אתנהלה לאטי סובל על כרחי עד תום כחי ונוס לחי ביד איש עתי היא עשו איש יודע ציד ואם יהי' פי' עה"ב עולם הבא אחר התחיה כמו שפר' הר"י גיקטוליא ז"צל בס' המצות שלו במערכת עולם אין בין עוה"ב לימות המשיח אלא כמלא נימא וחוט השערה לפי שהוא פי' שבכל מקום שאומר מזומן פלוני לחיי עוה"ב איני אומר על עה"ב שאנו קורין לג"ע שא"כ מה מעלה השיג' ר"ע וחביריו ודורו של שמד וכל אותם שנתבשרו בבת קול שיהי' מזומנים לחיי העה"ב יותר מהאחרים שהרי כל ישראל יש להם חלק לעה"ב אבל אמר שקרא עוה"ב העתיד להיות אחר יום הדין וכשנשמתו של אדם יוצאה ממנו הולכת לעולם הנשמות הנקרא ג"ע של מעלה ואז כל הנשמות מקבלות הליבון והעונש קודם שיכנסו לג"ע של מעלה וכן נשמות הצדיקים עומדות שם בג"ע ועדיין לא הגיעו לחיי עוה"ב ולכך אמרו בברכות בפרק הרואה בענין מיתתו של ר"ע יצאה בת קול ואמרה אשריך ר"ע שיצתה נשמתך באחד ואתה מזומן לחיי העוה"ב והרי כבר הי' נפטר ר"ע ומדוע לא אמר ואתה בעה"ב אלא אתה מזומן וכן בפ"ק דע"ז ר"ח בן תרדיון וקלסתירו מזומנין לחיי העה"ב וכן ר"א בן דורדיא שגעה בבכי' עד שיצתה נשמתו ויצאת ב"ק ואמרה מזומן ר"א לחיי העה"ב אע"פ שכבר נפטרו מן העולם. והרי כולם מודים שמאחר שנכנס אדם לחיי העה"ב אין

שם דין ולא עצבון וא"כ איך הי' ירא שמואל מיום הדין דגרסי' בחגיגה ר' אלעזר כי הוה מטי להאי קרא בכי ויאמר שמואל אל שאול למה הרגזתני כ' ומה שמואל הי' מתיירא מיום הדין אני עאכו"כ ואם שמואל הנביא כבר הי' בעה"ב למה הי' מתיירא אמנם הדבר כמו שביארנו שעוה"ב היא אחר יום הדין והעיקר הוא שיקבוץ כל הנשמות ליום הדין משם יזכו הזוכים לחיי העוה"ב כאו"א בחלקו הראוי לו וכשיתנו רשות לכל צדיק וצדיק ליכנס לעה"ב יכנס לפי שאין נכנסים שם אלא ברשות וכו' ודמיון הנשמות בתוך זמן זה כששוכנות בגוף כמי ששוכן בבית למטה מן העליה וכשנפרדות מן הגוף ועולות למעלה היא כמי ששוכן בעליה שע"ג הבית והכל נקרא בית אלא שזה מקום הגוף וזה מקום הנשמה ולכן אמר מזומן פלוני לפי שאע"פ שעלו לעולם הנשמות אין מי שידע כמה שיעורו וחלקו לעה"ב עד שיתפרסם ליום הדין וכמו שאמרו ב"ש ג' כתות ליום הדין וכו' וכשהקב"ה רוצה לחלוק כבוד לצדיקים קודם יום הדין מכריז עליהם שהם בני העה"ב כגון ר"ע ור"ח ור"א בן דורדיא וזה כבוד גדול שסלק מהם ספק יום הדין ולכן אמר מזומן לפי שמזמנים אותם תחלה ונכנסים ברשות דגרסי' בפרק הספינה יברא ה' על כל מכון הר ציון ועל מקראיה א"ר אבא א"ר יוחנן לא כירושלים של עה"ז ירושלים של עה"ב ירושלים של עה"ז כל הרוצה לעלות אליה עולה אבל ירושלים של עה"ב אין עולים לה אלא במזומנים לה הרי ביארנו בכאן כ"מ שנאמר פלוני מזומן לעה"ב כדמיון המזמן את חבירו לסעודה שהוא נכנס ברשות עכ"ל וקצרתי ועליתי והיוצא מדבריו שעה"ב הוא עולם הבא אחר התחיה ואחר יום הדין שאז ימצאו שם כל המזומנים והכתובים לחיים בירושלים כ"א לפי חוקו וחלקו הראוי לו כפי מה שקבל מן הצער והיסורין וע"ז נאמר ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע וגו' וכן אמר והיו לי ליום אשר אני עושה סגולה כו' הוא יום הדין אשר אח"ז יבא עה"ב אשר שם יהיו סגולה עם ישראל הקרובים אליו וע"ז אמר כל הנביאים כולם לא נתנבאו אלא לימות המשיח שאז ישיגו ישראל כל הטובות העתידות אבל עולם הבא שאחר יום הדין והתחיה שיחיו המתים עין לא ראתה השכר האמיתי המזומן ומוכן באותו זמן לפי שאז ישמח ה' במעשיו כביכול שעד אותו זמן הי' המלך נעצב על ביתו ובניו ואז יתקיים כי בו ישמח לבנו אחר שבשם קדשו בטחנו ועברנו עליו כמה הכאות וחבלות וזהו יעשה למחכה לו. ואחר שזה כן למי כל חמדת ישראל והדרו ויופיו ומלכותו אלא למלך המשיח הוא משיח בן דוד הנקרא שרש ישי וצמח צדיק ומלך ביפיו לפי שהוא משתמש בשרביטו של מלך כדכתיב הוד והדר תשוה עליו וכתיב הוד והדר לפניו והוא צדיק כתמר יפרח. ועדיין לא ידענו בן מי זה העלם ומאי זה שבט הוא ואם משפחתו הבכירה או הצעירה עד שבאה זאת המגלה היא מגלת

רות והודיעה אותנו שהוא מהגדולים אשר בארץ משבט יהודה בעל המלוכה ומשפחת אמו היא בת מלכי קדם בת עגלון מלך מואב הוא רות המואביה השבה משדה מואב עד שלסיבת זה ראוי לו למלוך על ישראל מצד אביו ומצד אמו ראוי הוא למלוך על כל מלכי הגוים ומלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו וישתחוו לו כל מלכים בין מלכי ישראל בין מלכי האומות כל גוים יעבדוהו אחר שיראו הנסים שהשם עמו וברוח ה' רוח חכמה ובינה יקריב את ישראל לאביו שבשמים וברוח שפתיו ימית רשע הוא ארמילוס הרשע ואז יבואו כל העמים לקרא כולם בשם ה' ולעובדו שכם אחד ולכן מדה כנגד מדה ראוי שכל גוים יעבדוהו ולפי שכבר אמרנו ששמו כשם רבו אמר בו יהי שמו לעולם קיים בלי שינוי כמו שאני ה' לא שניתי וכל זה לפי שבוטח בה' ושם ה' נקרא עליו ולכן תמצא מלך המשיח רמוז במזמור לשלמה אלהים ואעפ"י שנראה שנאמר על שלמה. הכתוב יפרש וירמוז על מלך המשיח כפי מה שנראה מתוכו ולז"א לשלמה שהוא מלך שהשלים שלו ולכן אמר משפטיך למלך תן הוא שלמה וצדקתך לבן מלך הוא משיח בן דוד ורמז ג"כ אחר שהוא מלך בן מלך ראוי לו המשפט והמלוכה וכן רמז מלך ובן מלך לפי שהוא מלך מצד אביו ראוי שידין עמך בצדק וענייך במשפט. ואח"כ שהוא בן מלך ג"כ מצד אמו מעגלון מלך מואב ראוי שישפוט עניים וידכא עושק הם אומות העולם העושקים בני ישראל ובני יהודה. וכן מדתו של הקב"ה שכשרוצה לייסר. לאמות העולם ולקנטרן אינו מקנטרן אלא לאותם שבאים מהם לקיים מהרסיך ומחריביך ממך יצאו וכן עשה ע"ו בלעם שהתנבא על אומות העולם ועל עקירתם יותר מכל נביאי ישראל בענין שלא יקראו תגר ע"י נביאי ישראל כשיוכיחום אחר שבלעם שהי' מהם ייעד עקירתם כאומרו ומחץ פאתי מואב וקרקר כל בני שת וכן בעמלק אמר ואחריתו עדי אובד וכן תמצא בעובדיה שלא נמצא בכל הנביאים מי שנתנבא על עקירת אדום כמוהו וכמו שהזכיר בדבריו וכבר אמרו עובדיה גר צדק הי' ולכן אמר שמועה שמענו מאת ה' וכו' לפי שהוא שמע מה שלא שמע נביא אחר ממפלת אדום ואמר שמענו לפי שהתנבא על ירמיהו שיהי' ג"כ מבני בניה של רחב הזונה שעתיד להתנבאות ולומר שמוע שמעתי לפי שנבואתם דומות זו לזו במפלת אדום ולכן עתיד לבא משיח בן דוד שבא מרות המואביה לדכא עושק ולקרקר כל בני שת ואמר יפרח בימיו צדיק לומר שכל הנביאים עתידים להתנבאות עליו לקרא צמח צדיק ואין אנו יודעים מתי יהיה לזה אמר יפרח בימיו צדיק. ואח"כ ספר ממשלתו שיהיה מים עד ים ומצד מלכות אמו לפניו יכרעו ציים וישתחוו לו כל מלכים כמו שפירשתי וכ"ז לפי שיציל אביון משוה בין הגוים ואמר יהי פסת בר להורות על הצלחת הארץ ולא ירעבו ולא יצמאו וכן ייעד על תחיית

המתים וזהו ויציצו מעיר כעשב הארץ. יהי שמו קיים לעולם כמו שפירשתי ולפי שזה דבר פלא היות ישראל בשפלות ודלות שנים הרבה ואח"כ שיזכו למעלות אלו ומי יאמין לשמועתו. לז"א ברוך ה' עושה נפלאות לבדו ואפי' בעל הנס אינו מכיר בניסו ואמר כלו תפלות דוד בן ישי לרמוז שעד אותו זמן היה ראוי להתפלל ולשוב אל ה' אבל אחר שהם במעלה זו ולא ישובו לכסלה כאלו כלו תפלות דוד בן ישי לפי שכל תפלותיו לא היו אלא שישלים השם זה ולפי שמלחמות מלך המשיח לא יהי' בחיל ובכח כי אם בשם ה' תמצא שנתיסד זה המזמור במספר המזמורים לשבעים ושתים רמז לשם המפורש של ע"ב של ויסע ויבא ויט לפי שה' נלחם להם במצרים בשם הגדול והקדוש הזה וכן תמצא מזמור ה' בעזך ישמח מלך שנתקן על מלך המשיח שבמספר המזמורים הוא כ"א רמז לשם אהי' שעולה כ"א ולכן התפלל דוד עליו קודם זה המזמור במזמר יענך ה' ביום צרה ואעפ"י שפירשתי אותו בפ' וישל' יעקב על יעק' כשראה עצמו בצר' עשו עכ"ז נ"ל לפי קשור המזמור שסמ' לו ה' בעז' ישמח מלך שמדבר על מלך המשיח ובזה המזמור התפלל עליו וזהו יענך ה' ביום צרה הוא יום ה' הגדול והנורא אחר הריגת משיח בן יוסף שיהיו ישראל ביום צרה כאומרו עת צרה היא ליעקב וכו' וזהו הנה יום בא לה' ואז ויצא ה' ונלחם בגוים ההם לעזור למשיח בן דוד כאומרו בכאן ישלח עזרך מקדש כו' ישגבך שם אלהי יעקב ולא אלהי אברהם כו' לפי שביעקב כתיב האל העונה אותי ביום צרתי ושם אלהי יעקב הוא יב"ק הנזכר בסוף המזמור דכתיב "יעננו "ביום "קראינו וזה נקרא שם אלהי יעקב לפי שזה השם כלול ביעקב ונשארה העי"ן כנגד שם המפורש של ע"ב וכנגד ע' סנהדרין שיצאו מיעקב ושם יב"ק בו כלולים שם הוי"ה ושם אהיה ושם אדני וכלם עולים ק"יב כנגד שם יב"ק ובכח זה השם מלך המשיח נוצח המלחמות לפי שמשתמש בשמו של הקב"ה ושמו בקרבו כאשר פירשתי ואמר ישלח עזרך מקדש לרמוז למה שכתבו בסתרי התורה על קן צפור שהקב"ה יתקן ויזרז ויזיין למלך המשיח בכל מיני יופי משמו הגדול וזהו ישלח עזרך מקדש וכן ישלח עזרך מקדש רמז בכאן ב' דברים שבשבילם ראוי שהקב"ה יעשה לו נס הא' בשביל ישראל וקדושתם שנתחללו ונחשבו לנבלי חרש ונהרגו כמה וכמה מהם והב' בשביל ירושלים עיר הקדש שנהרסה ונחרבה זה כמה שנים. כנגד הא' אמר ישלח עזרך מקדש כנגד ישראל שנקראו קדש דכתיב קדש ישראל לה' וכנגד הב' אמר ומציון יסעדך לפי שהגיע זמנה ליבנות ולזה רמזו במדרש רבה ישלח עזרך מקדש א"ר לוי כל טובות וברכות ונחמות שעתיד הקב"ה ליתן לישראל אינן אלא בשביל ציון. ישועות דכתיב מי יתן מציון ישועות יעקב. עוז מציון שנאמר מטה עוזך ישלח ה' מציון. ברכה שנאמר ברוך ה' מציון. שופר שנאמר תקעו

שופר בציון. חיים מציון שנאמר כטל חרמון כו'. תורה שנאמר כי מציון תצא תורה. עזרה מציון שנאמר ישלח עזרך מקדש מקדוש מעשים טובים ומציון מעשים טובים ע"כ. ולפי שכל טובות לישראל באות מציון אמר יזכור כל מנחותיך לרמוז שהי' מתפלל לשם אחר שרצה לבנות ציון שיהיה זה הבנין קיים לעולם ויזכור השם המנחות והעולות סלה בלי הפסק. או שיאמר יזכיר מן אזכרתה לומר שיעלו לרצון ולריח ניחוח ולפי שמלך המשיח עומד לנס עמים זה ימים רבים ומצטער על צרתם של ישראל וכמו שהוזכר בדבריהם שהוא יושב ברומא בין המנוגעים ממתין מתי יבא יומו כמ"ש היום אם בקולו תשמעו ולפי שזה חפצו וישעו אמר יתן לך כלבבך ואז נרננה בישועתך ולפי שאין הישועה שלו אלא של ה' כאומרו לה' הישועה לז"א ובשם אלהינו נגדול ובזה ימלא ה' כל משאלותיך ואחר שהמגדול שלו הוא שם ה' ידעתי כי הושיע ה' משיחו יענהו משמי קדשו ואעפ"י שלא יהיו ראוים השי"ת יעשה עמהם נסים וגבורות כדי להושיע ימינו שהי' בין האומות וזהו בגבורות ישע ימינו כאומרו הושיעה ימינך ועננו ואעפ"י שיבאו כל הגוים שהם גוג ומגוג אלה ברכב ואלה בסוסים לא לירא מהם אחר שבשם ה' אלהינו נזכיר באופן שבאותו זמן המה כרעו ונפלו יחד ואנחנו אעפ"י שנפלנו קמנו וזהו ואנחנו קמנו ונתעודד ואמר ה' הושיעה וכו' לרמוז שהענייה והנצחון לא יהי' בחיל ובכח אלא בשם ה' וזהו ה' הושיעה וכו' ובישועת המלך המשיח מיד יענינו ביום קראינו ובכאן חתם בשם יעקב שהוא יב"ק וזהו יענינו ביום קראינו ולפי שזה מדבר על מלך המשיח סמך מיד ה' בעזך ישמח מלך המשיח ובישועתך הנזכרת מה יגל מאד תאות לבו נתת לו שהיא תשועות ישראל כאומרו יתן לך כלבבך כו' ולפי שהשפתים הם כלי הלב אמר וארשת שפתיו בל מנעת סלה ואמר כי תקדמנו ברכות טוב לרמז למה שאמרנו שקודם בואו יקדמנו השי"ת בברכות ובכלי זיין ובעטרת פז. ולהורות שעניני המשיח יהיו קיימים לעולם ולא יפסקו כבראשונה שונה אמר חיים שאל ממך לעולם כאומרו אורך ימים ורומז בזה שאע"פ שמלך המשיח לא שאל אלא חיים שלא ימות כמשיח בן יוסף השי"ת נתן לו אורך ימים עולם ועד יותר ממה ששאל כמו שמצינו בשלמה שלא שאל אלא חכמה שהיא התורה שנקראת חיים והשי"ת נתן לו עושר וכבוד מכל המלכים וזהו כעין מ"ש במדרש ע"פ שפתי צדק ירעון רצון. כותיים יודעין לשאול על הפתחים כו' וזהו גדול כבודו בישועתך אחר שנתת לו כלי זיינך שהם הוד והדר כדכתיב הוד והדר לפניו וזהו הוד והדר תשוה עליו ובזה תשיתהו ברכות לעד אחר שהוא בעל ברכות ונתת לו השמחה והדביקות יותר מכל המלכים וזהו תחדהו בשמחה את פניך אעפ"י שהם פנים של זעם ומלת תחדהו יהי' מן חדוה רמז על שמחה כפולה כאומרו אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה אז יהי

שמחה חדשה וכ"ז לפי שהמלך נושע בה' ובחסד עליון בל ימוט שהוא שם של ע"ב שעולה כמו חסד הרמוז במזמור לשלמה ובזה תמצא ידך לכל אויבך או שרמז הישועה שהיא במלת ה' שהוא רחמים ומפלת האויבים בשם אדני שהוא דין וזהו תמצא ידך כמו הנה יד ה' הויה במק'. או שיאמר שבשם ה' שהוא רחמים יפלו האויבים וזהו ימינך תמצא שונאיך כאומרו ימין ה' עושה חיל או שרמז תמצא ידך לכל אויביך למה שאמרנו למעלה במזמור לשלמה כי מצד אב הוא משבט יהודה ובזה יושיע לישראל בשם הויה הכלול ביהודה. ומצד האם שהיא בת עגלון מלך מואב קרקר כל בני שת וזהו תמצא ידך וכו' תשיתמו כתנור אש כנגד תקדמנו ברכות טוב וכן פרימו מארץ תאבד כו'. נטו עליך רעה חשבו מזמה בל יוכלו כדכתיב למה רגשו גוים כו' על ה' ועל משיחו. כי תשיתמו שכם מקובצים בחלק אחד בענין שלא יברח איש מהם ואז במיתריך תכונן על פניהם וזהו כנגד כי תשיתהו ברכות לעד וגו' ולפי שלזה צריך דין לכלותם. אמר רומה ה' בעזך ואז נשירה ונזמרה גבורתך שהראת בהם והושעת ימינך כדכתיב בגבורות ישע ימינו וכל זה בישועת השם שמו הגדול שנתנו למלך המשיח לעשות המלחמה וכמ"ש הוד והדר תשוה עליו לפי שהקב"ה רצה לתת לו סימניו כאומרם ז"ל ה' בעזך ישמח מלך א"ר סימון זש"ה מי הוא זה מלך הכבוד שחלק כבודו ליראיו שנו רבותינו מלך ב"ו אין רוכבין על סוסו ואין יושבין בכסאו ואין משתמשין בשרביטו. משה ישתמש בשרביטו שנאמר ויקח משה את מטה האלהים. אליהו רכב על סוסו כו' מלך ב"ו אין לובשין עטרה שלו והקב"ה נתנה למלך המשיח שנאמר תשית לראשו עטרת פז. מלך ב"ו אין לובשין פורפירא שלו והקב"ה נתנה למלך המשיח שנאמר הוד והדר לפניו וכתיב הוד והדר תשוה עליו. מלך בו"ד אין יושבין על כסאו ושלמה ישב שנאמר וישב שלמה על כסא ה' למלך מלך ב"ו אין קוראין לסגן שלו בשמו והקב"ה קרא למשה בשמו שנאמר ראה נתתיך אלהים לפרעה. וכן קרא לישראל בשמו שנאמר אני אמרתי אלהים אתם וכן הקב"ה קורא למלך המשיח בשמו שנאמר וזה שמו אשר יקרא ה' צדקנו וירושלים נקראת על שמו שנאמר ושם העיר מיום ה' שמה הוי ה' שמה בעזך ישמח מלך עכ"ל הרי פירש איך השם רצה שהצדיקים יהיו נקראים על שמו כמו משה וישראל ומלך המשיח וזה להודיענו כי בשם ה' אשר בקרבם נתנם ה' עליון על כל גויי הארץ וזהו וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ובזה השם מתפאר ומתכבד משא"כ במלכי בו"ד שאינם רוצים שישתמשו בשרביטיהם לפי שהם מתקנאים באחרים שמא יקחו מלכותם משא"כ בהקב"ה שהוא רוצה בכבודם של ישראל יותר מכבודו כמו שאמרו באותו מלך שהי' מקטיר לע"ז ולא חש הקב"ה על כבודו ועל ששלח ידו נגד הנביא

נתיבש ידו וז"ש ולתתך עליון על כל הגוים לתהלה לשם ולתפארת שכשישראל טובים ומהללים להשי"ת ומתדבקים בו. מיד הקב"ה מתפאר בהם ואומר להם שיקראו בשמו וזהו ולשם ולתפארת ולא במלך המשיח לבד אלא משה וישראל נקראו על שמו כמ"ש רי סימון וכמו שאמרו במדרש רות ע"פ שמעה עמי ואדברה שדרשוהו על העתיד ועל העבר כדי שיהי' לי פתחון פה נגד שרי אומות העולם שאומרים מה נשתנו אלו מאלו אלו עובדי ע"ז וכו' ואע"פ שמיכאל נשתתק. הקב"ה משיב דכתיב אני מדבר בצדקה באי זו צדקה ר"א ור' יוחנן חד אמר בצדקה שעשיתם עם עולמי שקבלתם תורתי שאלו לא קבלתם הייתי מחזיר עולם תוהו ובהו דכתיב נמוגים ארץ וכל יושביה כיון שאמרתם כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע נתבסם העולם שנאמר אנכי תכנתי עמודיה סלה בשכר אנכי וכו' וחד אמר בצדק' שעשיתם עם עצמיכם שקבלתם את התיר' כו' וזהו שאמרו שם שמעה עמי ואדברה מהיכן אתם נקראים עמי מן ואדברה משעה שאמרתם כל אשר דבר ה' כו' אלהים אלהיך אנכי תני רשב"י אלהים אני לכל באי עולם אבל לא יחדתי שמי אלא לבני אינו נקרא אלהי האומו' אלא אלהים אלהיך אנכי ר' יודן פתר קרא במשה אמר הקב"ה אע"פ שקראתיך אלהים דכתיב ראה נתתיך אלהים אלהיך אנכי הא אנא על גבך. ר' אבא בר יודן פתר קרא בישראל אמר הקב"ה אע"פ שקראתי אתכם אלהים דכתיב אני אמרתי אלהים אתם אלהיך אנכי על גביכם ע"כ רמזו בזה מה שאמרנו שאינו כמלך ב"ו שירא שיהי' אדם נקרא על שמו שמא יקח מלכותי אבל הקב"ה אע"פ שנקראים הצדיקים על שמו אינו ירא מהם כי לעולם הוא על גביהם וז"ש בעזך ישמח מלך הוא משיח חוטר מגזע ישי. וזה מהדברים הגדולים עמוק עמוק מי ימצאם שיבא מלך המשיח משרש נחש מבת עגלין מלך מואב. ורעה עוד מזאת שבא לוט על בנותיו והוליד עמון ומואב. וכל טובת ישראל הי' עתיד לצאת ממואב דכתיב ביה ולא ידע בשכבה ובקומה עד שאמרו בסתרי כי ובקומה של בכירה נקוד על הוא"ו לרמז שממואב תצא רות שעתיד מלך המשיח לצאת ממנה שעתיד ליישב על כסא ה' למלך ועתי' ליק' שבט מישור שבט מלכו' בידו שהוא מטה האלהי' והוא מקל תפארה ולכן נקוד על בקומה של בכירה על הוא"ו לרמוז שהוא"ו היא שבט המשפט הנתון לדוד ושלמה ומלך המשיח אבל בקומה של צעירה הוא חסר וא"ו ולכן כתיב בכאן ותשכב את אביה וברות כתיב ותשכב מרגלותיו וכאן כתיב ולא ידע בשכבה ובקומה ושם כתיב ותקם בטרם יכיר איש את רעהו. ולפי שלוט נתכוין לעבירה והי' להוט אחרי בולמס של עריות ובנותיו נתכוונו לשם שמים להעמיד העולם כאומרם ואיש אין בארץ זכו הנקיבות של עמון ומואב להיות מותרות כמו שדרשו עמוני ולא עמונות מואבי ולא מואבית ואמרו שם ותשקין גם בלילה

ההוא להורות שהכל הי' מהשם באופן שתצא ג"כ נעמה העמונית מהצעירה ואעפ"י ששתיהן נתכוונו לש"ש אחר שהקדימה הבכירה לילה א' הקדימה ד' דירות. לישראל ק"ו מי שמקדים לעשות מצוה וגרסינן בהוריות פ' כהן משיח ובנזיר פ' מי שאמר הריני נזיר אחרון א"ר. חייא בר אבא אר"י לעולם יקדים אדם לדבר מצוה שבשביל לילה אחת שקדמה בכירה לצעירה זכתה וקדמה ד' דורות לישראל במלכיות עובד וישי דוד ושלמה ואמרו עלה בפ' שור שנגח את הפרה א"ר חייא בר אבין אר"י בן קרחה לעולם יקדים אדם לדבר מצוה שבשביל לילה אחת שקדמה כו' ואלו צעירה עד דאתי רחבעם דכתיב ושם אמו נעמה. וא"ת מנין שנתכוונו לשם מצוה דגרסינן במס' הוריות ובפ' הריני נזיר צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם משל ללוט ושתי בנותיו הן נתכוונו לשם מצוה וצדיקים ילכו בם והוא נתכוון לדבר עבירה כתיב ופושעים יכשלו בם ע"כ ולכן נאסרו הזכרים והותרו הנקיבות. וכן הענין בעצמו בענין פרץ וזרח שילדה תמר ליהודה שהיתה כלתו שהוא ג"כ מסודות התורה ולכ"א ויהי ביתך כבית פרץ כמו שנפרש בס"ד. הרי לך מפורש בן מי זה העלם ואיך משפחתו הבכירה בישראל שהוא מיהודה אשר לו המלוכה אשר עליו התנבא גור אריה יהודא ולא ישוב מפני כל אעפ"י שנראה שיש בו חסרונות בענין תמר ורות המואביה שהם דברים של גזל ואונאה. מטרף בני עלית וקבלת מעלה בענין שלא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו מצד אמו שהיא ג"כ ממשפחת מלכים ושרים וחוקקים וזהו מבין רגליו כמ"ש ובשליתה היוצאת מבין רגליה וכן אמר משה ע"ה שמע ה' קול יהודה מצד עצמו שההודאה עמו ואל עמו תביאנו אע"פי שהוא מעם אחר. ידיו רב לו מצד אביו ועזר מצריו תהיו מצד אמו וכמו שפירשנו ב"פ תמצוא ידך לכל אויביך. הרי לך איך משפחתו הבכירה מצד אביו וכן מצד אמו משפחתו הבכירה לפי שהיא בן הבכירה ולכן נכתב בתורה ענין בנות לוט וכתיב ותאמר הבכירה אל הצעירה אבינו זקן להורות שמואב בא מצד הבכירה ולפי שכל זה הי' גנוז בתורה בין שאר הגנוזים נכתבה זאת המגלה בין הכתובים להודיע לנו האיך הי' זה והאיך נתערב זרע יהודה בבנות מואב ולכן התחיל ואמר ויהי בימי שפוט השופטים אשר בכלל דבריה ספר ענין רות המואביה האיך באה לחסות תחת כנפי השכינה והיאך נזדווגה בבועז שהי' ממשפחת המלכים והוליד את עובד ועובד הוליד את ישי וישי הוליד את דוד זהו כלל המגלה להודיענו בן מי הילד הזה שבא במראות אלהים ובהשגחתו הנפלאה עד שנראה שכל דברי זאת המגלה כתובים באצבע אלהים ויד ה' עשתה זאת בדרך נס עד שלזאת הסבה תמצא שכנה התורה למלך המשיח כאלו הוא בן השם כאמרו ה' אמר אלי בני אתה כי בכח יד אדם א"א להיות אלא שהשי"ת בכח ידו ובהשגחתו הנפלאה סבב

סבות וגלגל גלגילין להוציא לאור תעלומה בענין שיצא זה הילד מאותו זקן בכח ה' מרות המואביה לכלות ולהכרית כל אלה הגוים לקיים מהרסיך ומחריביך ממך יצאו וזהו שאל ממני ואתנה גוים נחלתיך כו' תרועם בשבט ברזל ככלי יוצר תנפצם כמו שכתוב ושברה כשבר נבל יוצרים וכמו שאמרו אומות העולם נמשלו לחרס כו' ועתה מלכים השכילו וראו דבר זה איך אפשר זה שיבא מלך זה מכם לכלות אתכם אם לא הי' בכח יד ה' ולכן עבדו את ה' ביראה וכו' ואחר שהוא בני ואני ילדתוהו נשקו בר פן יאנף ולפי שזמן ביאת המשיח עתיד להתאחר בעונות ישראל אמר אשרי כל חוסי בו אעפ"י שיתאחר כאומרו אם יתמהמה חכה לו כי באיבא לא יאחר ואחר שכל אלו הדברים מסובבות מהשם יתברך וכבר התנבאו ע"ז הנביאים כפי מה שהזכרתי למעלה ובהכרח היו דברי השם ראוים להתקיים למה אנו מעלילים עלילות כנגד אלימלך עד שהאריכו בדבריהם ז"ל ואמרו שלזה ויהי בימי שפוט השופטים אוי לו לדור ששופטיהם צריכים להשפט כי לפי האמת זה רע גדול שהשופט אחרים צריך שישפטוהו וכמאמרם כל דיינא דמפקין מיניה ממונא בדינא לאו דיינא הוא וכמו שפירשתי בפ' שופטים ושוטרים תתן לך שראוי לכל אדם שישפוט לעצמו קודם שישפטוהו אחרים ולכן האריכו בדבריהם ז"ל ואמרו אלימלך גדול הדור היה ולפי שהוצרך לצאת חוצה לארץ באו לו כל הקורות האלו ואמרו עוד שאחר שהי' גדול הדור ופרנסם לא הי' ראוי שכשיראה צער בציבור שיפריש עצמו וילך לו לארץ אחרת כמו שעשה אלימלך כשראה רעב בארץ וילך לו לגור באשר ימצא וז"ש במדרש רות ר' חנינא פתח כשועלים בחרבות נביאיך ישראל היו א"ר חנינא מה השועל הזה יושב ומצפה בחרבות בשעה שהוא רואה בני אדם מיד בורח כך היו נביאי השקר וכתיב ולא עליתם בפרצות כמשה. למה הי' משה דומה לרועה יפה שנפרץ גדר של צאנו עם חשיכה ועמד וגדרו מג' רוחותיה ונשתיירה שם פרצה בא ארי ועמד כנגדו. אבל אתם לא עליתם בפרצות כמשה לא הייתם יכולים לעמוד במלחמה ביום ה' ואת אלימלך כד אתא עקתא לברך שבקתינהו ואזלת הה"ד וילך איש מבית לחם יהודה ועוד אמרו שם והתניא בשעת מלחמה ובשעת הדבר כנס רגליך ובשעת הרעב פזר רגליך ולמה נענש אלימלך על שהפיל לבן של ישראל עליהם משל לבולדכטיף שהי' שרוי במדינה והיו בני המדינה בטוחים שאם תבא שנת בצורת שהוא יכול לפרנס את המדינה עשר שנים. באת שנת בצורת היתה שפחתו בסודקי וקופתה בידה כך אלימלך הי' מגדולי הדור ופרנס צבור כיון שבאו שני רעבון אמר עכשיו כל ישראל באים על פתחי זה בא בקופתו וזה בא בקונסתו ברח והלך מפניהם ולכן וילך איש גרדום ע"כ באופן שבסבת זה מת הוא ושני בניו ואבד כל ממונו ונכסיו ונשארה אשתו ערומה שלולה כמו שאמרה אני

מלאה הלכתי וריקם השיבנו ה' ואחר שהשם גזר מימי קדם והגיע זמן הגזירה למלכות בית דוד וידוע שאין מלכות נוגעת בחברתה אפי' כמלא נימא מה טעם נאשים לאלימלך עד שאמרו שבעבור זה נענש היא ובניו וכל ביתו עד שנראה שזה הוא כמו עלילה שרוצה השם להעליל על בני אדם ח"ו ומלקה אותם ומקיים גזרותיו אשר צוה מימי קדם וכן באלימלך היה לו לקיים דברי גזרתו בענין דוד ומלך המשיח לפי שהגיע זמנו ואלימלך הלך להציל עצמו מפני הרעב כמאמר חז"ל רעב בעיר פזר רגליך ונענש. ואעפ"י ששבר לב בנ"י בברחו מפני הרעב אם לא הי' רצון השם לקבל דברו לא הי' מסבב ומגלגל אלו הגלגולים עד שנראת שכ"ז הוא כמו עלילה עד שלזה אמרו נורא עלילה על בני אדם וכמו שאמרו בכתונת הפסים שעשה יעקב ליוסף לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים שלא יטיל קנאה ביניהם שהרי בשביל ב' דינרין של משי שעשה יעקב ליוסף יותר משאר הבנים סבב שירדו אבותינו בגלות והאיך אפשר זה והלא כבר כתיב ידוע תדע כי גר יהי' זרעך כו' וש"ה נורא עלילה על בני אדם לומר שהקב"ה עושה נוראות גדולות לבני אדם על ידי עלילה וכן ביום אכלך ממנו מות תמות והלא כבר נגזרה גזירה קודם זה זמן רב שהי' כתוב בתורה אדם כי ימות באהל אלפים שבה קודם שנברא העולם שנאמר ואהי' אצלו אמון ואהי' שעשועים יום יום שני ימים שהם אלפיים שנה ועוד אחז"ל וחשך על פני תהום זה מלאך המות שנברא ביום ראשון וא"כ למה תלה המיתה באכילת העץ. וכן תלה מיתת משה ואהרן במי מריבת קדש דכתיב על אשר לא קדשתם אותי והלא ל"ח שנה קודם זה נאמר בלתי כלב בן יפונה הוא יראה אלא שהקב"ה גוזר כל אלו הגזירות כשהוא רצונו ואח"כ נראה לנו שיש בכל אלו הדברים סבה מה כמו גלות מצרים בשביל כתנת פסים ומיתת אדם בשביל אכילת העץ ומיתת משה ואהרן על אשר לא קדשתם אותי הוי כורא עלילה על בני אדם שמביא הקדוש ב"ה נוראות גדולות בעולם בעלילה והכל בדין חתוך ובאמת ותמים ולא יכריח לשום אדם לעשות דבר בשביל גזירתו לפי שהכל תלוי בבחירת האדם כאומרו ובחרת בחיים וכמו שפי' במשנה הכל צפוי והרשות נתונה וכן במגלת איכה באומרו עשה ה' אשר זמם בצע אמרתו אשר צוה מימי קדם שאעפ"י שחרבן הבית הי' בגזירת עירין לא בשביל זה הכריח לישראל לחטוא ח"ו כי לעות אדם בריבו ה' לא ראה ולכן לא תאמר שהשם גזר כך כי הכל תלוי בבחירת ישראל אבל אינו מעניש בשביל זה לשום אדם וזהו עשה ה' אשר זמם עכשיו מחדש לפי מעשיהם ובזה בצע אמרתו אשר צוה מימי קדם. ודבר זה הוא מנוראותיו ולפי הנראה לנו הוא עלילות כמי שנכנס עם אחר בעלילה וכן בענין משה ואהרן נראה לנו שבא בעלילה עמהם כאומרם ז"ל אם משה חטא אהרן מה חטא הוי תריבהו על מי מריבה

ואפי' במשה נראה שהשי"ת רצה להכנס עמו בעלילות לפי שמשה הי' משמר עצמו כל מ' שנה כדי שלא יהי' נכשל אחר ששמע אם יראה איש והקב"ה לוכד חכמים בערמם כמאמר ודברתם אל הסלע וכי בשביל שאמר שמעו נא המורים הי' ראוי לומר לכן לא תביאו את הקהל הזה אלא שנראה שרצה השם להכנס עמו בעלילות עד שלזה אמר המשורר משה ואהרן בכהניו כו' עד שאמר אל נושא היית להם ונוקם על עלילותם באופן שכמעט הי' מסופק בפעולות השם האיך הם כי מצד א' הי' רואה גדולתו ונוראותיו ומצד אחר הי' רואה קדושתו וזהו ה' מלך ירגזו עמים להורות כי מצד נוראותיו ירגזו עמים ולהורות על נוראותיו אמר ה' בציון גדול וחזר לומר שאעפ"י שהוא גדול ונורא יש להודות לו מצד קדושתו וזהו שמך גדול ונורא ואעפ"כ קדוש הוא והעד שאעפ"י שיש לו זרוע עם גבורה עכ"ז יש לו קדושה ורחמים וזהו ועוז מלך משפט אהב לומר שאע"פ שהוא גדול ונורא אוהב המשפט והרחמים כמו תאחז ידך במשפט ואע"פ שאתה כוננת משרים שהיא הדין הישר עכ"ז משפט וצדקה ביעקב אתה עשית וא"כ רוממו ה' אלהינו כלומר ראוי לכם לרוממו מצד קדושתו ולא מצד נוראותיו וזהו והשתחוו להדום רגליו קדוש הוא שאפי' מצד מקומו הוא קדוש וחזר לבחון שהוא קדוש מצד עצמו וזהו משה ואהרן בכהניו כו' לרמוז שאעפ"י שהוא קדוש הוא מדקדק עם חסידיו כחוט השערה כי זהו קדושתו שאינו נושא פנים אפי' לקרוביו וזה יתברר לך ממשה ואהרן שהיו הגדולה בישראל וכן שמואל בקוראי שמו כלומר שג"כ הוא מקורא עמהם לפי שהם משבט אחד קוראים אל ה' והוא יענם בעמוד ענן ידבר אליהם לרמוז שלפעמים יענם בפנים מאירות ולפעמים בעמוד ענן ידבר אליהם בפנים עצבות אעפ"י ששמרו עדותיו כמו שמצינו כל מ' שנה לא נתיחד אליו הדבור בפנים מאירות ובא לפרש הדבר ואמר ה' אלהינו אתה עניתם ומצד אחר היית אל נושא להם ומצד אחר ונוקם על עלילותם ומה הי' פעולתם שחטאו במי מריבה בדבר התלוי בחוט השערה עד שא"א לנו לומר אלא שרצה השי"ת ליכנס עמהם בעלילה וזהו ונוקם על עלילותם וא"ה רוממו ה' אלהינו לפי שהוא קדוש מצד המקום ומצד עצמו וזהו והשתחוו להר קדשו כי קדוש ה' אלהינו ולמעלה לא אמר אלא כי קדוש הוא מצד עצמו ולא מצד אחר וכמ"ש יהושיע לא תוכלו לעבוד את ה' כי אלהים קדושים הוא מצד עצמו ולא מצד שהוציא אתכם מארץ מצרים ולכן חזרו לומר את ה' לעבוד לבד ר"ל מצד קדושתו. באופן שאלו הדברים נראים כעלילות מצעדי גבר מצד קוצר השגתינו אבל מצד קדושתו היא דבר ראוי והשומע סבור שהם עלילות ולז"א ונוקם על עלילותם ועכ"ז רוממו ה' אלהינו כי קדוש ה' אלהינו ואינו בא בעלילות עם בריותיו אלא ברחמים ואעפ"י שנראה לכאורה שהוא דין ונורא עלילה על בני אדם עד

שלזה אמר הריעו לאלהים כל הארץ לרמוז שאע"פ שנראה שפועל פעולותיו במדה"ד שהיא אלהים עכ"ז יש להללו במדת אלהים ולכן אמר זמרו כבוד שמו כלומר כי מצד כבודו וכבוד שמו ראוי להללו וחזר לומר שימו כבוד תהלתו כלומר שאע"פ שמצד כבוד שמו אין אנו יכולים להללו כי שמו והוא דבר אחד ואיך יהללו למי שאין מכירים. לזה חזר לומר שימו כבוד תהלתו לומר שיש להללו מצד כבידו ומעשיו ומתוך זה יבא להללו אחר שרואה מעשה ה' הנורא ולכן לא אמר כאן זמרו אלא שימו כבוד תהלתו לפי שהוא דבר של ממשות. ואחר שזה כן. אמרו לאלהים מה נורא מעשיך עד שברוב עוזך יכחשו לך אויביך כלומר שאפי' אותם שהם אויבים ומכחישים בו באומרם שנוהג העולם בדין מצד נוראותיו ועוזו יכירו גדולתו ולכן כל הארץ ישתחוו לך וכו' ר"ל מצד רחמנותך וכן יזמרו שמך סלה מצד אלהים כאומרו כשמך אלהים כן תהלתיך על קצוי ארץ ולכן לכו וראו מפעלות אלהים שהם כלם פעולות ישרות בדין יצדק ומצד אחר נראה שהוא נורא עלילה על בני אדם כלומר שנכנס עמהם בעלילות כמו שאמרנו במשה ואהרן ואלימלך והתחיל לספר הגדולות והנוראות שעשה לעמו בשם אלהים וזהו הפך ים ליבשה כדכתיב ויסע מלאך האלהים שזה רמז על טובות העוה"ז וכנגד טובות הנפש אמר השם נפשינו בחיים בסבת תורותו שנתן לנו במדת אלהים דכתיב וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמור אנכי ה' אלהיך ומצד התורה יש לנו חיים אמתיים ואעפ"י שעברנו ייסורים רבים במדת אלהים כן צרים להשיג דרך חיים בתוכחת מוסר וזהו כי בחנתנו אלהים צ' כ"כ. ואע"פ שהבאתנו במצודה והרכבת אנוש לראשינו עכ"ז ותוציאנו לרויה ולפי שידוע שיצר לב האדם רע וחוטא נתן לנו כפרה בקרבנות המקדש וזהו אבא ביתך בעולות לכפר עונותי או לפי שאמר שעבר צרות רבות ולפי שמצד הצרות אדם נודר נדרים ואולי אחר שיצא לרוחה אינו משלים נדרו לז"א שאינו כן אלא אבא ביתך בעולות אשלם לך נדרי אשר פצו שפתי בצר לי ולכן עולת מחים יותר ממה שנדרתי אשלם ולכן שמעו ואספרה כל יראי אלהים אשר עשה לנפשי כלומר שעשה לי טובות גדולות בטובות נפשי במדת אלהים ולפי מעלתו והטובות שעשה עמי מי יוכל להללו ולשבחו לז"א אליו פי קראתי כלומר בפי קראתי לו אל אלהים ולפי שלו דומיה תהלה ורומם תחת לשוני כלומר רוממותו ומעלתו תחת לשוני ולא אוכל לספרם ויהיה פי קראתי כמו בפי קראתי. או יאמר אליו פי קראתי לרמוז שכל דבריו היו בפי ה' ומלתי על לשוני וזהו אליו פי קראתי כי הוא פי ולשוני ומסדר דברי והוא משים ומסדר רוממותו תחת לשוני לומר דברים טובים כאומרו לשוני עט סופר מהיר ואעפ"י שלבי לא הי' מוכן מצד דבר מה. לא ישמע ה' וזהו און אם ראיתי בלבי לא ישמע אדני אע"פ שהוא דין או יאמר

ע"ד מאמרם ז"ל מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה חוץ ממחשבת ע"ז כמוזכר בקדושין וזהו אליו בפי קראתי ועדיין רוממותו תחת לשוני כשהוא עונה אותי ואעפ"י שלא אהי' ראוי מצד מחשבות לבי שהם רעות לא הי' מביאו בהם אלא במה שאמרתי בפי וזהו און אם ראיתי בלבי אכן שמע אלהים הקשיב בקול תפלתו שאני בצדק ואיני מביט דבר אחר וכל זה בשם אלהים אע"פ שהוא דין ומה יעשה בשם הוי"ה ואחר שזה כן ברוך אלהים אשר לא הסיר תפלתי וחסדו מאתי שרמז בזה שבריבוי הצרות והתלאות לא ימנע מפיו סדור התפלה ואע"פ שלבו לא הו' מוכן בסדור התפלה עשה עמי חסד גדול כאלו הייתי מוכן וזהו וחסדו מאתי. היוצא לנו מזה איך פעולות השם הם ישרות ותמימות ואע"פ שהם נמשכות ממדת אלהים שהוא מדה"ד הם טובות וישרות ואע"פ שנראה מפשטן שהם נוראות ואין אנו מבינים טעמם עד שמצד זה אנו אומרים שהוא בא בעליל' כאומרו נורא עלילה על בני אדם עכ"ז כשיסתכלו בהם בהסתכלות נמרץ יראו כי טוב ה' וכל דרכיו משפט כאומרו טעמו וראו כי טוב ה' ולא אמר ראו כי טוב ה' ולכן אמר בכאן לכו וראו מפעלות אלהים כלומר שילכו ממועצותיהם ויעבירום מהם ואז יראו מפעלות אלהים שהם ישרות ואע"פ שיראה שהוא נורא עלילה כמו שאמרנו בגלות מצרים שתלו אותו בכתונת פסים וחטא משה ואהרן במי מריבה והליכת אלימלך מארצו למואב שנראה שהיה לקיים דברי השם אשר דבר בימים הראשונים ממלכות בית דוד שעתיד לצאת מרות המואביה בתו של עגלון ואח"כ נראה שנכנס עמו בעלילות ומת הוא ושני בניו עכ"ז אחר הסתכלות כל מפעלות אלהים הם ישרות כי אחר שהי' אלימלך גדול הדור ופרנס לא הי' לו לצאת לח"ל בשום סבה מהסבות בענין שלא ישבר לב נדכאים אחר ששמו עיניהם עליו לפי שהי' עשיר גדול וזהו שאמרו במדרש רות. רעב שבא בימי שפוט השופטים ר' הונא בשם ר' דוסתאי מ"ב סאין היו ונעשו מ"א והתניא לא יצא אדם חוצה לארץ אלא א"כ היו סאתים חטים בשקל אר"ש אימתי כשאינו מוצא ליק' אבל מוצא ליק' אפי' סאה בשק' לא יצא חוצה לאר'. והתניא בשעת מלחמה ובשעת הדבר כנס רגליך ובשעת הרעב פזר רגליך ולמה נענש אלימלך אל שהפיל לבן של ישראל עליהם כו' ככתוב לעיל באופן שאלימלך טעה באומנותו כי אחר שהי' נשיא העם הי' ראוי לו למות בראשונה קודם שיצא מארץ כנען ורעה עוד מזאת לעזוב צאנו עצבים ועגומים שהיו בטוחים בו שיפרנסם בלחם עשרה שנים כמו שאמרו במדרש והוא הי' הראשון שהתחיל לחפש בסדקים כאלו הי' עני שואל על הפתחים והלך לו אל ארץ אחרת שלא ברצון השם עד שלסיבת זה נענש והאומר שהי' סיבה מאת השם בשביל מלכות בית דוד שהגיע זמנו. והלא אין מעצור לה' להושיע ולהשלים אמרתו אשר צוה

מימי קדם ולתת בלב רות המואביה שתצא מבית אביה ותלך לארץ ישראל להתגייר כמו שעשתה בתיה בת פרעה ואנקלוס הגר כמוזכר במקומו או דרכים אחרים רבים היו ביכולת השם מה שאין כחנו משגת אע"פ שאלימלך ישב בארצו וזה וזה יתקיים והוא לא רצה אלא לעזוב ארצו ומולדתו ארץ קדושה ולילך אל ארץ טמאה לשבוע לחם ולעזו' עמו וקרוביו ולשבר לבם ולסיבה זו נענש מכ"מ במיתת בנים ונכסים כמו שישראל מת לבם בקרבם כשראוהו הולך ואחר שהוא נשא עונו וענשו נתקיימה גזירת השם ברות המואביה שדבקה בחמותה ונזדווגה לבועז ויצאה מהם שרש ישי אשר עומד לנס עמים זהו כלל המגלה כלה:

ואני הדל באלפי צעיר התלמידים אברהם בן לאדוני החסיד ר' יעקב סבע ז"ל עלה בדעתי לפרש חמש מגלות כיד אלקי הטובה עלי וזיכני השי"ת לפרשם ולגמרם ואז חרה אף ה' בעמו ונתגרשו כל היהודים שבפורטוגאל בגזירת המלך מנואל ימח שמו וזכרו ולא די זה אלא שצוה ליקח כל הספרים שבמלכותו אחר שצוה ליקח הבנים והבנות והבתי כנסיות. והנחתי כל ספרי בעיר פורטו בגזירת המלך ושמתי עצמה בסכנה והבאתי עמי ללישבונה פי' התורה שחברתי עם פי' מס' אבות ופי' חמש מגלות עם חיבור צרור הכסף שמדבר בדינים שחברתי בימי נעורי. וכשהגעתי ללישבונה באו אלי היהודים שהעבירו קול במדינה כל יהודי שימצא עמו ספר או תפלין שימות ומיד קודם שנכנסתי למלון שהי' מחוץ לעיר הולכתי אלו הספרים בידי והלכו עמי שני יהודים וחפרו תחת זית א' וקברום שם ואעפ"י שנתקיים שם זית רענן יפה פרי תאר מצד התורה שהיתה בקרבו אני קראתי אותו אלון בכות לפי ששם קברתי כל מחמד עיני הם פירושי התורה והמצוה הנחמדים מזהב ופז רב לפי שבהם הייתי מתנחם משני בני שלקחום בע"כ להמיר דתם והייתי אומר זאת נחלת עבדי ה' והם טובים לי מבנים ובנות באופן שנשארתי ערום מכל ולא ראיתים לפי שמיד השליכוני בבית הכלא מקום אשר אסירי המלך אסורים ועמדתי שם מרעיד קרוב לששה חדשים. ואחר שזיכני השם בעבור זכות אבותי לצאת משם ולמלכות פאס באתי עלה בדעתי להחזיר עטרה ליושנה ולזכור קצת ממה שהי' כתוב שם ועלה בידי לחבר פירוש התורה ופי' מסכת אבות ועכשיו אני רוצה לפרש פי' חמש מגלות בעזר הסם כפי מה שאזכור ומהשם אשאל עזר ומענה לשון להתחיל ולגמור פי' המגלות חבילות חבילות מיוסד בקצת מקומות על פירוש יונתן ב"ע זצ"ל לפי שהוא הטוב שבפירושים ובימים הראשונים קראתי זה אשכול הכופר לפי שהספרים הראשוני' הם צרורות כספי וזהבי הראשון שמדבר בענין הדינים קראתיו צרור הכסף ופי' התורה קראתיו צרור המור ופי' מסכת אבות קראתיו צרור החיים. ולפי שכבר תמו

הצרורות ובטלו ולא מצאתי צרור אחר קראתי שם זה החיבור אשכול הכופר לפי שהוא דומה קצת לצרורות כספי וזהבי וכן לפי שיש בו ה' אשכולות הם חמש מגלות שיש באחת מהם אשכול הכופר דודי לי וכן קראתי אשכול הכופר לומר שאעפ"י שבטלו האשכולות כאומרם אשכול איש שהכל בו מקרא משנה תלמוד אגדות. הכופר שמכפר עונותיהם של ישראל עם כל זה מצאתי אשכול לאכול אעפ"י שבכורה אותה נפשי. אבטח בה' ויסמכני בכחשי ולחשי ויעזרני להוציא לאור תעלומות בפירוש אלו חמש המגלות הרמות ואף גם זאת כי ראמות לאויל חכמות. שפתי יפתח בדעת ומזמות.

פרק א

פסוק א

ויהי בימי שפוט השופטים ויהי וכו'. הכתוב הודיע לנו שהיה זה הענין בימי שפוט השופטים וכן יודיע לנו שבעבור היות זה זמן השופטים אשר שפטו את ישראל ולא שפטו את עצמם וילכו במועצות רעות כמו גדעון ושמשון באה להם הצרה הזאת כמוזכר במדרש רות ויהי בימי שפוט השופטים אוי לדור ששפטו את שופטיהם ומי היו רב אמר דבורה וברק ר' יהוד' בן לוי אמר שמגר ואהוד היו ר' נחמיה אמר דבורה ויעל וברק היו שפוט א' השופטים שנים הרי ג' וכו' מהו כי זנתה אמם הובישה הרתם א"ל אימתי דברי תורה מתבזין בפני עמי הארץ בשעה שבעליהם מבזים אותם אתא ר' עקיבא בר אביי בשם ר' אחא ועבדא לשמיעה אימתי ד"ת נעשין כזיבות בפני עמי הארץ כו' ר' יוחנן מייתי לה מהכא חכמת המסכן בזויה וכי חכמתו של ר' עקיבא כשהיה מסכן בזויה היתה אלא מהו מסכן בזוי בדבריו כגון שיושב ודורש לא תטה משפט והוא מטה לא תקח שחד והוא לוקח כל אלמנה ויתום לא תענון והוא מענה ותנינא שמשון הלך אחרי עיניו דכתיב אותה קח לי כי ישרה היא בעיני ושפט את ישראל. גדעון הלך אחר ע"ז דכתיב ויעש אותו גדעון לאפוד ושפט את ישראל אוי לדור שמעול במשפט ע"כ. הרי לך מפורש איך השופטים היו מעותים משפט ואת כל הישרה יעקשו עד שלסבת זה הנשפטים היו רשעים כמו הם כמאמר הנביא ויהיו מאשרי העם הזה מתעים ומאושריו מבולעים ולפי שבאותו זמן אין מלך בישראל איש כל הישר בעיניו יעשה בסבת השופטים והי' צריך מלך לתקן המעוות כאומרם אשימה עלי מלך והיא אחת מהמצות שנצטוו ישראל בכניסתם לארץ כמאמרם ז"ל בענין שיהיו העם על פיו ויהיה מוראו על פניהם כאומרו ירא אה ה' בני ומלך עד שאמרו הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו ולפי שעכשיו בזמן השופטים ראה השם את הארץ והנה נשחתה

לפי שאין מלך ואין שר איש לבצעו מקצהו. רצה השם לתת מלך לישראל יושב על כסאו שישפוט תבל בצדק מישור שבט מלכותו הוא דוד מלך ישראל לכ"א בכאן ויהי בימי שפוט השופטים וילך איש מבית לחם יהודה אל שדה מואב להביא רות המואביה אשר ממנה הושתלה מלכות בית דוד וזה ענין המגלה:

ואמר ויהי רעב בארץ להורות כי בסבת השופטים שהיו רעים בא רעב לעולם לפי שאין רעב בלי עון ואין פורעניות אלא בשביל ישראל כאומרו ויבז עשו את הבכורה ויהי רעב בארץ להורות שבסבת מה שעשה יעקב בלקיחת הבכורה מעשו בהיותו אנוס ועיף ויגע והולך למות היה רעב בארץ וכן כל מיני עשר רעות שמנו חז"ל בפסוק זה הי' בסיבת עון ולכ"א ויהי בימי שפוט השופטים ויהי רעב בארץ ולכן אז"ל כל מקום שנאמר ויהי לשון צער הוא והוא כמו נהי נהיה כי צער גדול היא שיהיו השופטי' רעים וחטאים עד שבסבת רעתם מביאין צער אחר לעולם וזהו ויהי רעב בארץ. ואמר וילך איש מבית לחם יהודה להורות על צער אחר כי ראוי היה שאחר שהשופטים הראשונים היו רעים כמו שמשון וגדעון. שאלימלך שהיה ממשפחת רם מזרע המלוכה מן הפרתמים שיעצור בעמו ולא יתפרש מהם בשעת הרעב ויתקן אשר עותו הראשונים ואמר שלא די שלא תקן המעוות אלא שעשה יותר רע מן הראשונים והוסיף צער בעולם ויצא מארץ קדושה ללכת אל ארץ טמאה לשדי מואב ושבר לבות ישראל שהיו נשענים עליו שיסייעם בימי הרעב וזהו וילך איש מבית לחם יהודה לרמוז שאלו הי' הדיוט וקל בין הקלים לא היה תימא אבל אמר שהי' איש מיוחד פרנס הדור מזרע המלוכה ראוי להיות איש קיים בעצמו ולא עשה כן אבל נטה אחר ההבל כאיש שוגה והדיוט ועוד אלו הלך מארץ אחרת שלא הי' ארץ קדושה כמו לחם יהודה וכן שהלך אל ארץ אחרת טובה הימנה לא הי' כ"כ רע אבל אמר שחלק לו מבית לחם יהודה שהיא ארץ קדושה אל שדה מואב שהוא ארץ טמאה כמו שדה אדום העמלקי ולא נכנס ליישוב זה רע גדול.

ואמר הוא ואשתו ושני בניו לומר שכולם הסכימו בעצה זו ואעפ"י שהיתה נעמי אשת חיל בזה לא לקחה עצה לנפשה כמו שאמרה און בן פלת אשתו הצילתו ואולי אם היתה מוחה ביד בעלה היה שומע לה והיה מציל כל אלו הנפשות ולא עשתה כן אלא היתה בעצה ובהסכמה תחלה ולכ"א הוא ואשתו ושני בניו ואין מוחה ולכן אמרה היא כשחזרה לארצה אל תקראנה לי נעמי לא ביופי ולא במעשים קראן לי מרה כי המר שדי לי כלומר בי בשבילי באה כל הצרה הזאת וזהו המר שדי בשבילי לכל ביתי מאד:

וכן רמז וילך איש מבית לחם יהודה להורות על דעתו שהי' חסר לחם וברח מן הארץ מחמת הרעב והוא הי' מבית לחם יהודה ארץ אשר שבעה לחם ולא יחסר כל בה והוא

לא בטח בעצמו לעמוד בארץ קדושה כזאת ארץ שמנה וטובה הנקראת בית לחם יהודה ומשם יצא לחם ומזון לכל העולם והלך לשדה מואב עד שלזאת הסבה חזר לומר אח"כ פעם אחרת מבית לחם יהודה. וכן רמז וילך איש להורות ג"כ על רעתו שלא עשה זה על צד הקרי וההזדמן אלא אחר עצה והסכמה והוא כמו וילך מנוח אחר עצת אשתו וכן וילך איש מבית לוי אחר עצת בתו וכן בכאן ראה הרעב ולקח עצה לנפשו וחשב לברוח הוא ואשתו ובניו ואחר העצה לא שב ממחשבתו הרעה אלא שעשה הדבר בפועל ויבאו שדה מואב ויהיו שם. ואלו זאת העצה היתה טובה לגופו או לנפשו לא היו כ"כ רע אבל אמר שהיה עצה נבערה שהיה חפשי ומלך ממשפחת המלכים ורצה לעשות עצמו עבד וגר כאורח נטה ללון ולכ"א לגור בשדה מואב ולא אמר לשבת אלא לגור כלומר שהלך איש מיוחד פרנס הצבור מבית לחם יהודה ממשפחת המלכים להיות עבד וגר בשדה מואב וזהו וילך איש מבית לחם יהודה לגור בשדה מואב וזה רע גדול מכל רעות השופטים הראשונים ולכ"א בכאן ג"פ ויהי בימי ויהי רעב וילך איש שהיא כמו ווי ווי ווי להורות שזה היה רע גדול מכולם ממה שעשה שמשון וגדעון אחר דבתלתא זימני הויא חזקה:

ומכל מה שדרשתי ואמרתי אותו לגנאי אני רוצה לדרוש אותו לשבח שכל זה היה העצה יעוצה מהשם י"ת להשלים דברו אשר דבר בימים הראשונים ולכ"א בכאן וילך איש מבית לחם יהודה וכתיב בעמרם וילך איש מבית לוי מה להלן נולד משה רבינו ע"ה שהביא האור לישראל דכתיב ותרא אותו כי טוב הוא וכתיב וירא אלהים את האור כי טוב אף במלך המשיח כתיב אור זרוע לצדיק הוא צמח צדיק הנקרא אור וכתיב קומי אורי כי בא אורך וכמו שמשה ע"ה נולד להושיע לישראל כן עתיד מלך המשיח להושיע את ישראל משעבוד מלכיות ולכן אמר בכאן. וילך איש מבית לחם יהודה ומכח זאת ההליכה נולד משיח בן דוד כמ"ש בעמרם וילך איש מבית לוי ומשם נולד משה רבינו ע"ה משיח אלהי ישראל:

פסוק ב

ואמר **ושם האיש אלימלך** להורות ג"כ על מה שאמרנו שהי' איש גדול המעלה ממשפחת המלוכה ולפי שיש אנשים ששמותם נאים ומעשיהם נאים ויש אחרים רעים ושמותם רעים וכמו שהוזכר בילמדינו בשמות המרגלים לכ"א שהוא הי' איש גדול מיהודה וכן שמו היה נאה שהיא אלימלך ועכ"ז היו מעשיו רעים וכן **שם אשתו נעמי** נאה בשמה ונאה במעשיה ועכ"ז הסכימה עם בעלה. והזכיר ג"כ **שם שני בניו** להורות שהיו מהגדולים אשר בארץ וזהו שתרגם יב"ע מחלון וכליון רבנין ואתי חקל מואב והוו תמן

רופילין ר"ל אנשים גדולים כמו מלכא ורופילא שהוא כמו מלך ומשנהו עד שלסבת זה נקראו רופילין לפי שהי' מחלון משנה למלך ונשא רות המואביה בת עגלון מלך מואב וזהו **ויבואו שדה מואב ויהיו שם** אנשים גדולים עד שלסבת גאותם נשאו נשים נכריות ומתו בקיצר שנים ואולי שע"ז נקראו מחלון וכליון להורות שכמעט מצד מעשיהם נמחו ואבדו מן העולם ונעשה בהם כליון חרוץ לולי שבזכות רות הצדקת אשתו נמחלו עונותיו של מחלון ונשאר לו שם בארץ מצד עובד וכן מצאתי במדרש רות מחלון שנמחה מן העולם כליון שכלה מן העולם ומן החיים. אפרתים א"ר פנחס כל אותה עטרה שעיטר יעקב אבינו את אפרים בשעת פטירתו א"ל ראשי השבטים וראש הישיבה וכל מעלה ומשובח בבנים יהיה נקרא על שמך שנאמר בן תחו בן צוף אפרתי ודוד בן איש אפרתי וכאן אפרתים. ויבאו שדה מואב בתחלה באו להם לעיירות ומצאום מרוחקים מן המים ואח"כ באו לכרכים ומצאום פרוצים בעריות אחר כך חזרו ובאו להם לעיירות ע"כ ואולי יאמר ויהיו שם על כלם וזה לרמוז על רעתם כי אחר שיצאו מארץ קדושה מצד הרעב לא היה ראוי להם להתעכב שם ימים רבים אלא לשוב מיד לארצם ולאלהיהם והם לא עשו כן אלא ויהיו שם ימים רבים עד שקרה להם מה שקרה שמת אלימלך ושני בניו בעון שיצאו חוץ לארץ ונתעכבו שם.

ובמדרש רות אמרו שמיד ביציאתם נידונו למיתה הוא ובניו וז"ש ויהי בימי שפוט השופטים כשהקב"ה בא לשפוט גדולי הדור הם נידונים תחלה ואח"כ דן את העולם דכתיב ויהי רעב בארץ ר' יוסי בר יהודה אומר מהכא לעשות משפט עבדו ומשפט עמו. וילך איש ר' יהודה ורבנן דאמרי בזמן שהדין בא לעיר יסלק אדם עצמו שכיון שניתן רשות למשחית כו' ולכן ברח ולא הועיל לו מ"ט רבנן דקיסרי אמרי גדול היה וניכר למעלה וכל מי שיודעים בו מלמעלה הוא נתפס תחלה ר' יהושיע אומר מה כתיב בשונמית בתוך עמי אנכי יושבת מכאן שצריך אדם להכניס ראשו בתוך רבים ולא יהא נרשם לבדו מה כתיב בתחלה וילך איש סתם בתחלה רצה להחבא ולהסתיר עצמו שלא יכירו בו מי הזכירו מדת הדין הזכירו ואמר ושם האיש אלימלך אדם ניכר ונרשם איני ראוי להחבא ולהסתר ולא זה הוא אלימלך פרנס העולם לא זה הוא שהי' סותם עיניו מעניני העם. ר' פרחיה אומר באותו שעה היה הב"ה דן את העולם וב"ד של מעלה עומדין והי' הקב"ה מסתירו ואמר וילך איש סתם עמדה מדת הדין והזכירו ושם האיש אלימלך בפזר גדול מיד נגזר הדין עליו ועל בניו מה כתיב וימת אלימלך וגומר ר' יהודה אומר אלימלך מנא הוה ידע אלא כיון שראה שהדור מבזין לגדוליהם אמר אלך מכאן ולא אהי' נתפס בתוכם. אלימלך גדול הדור הי' והי' יכולת בידו למחות בהם והלך מהם

וברח ולפיכך נזכר שמו ונענש ע"כ הרי פי' בכאן טעם ההליכה וטעם העונש ולמה לא נזכר שמו בתחלה ונזכר בסוף וכן פירשו כי לפי שלא מיחה בידם נענש מכח מדה"ד שהזכירו לפי שהדיינים היו מעוותים משפט וכמ"ש ר' יודן במדרש רות. כל דיין שאין מחמיץ הדין אין מחמיצין דינו מלמעלה ומסתלק מן העול' קידם זמנו הה"ד ויש נספה בלא משפט יש מי שדן הדין לאמיתו ונתפס עליו ויש אי שאינו דן הדין לאמתו ואינו נתפס עליו כגון דיין שמדקדק בדקדוקי הדין כדי לזכות הרשע דתניא ב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה אלא כדי לעשות סייג לתורה או מפני שהזמן גורם והדיין מסלק עצמו מלהענישו ומבקש לו זכות מן הדין והוא דין אמת וכשהקב"ה דן את העולם אותו הדיין נתפס ומסתלק עליו מן העולם קודם זמנו ואי לאו עליו הכתוב אומר לא נין לו ולא נכד בעמו כשעצמו אינו נתפס נתפס בהאי ויש מי שאינו דן דין אמת לאמיתו ומקבל עליו שכר כגון ר' אבא שראה לאדם א' מחבק אשת איש ומנשקה אפיק לון לקונפין וקטיל לון לאו דבני הריגה נינהו אלא כדי לעשות סייג לתורה דלא יימא דיינא אפיק לון בדין תורה וסגי ליה אלא דיינא דלא עביד סייג לתורה אין לו סייג בעוה"ז ובעה"ב. סייג לא נין לו ולא נכד בעמו ועצור ועזוב בעוה"ז בעוה"ב מעבורין ממנו אותם מעשים שהם לאדם בעולם הבא כי הא דאר' נורי עשו סייג לתורה בגין דתורכון חיים בעה"ז ובעה"ב.

וילך איש בכל מקום איש צדיק הדור וכן איש יודע ציד גדול ברשעו. ואלימלך גדול הדור היה וכיון שראה הרעב ברח ונענש א"כ אברהם ויצחק שברחו מפני הרעב מפני מה לא נענשו אלא לפי שאלימלך ברח ממקום תורה וזהו מבית לחם יהודה ממקום סנהדרי גדולה דנביעו דאורייתא תמן דכתיב מי ישקני מים מבור בית לחם אשר בשער ואברהם ויצחק ברחו ממקום רשעים לגדל שמם בעולם ע"כ וזה כעין מה שכתבתי למעלה שהיה בבית לחם ועשה עצמו חסר לחם:

וכן מ"ש למעלה על מ"ש **הוא ואשתו ושני בניו** לפי שכולם הסכימו בעצה ואולי אם הוא היתה מוחה הצילה כל אלו הנפשות וכן מה שכתבתי למעלה בהקדמה שבא דוד מבת עגלון מ"מ כדי להיות אכזרי על אומות העולם ולקרקר כל בני שת מצד אמו. ומצד אביו יהודה לרחם על ישראל. האמת בעל הסברא הייתי ומלבי הוצאתי מלין ואח"כ מצאתי רמז לזה במדרש ושמחתי כעל כל הון וז"ש על איש נעמי לפי שאין איש מת אלא לאשתו וכן לומר שמת בחטאתיה לפי שכבר אמרו שהאשה מצווה על הצדקה יותר מהאיש לפי שהיא מצויה בבית וכמו שהוזכר בתעניות במעשה דחוני המעגל שבאו המים מצד אשתו ובכאן אעפ"י שאלימלך הי' צר עין היה לה להשלים מה שחסר הוא וכן אמרו שם ושם שני בניו מחלון וכליון ר' פדת ור' פרחיה אמרו מחלון שמחל לו הקב"ה לאחר זמן

לפי שהי' מוחה בידו של אביו ומשתדל על המשפט כליון ע"ש שנכלה מן העולם ר' אחא אמר כשם שהיו הם כך היו נשיהם ערפה על שמה נידונית קשיא קדל דלא בעאת למיהוי לה חולקא בישראל כמד"א כי פני אלי עור"ף ולא פנים רבנן אמרי לפי שהחזירה עורף לחמותה. רות ע"ש תור שראוי לקרבן כך רות כשירה לבא בקהל שכבר נתקיימה הלכה עמוני ולא עמונית וכו' רות שיצא ממנה בן שהרוה לקב"ה בשירות ותשבחות רות אשת מחלון באת בקהל מחלון שמחל לו הקב"ה לבא בישראל ולהיות שמו נזכר. ערפה אשת כליון שכילה אותו הקב"ה לא באת בקהל ולא נזכר שמו בישראל ועל דא נעמי נשמה אלימלך נשמתא לנשמתא. מחלון רוח השכלי רות נפש השכלית כליון רוח הבהמית וע"ז אמר שלמה מי יודע רוח בני האדם כו' רוח האדם דא מחלון רוח הבהמה דא כליון שהוא מסטרא דשמאלא.

ויקחו להם נשים מואביות ר' חמא אמר בת עגלון מ"מ היתה ומפני מה זכה עגלון לפי שכשבא אהוד ואמר לו דבר אלהים לי אליך מיד ויקם מעל הכסא אמר לו הקב"ה אתה קמת מכסאך בשביל כבודי חייך ממך יצא מי שיעמוד על כסאי דכתיב וישב שלמה על כסא ה' למלך וכתיב וישימו כסא לאם המלך זאת רות שזכתה לאריכות ימים לפי שהיתה צדקת וראתה שלמה יושב על כסא ה' וז"ש בועז ותהי משכורתך שלמה שלמה כתיב שראתה את שלמה בחייה ובמדרש הגלוי אמרו על פ' המה היוצרים זה בועז ורות ויושבו נטיעום זה המלך שלמה והזקנים וכו' וגדרה אלו הסנהדרין שיושבים לפניו על ע' קתדראות עשוים כגדר. עם המלך במלאכתו עד המלך במלכותו ומנין אתה למד שלא מתה רות עד שראתה בן בנה יושב ודן בדינן של זונות כתיב וישם כסא לאם שלמה זו בת שבע ותשב לימינו זו רות המואביה ע"כ ובמדרש הנעלם אר"י בן כסמא אם מגלה זו ליחס דוד באה לכתוב יחוסו מבועז כשנשא לרות או תולדות פרץ עד ישי ודוד אלא כלה אצטריך בשביל זאת הצדקת שבאת לחסות תחת כנפי השכינה ר' אלעזר ב"ר יוסי אמר להודיע על זרע דוד שהוא כסף צרוף דהא פרץ ועובד כסף צרוף וא"כ מפני מה באו מן האמהות בענין זה אלא כסף מזוקק מתוך סיגים בא וזרע דוד בא מצד זה ומצד זה כתיב ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך בשני יצריך ביצה"ר וביצ"ט הכל צריך כאחד וזרע דוד הכי איצטריך ר' אושעיא אמר בא וראה מעץ הדעת טוב ורע זרע דוד כההוא גוונא עץ הדעת טוב ורע הי' טוב מצד האבות ורע מן האמהות א"ר חסדאי מצנועות שבהם היתה ונכנסה תחת כנפי השכינה ויצא ממנה דוד והכל צריך מלך מזרע דוד צריך להיות רחמן מצד האב וקשה מצד האם וזה וזה צריך כאחת ולפיכך זרע דוד נוקם ונוטר כנחש ורחמן

לישראל ע"כ הרי לך מה שפירשתי למעלה בפ' יושוע לבני אביון מצד אביו וידכא עושק מצד אמו וברוך ה' אשר זיכני למצא מאמר זה מסכים עם מה שכתבתי.

פסוק ג

אח"כ אמר **וימת אלימלך איש נעמי ותשאר היא ושני בניה. וישאו להם נשים מואביות וגו' וימותו גם שניהם מחלון וכליון וגו'** אמר שמת אלימלך בגזירת השם על שעזב ארצו ומולדתו וכן על שהי' איש נעמי שהי' לה למחות בידו ולפרוש כפיה לעני כמו שכתבנו. ואמר ותשאר היא ושני בניה ע"ד שאחז"ל ויקצוף על אלעזר ועל איתמר הנותרים דאישתארין לא אישתארין לרמוז שהיו חייבים כאחיהם וכן אמר בכאן שהגזירה נגזרה על אלימלך ועל אשתו ובניו בענין השופטים כמ"ש למעלה וכמו שכתבו ג"כ במדרש רות בזוהר כי לפי שנרשמו אלימלך בשמות דכתיב ושם האיש ושם שני בניו קטרג עליהם השטן עד שהרגו דכתיב וימת אלימלך וכיון שהתחיל בו סיים בבניו וכל זה בעון הדין שאין עונש כעונש הדין שלא יאמר אדם אינו דן אלא בין אדם לחבירו אלא כל עניני העיר מוטלין עליו ולכן אינו נענש לבדו אלא הוא ובניו וכל ביתו נתפסין ואם הדיין סותם עין מעניני העיר הוא נתפס בשבילם ע"כ ולכן לפי שנגזרה גזרה על כולם והיו ראוים למות אמר ותשאר היא ושני בניה אעפ"י שלא הי' ראוי לפי הגזירה ואולי שהשם המתין להם שישובו לארצם וכשראה שנשאו נשים מואביות נתמלאה הסאה ונשלמה הגזירה וזהו **וישאו להם נשים מואביות** אחר מות אביהם כי בחייו לא נשאו אותם לפי שאלימלך גדול הדור היה וצדיק אבל מאמם לא הי' להם מורא אעפ"י שמיחתה בהם או שלא מיחתה בהם כמו שלא מחתה באלימלך עד שמתו גם שניהם כאביהם מכח הגזירה ולפי שהגזירה נגזרה ג"כ על נעמי אמר פעם אחרת **ותשאר האשה משני ילדיה ומאשה** אע"פ שלא היה לה להשאר מכח הגזירה הכוללת אלא שרצה השי"ת לתת לה שארית בענין שיתיסד מרות מלכות בית דוד לפי שדבקה נפשה בה ובמדרש רות אמרו ותשאר הוא ושני בניה א"ר חנין בריה דר' אבהו נעשו כשיירי מנחה ותשאר האשה נעשו כשירי שירים א"ר חנינא בר אבא נעשו שברי שברים ע"כ ואמר זה לומר שבראשונה אעפ"י שמת בעלה נשאר לה נחמה בבניה אבל אחר שמתו בניה הי' שבר על שבר:

פסוק ד

ואמר **וישבו שם כעשר שנים** אולי שנתביישו על שלקחו נשים מואביות ולא רצו לשוב לארצם לפי שהיו מזרע יהודה והיו שרים ורופילין ולכן נשתהו שם כעשר שנים עד שמתו ואולי אם שבו לארצם ולמולדתם היו מתכפרים בסבת הבשת שיקבלו בזה העולם כאומרו כל המתבייש מוחלין לו על כל עונותיו כדכתיב למען תזכרו ובשת (ברכות י"ב

ב') וכתיב בכפרי לך כו' וכתיב והבושת אכלה את יגיע אבותינו לפי שלא נתביישו. וכמו שאמרו בשאול כי לפי שנתבייש ממעשה נוב עיר הכהנים ולא הזכיר אורים ותומים נתכפר דכתיב ומחר אתה ובניך אתי במחיצתי וכן בההוא עובדא דרב עמרם במס' קידושין דאמר נורא בי עמרם אתו כולי עלמא וכו' אמר מוטב שתתביישו ממני בעוה"ז ולא אתבייש לעוה"ב ולפי שהי' יצה"ר רוצה לפתותו באותם הנשים והוא כבש יצרו ורתיחתו במי התורה לכ"א נורא בי עמרם כדי שיביאו מים לכבות הדליקה עד שאמרו שם שראו שיצא ממני כדלקא דנורא רמז ליצה"ר שהוא אש אוכלה ואמר חזו דאנא בשרא והוא נורא כו' לרמוז כי צדיק מושל ביראת אלהים לפי שרצה להתבייש בזה העולם יותר מבעוה"ב ומחלון וכליון לפי שלא רצו להתבייש בעה"ז נתביישו בעה"ב ואע"פ שיש לנו להודות לקבלת חכמים שאמרו שנתגיירו כשנשאום כי לא עלה על הדעת שיעברו על התורה במזיד אחר שהיו גדולים ובני גדולים והיו יודעים התורה עכ"ז נר' שלא הספיק לתקן המעוות ובפרט שהי' ביניהם ערפה שהפכה עורף להקב"ה ולחמותה וחזרה אל עמה ואל אלהיה כ"ש לדעת ר"מ שאמר וישאו להם נשים מואביות שלא נתגיירו תנא בשם ר' מאיר לא גיירום ולא הטבילום ולא הניחו את ההלכה להתחדש שאלו הניחו את ההלכה לחדש לא היו נענשים עליהם עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית כו' ולו הונח שנודה שנתגיירו כדעה הא' שכתבתי היה ראוי לשנות שמם כמוזכר ביתרו וזה לא מצאנוהו מפורש. ועכ"ז מצאתי במדרש רות ששינו שם אשת מחלון ושמו שמה רות וזה שאמרה שאל ר' פדה לר' פדת בנו של ר' יוסי הגלילי איש סוכה. רות כיון שנתגיירה מפני מה לא קראוהו בשם אחר א"ל כך שמעתי דשם אחר היה לה וכשנשאת למחלון קראו שמה רות דהא כשנשאת למחלון נתגיירה וקראו שמה רות ולא לאחר כן וא"ל והא לאחר כן כתיב עמך עמי כו' והרבה התראות עשתה בה נעמי ותנינן כלן קבלה עליה ואם מקודם נתגיירה מה צריך עכשיו כולי האי א"ל ח"ו שנשאה מחלון והיא גויה אלא כשלקחה נתגיירה ובחזקת אימת בעלה עליה עמדה כיון שמתו בעליהם ערפה חזרה לסירחנה דכתיב הנה שבה יבמתך אל עמה ואל אלהיה. ורות דבקה בה במה שהיה בתחלה וכיון שמת בעלה עמדה ברצונה ודבקה בתורה. א"ל שמעת מה שמה בתחלה א"ל גילונית שמה וכשנישאת למחלון קראו שמה רות. ערפה הרפה שמה וחזרה לסורחנה ולשמה דכתיב הנה שבה יבמתך אל עמה להקרא בשמה הראשון ואל אלהים לעבו' ע"ז ע"כ. ואולי שע"ז אחז"ל שנקראו מחלון וכליון מחלון לפי שנמחלו עונותיו בזכות רות וכליון נמחה מן העול' בעבור ערפה וזהו חכמות נשים בנתה ביתה זו רות ואולת בידיה תהרסנו זו ערפה. והנה במכתב הראשון חקרתי לידע על ענין

מחלון וכליון מי היה הבכור ועלה בדעתי שכליון היה הבכור ואעפ"י שהוזכר בראשונה מחלון היה נראה לי שהוזכר מפני כבודו וחסידותו כמו שהוזכר בבני נח שם בראשונה דכתיב שם וחם ויפת ושם לא הי' הבכור אלא שהוזכר בראשונה מפני חשיבותו ולכן נראה שכליון נשא אשה בראשונה לפי שהי' הבכור דכתיב **וישאו להם נשים מואביות שם האחת ערפה ושם השנית רות** וכן תמצא בענין הקנאת בועז נכסי המתים אמר עדים אתם היום כי קניתי כו' ואת כל אשר לכליון ומחלון מיד נעמי נראה בכאן שכליון הי' הבכור. שוב מצאתי במדרש שמחלון הי' הבכור ואמרו שם שאע"פ שמחלון הי' הבכור נשא אשה באחרונה כמ"ש **שם האחת ערפה ושם השנית רות** שנראה שערפה נשא ראשונה והטעם לפי שמחלון לא הי' רוצה להנשא עם מואביה והי' דעתו לחזור למקום שבא משם וכשראה נשואי אחיו כליון נשא גם הוא את רות וא"כ הזכיר תחלה למחלון לפי שהי' הבכור ולפ' שמחלון הי' צדיק וקנא לבו בחטאים ולמד מאחיו ונשא מואביה פגעה מדת הדין בו בראשונה:

פסוק ה

ואמר **וימותו גם שניהם** לומר שאע"פ שהי' מחלון צדיק ולא הי' ראוי למות כאחיו כליון מתו גם שניהם מטעם הגזירה שנגזרה על בית אלימלך או שלמד מאחיו וזהו ותשאר האשה אע"פ שלא היתה ראויה להשאר כפי הגזירה. ולפ"ז הטעם שהזכיר בקנין הנכסים לכליון בראשונה אע"פ שהוא הי' הקטן להודיע לנו סדר הנחלה האיך זכה בועז בנכסים כי כשמת אלימל' ירשו נחלתו מחלון וכליון בנו וכשמ' מחלון יר' אותו כליון אחיו באופן שעכשיו באה הנחלה לבועז מצ' כליון שיר' למחלון וזהו קניתי א' כל אשר לאלימלך ואת כל אשר לכליון ומחלון לפי שכליון ירש למחלון ובמדרש אמרו וימותו גם שניהם להורות שקודם שלקו בגופם לקו בממונם וזהו שאמרו שם וימותו גם שניהם ר' נחוניא בשם ר' יהושיע בר אבייי ור' זכריה חתניה דר' לוי. לעולם אין בעל הרחמים נפרע מן הנפשות תחלה ממי אתה למד מאיוב ומלאך בא אל איוב וגומר ואח"כ ויקח לו חרש להתגרד בו אף במצרים כך ויך גפנם ותאנתם ואח"כ ויך כל בכור במצרים אף הנגעים הבאים על האדם כך בתחלה באים בבתים אם חזר בו מוטב ואם לאו באים בבגדיו אם חזר בו מוטב ואם לאו באים בגופו כו' אף במחלון וכליון כך בתחלה מתו סוסיהן וחמוריהם וגמליהם ואח"כ וימותו גם שניהם ע"כ ואומרו ותשאר האשה משני ילדיה כלומר כי בראשונה אמר וימת אלימלך להורות שאע"פ שמת אלימלך הי' לה נחמה בבניו אבל אחר שמתו בניו ותשאר היא בלא נחמה מבעלה ומבניה וזהו **ותשאר** היא בלי נחמה **משני ילדיה ומאישה** ונשארו כלותיה בביתה להעציבה ולזכור מכותיה שאלו

הלכו כלותי' מיד לא היה כ"כ צער אבל עכשיו שנשארה בלא בנים וכלות בבית זה רע גדול כי היום או למחר ישאו בעלים אחרים ויזכרו ראשונות ויהיה זה יותר קשה ממיתת הבנים והיינו דאמרי אינשי יותר קשה לי לשלוח כלתי מביתי ממיתת בני וכן כשמתה בתו ושולח חתנו מביתו.

פסוק ו

ואמר **ותקם היא וכלותיה ותשב משדי מואב כי שמעה וגו'** להורות על מה שאמרנו שהיתה מצירה בהן על שנשארו בביתה ולכן ותקם היא וכלותיה לפי שהיתה יודעת שכשתכנס בטורח הדרך שיעזבוה ולכן לא אמרה להן דבר בעודן בבית אלא אחר שהיו בדרך אמרה להן לכנה שובנה אשה לבית אמה ואמר ותשב משדי מואב להורות כי שדי מואב עשה לה כל זה הרע ולכן לא היתה רוצה שילכו עמה נשים מואביות. ואולי ע"ז אמר ותשב משדי מואב ואח"כ כי שמעה בשדה מואב ובראשונה היה לו לומר כי פקד ה' את עמו ואח"כ שבא (כ"ל שצ"ל שובה) אבל אמר **ותשב** בראשונה להורות ששבה בתשובה ונתחרטה מדעתה לפי שידעה והכירה כי שדה מואב עשה לה כל זה הרע ואחר ששמעה בשדה מואב **כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם** וכולם בשלום והיא נשארה ערומה ושלולה באופן שבזה הכירה הרע הגדול שעשתה רצתה לחזור ולכן אמרו במדרש רות בזהר על פסוק זה בא וראה מי שמעלים עיניו מן העניים בשני בצורת הם יראו בנחמת העולם והוא לא יזכה לראות ע"כ וזהו כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם והיא מתו לה בעלה ובניה ואולי ע"ז שהתה כ"כ שהיתה בושה ללכת ערומה ושלולה ובלי בניה וכמו שאמרה אני מלאה הלכתי וריקם השיבני ה' ולכן אמר ותקם היא לפי שנזדרזה ועמדה וקמה בה רוח אחרת ללכת אעפ"י שתתבייש ואולי היתה בושה להוליך כלותיה עמה לארץ ישראל בענין שלא יראו ערותה ולכן היתה רוצה שישארו בארצם ולא ילכו עמה ולכן שהתה כ"כ כי לא עלה על הדעת ששהה הרעב עשר שנים ומה שאמר כי שמעה בשדי מוא' כי פקד ד' את עמו פירושו כי שמעה בשדי מוא' זה ימים רבים אבל היא שהתה עצמה מפני הבושה וכן כי אולי ביני וביני ילכו כלותיה מעמה והיא בענותנותה לא אמרה להן דבר אלא זרזה עצמה לדרך אולי יאמרו לה דבר וכשראתה שקמו כלותיה עמה דכתיב **ותקם היא וכלותיה ותשב משדה מואב** שהי' שם כפר אחד והלכה אל כפר אחר לראות אולי ילכו כלותיה וכשראתה שלא הלכו ולא דברו לה דבר ותצא מן המקום הגדול אשר היתה שמה ואולי היה סוף גבול מואב לראות אם ידברו דבר או יעזבוה וזהו **ותצא מן המקום ושתי כלותיה עמה** לרמוז שבכל זה לא רלו להפרד ממנה ואמר **ותלכנה בדרך** לרמוז שנכנסו לדרך כדו שיראו ששמה לדרך פעמיה ורוצה

לשוב לארצה ולמולדתה ויתפרדו ממנה וכשראתה שכלותיה לא אמרו לה דבר חרה לה מאד לפי שלא היתה רוצה שילכו עמה מפני הבושה ולכן התחילה היא הדבור **ותאמר נעמי. ותאמר נעמי לשתי כלותיה לכנה שובנה וגו'** ובזה יתישב מ"ש **ותקם היא ותשב משדה מואב** וכן מ"ש ותצא מן המקום ותלכנה בדרך כי ידוע הוא עד שהוצרכו רז"ל לעשות מדרש ואמרו ותצא מן המקום וכי לא יצא משם אלא היא א"ר שמואל בר' יצחק הגדול בעיר הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה כו' וכן ויצא יעקב וכו' וכן אמרו א"ר לוי כל מקום שאתה מוצא שדה עיר. עיר מדינה מדינה הפרכיא. שדה עיר ענתות לך על שדך. עיר מדינה עבור בתוך העיר בתוך ירושלים. מדינה הפרכיא שבע ועשרים ומאה מדינה כו' רצו לומר כי שדה הנאמר בכאן הוא כמו עיר והוא הוא ותצא מן המקום. וכן עשו מדרש ואמרו ותלכנה בדרך שהיתה מהלכת יחפה והי' גופה יעף בדרך. עשו בדרך כמו הנני הולך בדרך כל הארץ שהוא אפיסת הכחות ויתרון החולשה ר' אומר היו עסוקות בהלכות גרים. ע"כ והוא כמו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט ולכן אמרו שאמרה בכאן שובנה ג' פעמים לפי שדוחין את הגר ג' פעמים ואח"כ מקבלין אותו:

פסוק ח

ותאמר נעמי לכלותיה שובנה כו' הנה כשראתה נעמי שלא דברו אליה דבר והיו הולכות עמה והיא אין רצונה בכך כמו שכתבנו להן שישובו אשה לבית אמה לרמוז שהיא היתה חמות ובטבע החמות שונאות לכלות ולכן טוב להם לשוב אצל אמותם שירחמו עליהם מה שלא תעשה היא וזהו אשה לבית אמה ולא אמרה לבית אביה. ולפי דעת רז"ל שאמרו שערפה ורות היו בנות עגלון מלך מואב אמרה לבית אמה לפי שאביהן כבר מת ואמר אשה לבית אמה כי אולי היו משתי נשים שהיה לעגלון.

ובמדרש רות אמרו ולמדו מכאן שאין אב לגוי ואמרו שם שאבנימוס הגרדי מתה אמו בערב פסח עלה ר"מ להראות לו פנים מצאו אבל אמר לו כמדומה לי שאמך חביבה עליך יותר מאביך אמר כתיב אשה לבית אמה א"ל יפה אמרת שאין אב לגוי.

יעש ה' עמכם חסד כאשר עשיתם עם המתים שנטפלתם בתכריכיהם ועמדי שוותרתם כתובתכם אר' זעירא המגלה הזאת אין בה לא טומאה ולא טהרה לא איסור ולא היתר אלא נכתבה מפני החסד להודיעך כמה מתן שכרם של גומלי חסדים ע"כ ובמדרש הזהר אמרו יעשה ה' עמכם חסד כאשר עשיתם כו' יעש כתיב אמרה להן אם תזכו להכנס תחת כנפי השכינה יעשה ואם לאו יעש חסר ה"א. ולפי הפשט אמרה יעשה ה' עמכם חסד לפי שאולי הן היו רוצות לילך עמה לא מצד אהבתה אלא מצד המועיל לפי שחשבו שיש לה בארץ ישראל נכסים רבים לכסף ולזהב לשדות ולכרמים לכן אמרה להן **יעשה**

ה' **עמכם חסד** אבל ממני לא תצפו שום גמול שלא נשאר לי מאומה כאשר עשיתם עם המתים שגמלתם להם חסד במה שלא נזדווגתם לבעלים אחרים ועמדי שנתחברתם עמי ועזבתם אמכם ועשיתם עמי חסד לזון אותי לפי שהייתי זקינה ובשכר זה **יתן** ה' **לכם** חן וכבוד והון עתק בחסדו הגדול:

ומצאן מנוחה בזה אשה בית אישה כאומרם ז"ל חן אשה בעיני בעלה ותשאנה קולן ותבכינה לפי שהיו בנות מלך והי' גנאי להן מה שאמרה שהיו הולכות מצד אהבת המועיל והממון ולא מצד אהבתה ולכן אמרו לה לא תאמר כן אלא אתך נשוב לעמך בשביל אהבתך ועמך ולא בשביל דבר אחר וזהו אתך נשוב. ואחר שזה כן למה חזרה לומר שובנה בנותי למה תלכנה עמי אבל היא השיבה להן תשובת אמת ואמרה להן אולי שמה שבתכם אינה בשביל הנאת הממון אבל אולי תחשבו שיש לי בנים אחרים או קרובים ממשפחתי ועמי או שאקח בעל אחד להוליד בנים וישאו אתכם וזה הבינה מדבריהם שאמרו אתך נשוב לעמך כי הי' די שיאמרו אתך נשוב אבל אמרו לעמך שרצונם לומר בשביל עמך ומשפחתך. לזה השיבה להן ואמרה למה תלכנה עמי לתכלית זה וכי עוד לי בנים במעי ואני מעוברת מן הרוח. ואם תחשבו שאעפ"י שאני זקנה שארצה ליקח בעל חדש והשם יעשה לי נס כמו שעשה לשרה וזהו כי אמרתי יש לי תקוה ואע"פ שיהיה זה כן בדרך נס יהיו לי בנים בזאת הלילה הלהן תשברנה עד אשר יגדלו זה א"א ולו הונח שנודה שתמתינו להם עד אשר יגדלו אולי ילכו למדינת הים ותשארו עגונות כל ימיכם זה דבר נמנע וזהו הלהן תעגינה לבלתי היות לאיש אל בנותי כלומר לא תאמרו או לא תחשבו כן ואע"פ שתהי' לכן עצבון ומרירות מבעליכון והייתם רוצים להדבק במשפחתם. יותר מרירות יש לי מכם לפי שהיו בני וכן יותר מר לי מכם מצד אחר לפי שאני יודעת שיצאה בי יד ה' כלומר שאני הייתי סבה למיתת בעלי לפי שלא מחיתי בידו וכן הייתי סבה למיתת בני לפי שלא מחיתי בידם שלא ישאו נשים מואביות וזהו כי מר לי מאד צר לי על בני ומר לי מאד שבשבילי יד ה' הויה בבעלי ובבני ובמדרשות בזהר אמרו כי מר לי מאד מכם עליכם מיבעי ליה כד"א צר לי עליך אחי מאי מכם א"ר קרוניא א"ר ביזנא עאקו בלבי מכם דאתון גרמתין לבני דימותין כמה דמתרעם מאחרא. רצו לומר שהיתה מצירה בלבה מהם לפי שהם עשו לה כל הרעה הבאה אליה ממיתת בניה וזהו מכם כמו שפרשתי בפי' קהלת טוב ללכת לבית אבל מלכת לבית המשתה וכן טוב כעס כשבא משחוק וכמ"ש אלישע אחר לר' מאיר עקיבא רבך לא כך דרש אלא טוב אחרית דבר כשהוא טוב מראשיתו וכן בכאן פירשו כי צר לי מאד מכם כלומר מצידיכם ולפי שהן הבינו דבריה שאמרה ותשאן קולן ותבכן עוד

מבראשונה לפי שאלו הדברים נגעו להם עד הנפש אחר שהם גרמו לה כל הרעה. ואולי יאמר יעשה ה' עמכם חסד כאשר עשיתם עם המתים לרמוז שהאשה עושה חסד עם בעלה המת כשלא נשאת עוד אחר שהיא אינה מצווה על פו"ר ובזה היא עושה נחת רוח למת ונחת רוח לעצמה נחת רוח למת לפי שהאשה שמת בעלה בעל נעורים מתוך חבתם ואהבתם נשאר בהרוח בעלה ומקשקש בתוכה כפעמון כאומרו באות נפשה שאפה רוח ולכן תאנתה ואנחתה מי ישובנה ואם נשאת לבעל אחר לעולה היא זוכרת הראשון עד שלהבת זה היא נאנחה ותשב אחור ולסבה זה כתבו בסתרי תורה שמי שנושא אלמנה הוא כמי שנכנס בים הגדול בלי משוטות לפי שנשאר בקרבה רוחו וכשמתו אליו יאסוף וכשמתחברת עם בעל שני נכנס בקרבה רוח אחר והם לוחמים זה עם זה ולפעמים נוצח הראשון ומוציא ממנה הרוח השני ועת הבעל השני ולפעמים נוצח הרוח השני ומוציא הראשון ולכן אין ראוי לאדם לשום עצמו בסכנת זאת המלחמה ליקח אלמנה וכ"ש אם תתאלמנה שני פעמים שכבר היא מוחזקת בקטלנית לפי שטובים השנים מן האחד וצריך אדם זה זכיות הרבה וכ"ז תמצאהו בארוכה בפרשת משפטים בזהר בפ' אם אחרת יקח לו וכן בס' צרור הכסף כתבתי זה בענין יבום וחליצה ולכן צותה התורה וירקה בפניו כדי להוציא ממנה אותו רוח שנשאר בקרבה בזה העולם ויעלה למעלה במקום הראוי לו בחליצה זו כמו שכתבתי שם באופן שהאשה שמת בעלה ואינה לוקחת בעל אחר עושית טובה גדולה וחסד גדול עם המת להיות שלו ושקט על שמריו ולא יצטרך לעשות מלחמה בכל דור ודור כמלך עתיד לכידור. והאשה עושה נחת רוח לעצמה כשיושבת ושוהה ושוקטת על שמריה באופן שבשעת מיתתה עולה למעלה אל המקום אשר הי' שם אהלה בתחלה ומתרפקת על דודה ומתחברת עם בעלה היא בעלה אשר אהבה לפי שידוע בסתרי התורה כי נפש הבעל והאשה הם באות ממקור אחד כאומרם ז"ל בת פלוני לפלוני וזה מ' יום קודם יצירת הולד ולכן נפש האשה הולכת ודבקה עם בעלה ואישה ואפי' אם נשאת לשני אחרי מותה הולכת ודבקה באישה הראשון כאומרו אלכה ואשיבה אל אישי הראשון ואחר שהיא עתידה לחזור אל בעלה הראשון למה לה ליקח בעל שני לילך מדחי אל דחי מבעל לבעל ולעשות רע לעצמה כי כמו שלוחמים הרוחות בקרבה כך יש בין הבעל השני והאשה מלחמה ערוכה במחשבה או במעשה לפי שהוא חושבת שאינו אוהב אותה כמו הבעל הא' והוא חושב כי ברוחה אשר בקרבה אוהבת הראשון וזוכרת אותו ולכן אמר בכאן יעשה ה' עמכם חסד כאשר עשיתם עם המתים אחר שלא רציתם ליקח בעל אחר. ועמדי שלא ראיתי איש אחר עמכם כי זה קשה לי

ממיתת בני וכן עשיתם חסד עמדי כי אחר שבני במנוחה בלי מלחמת רוח אחרת זאת היא מנוחתי עדי עד וזהו עם המתים ועמדי:

פסוק ט

ואמר **יתן ה' לכן ומצאן מנוחה** לרמוז שהיתה מתפללת להשי"ת שכמו שעשו חסד עם המתים עד עתה ונתנו להם מנוחה כן יהי רצון מלפניו שיתן מקום וקורות רוח לעמוד בעצמיכם להיות אלמנות עד יום מותכם בענין שבזה תתנו מנוחה לבעליכן ואתם ג"כ תמצאו מנוחה לשוב ולהדבק עם בעליכם אל מקום אשר הי' שם אהליכם וזהו אשה בית אישה כלומר שכל אחת מכם תשוב ותלך אל בעלה הראשון שזה רמז אל המתים כמו שכתבתי למעלה באומרו אלכה ואשובה לאישי הראשון וזהו **ומצאן מנוחה אשה בית אישה**.

ותשק להן כדי לחבבן שישלימו מאמרה ולפי שזה דבר סתר ורמיזה לעתיד **ותשאן קולה ותבכנה** כמו שאמרו ביעקב וישא את קולו ויבך לפי שראה שאינו עתיד להקבר עמה.

פסוק י

והן השיבו **כי אתך נשוב אל עמך** ועמך נשב כל ימי חיינו והיא השיבה **למה תלכנה עמי** כי איננו יודעת בכם שלא תשבו להיות עגונות כל ימי חייכם. ובמדרש הגלוי אמרו יתן ה' לכם ומצאן מנוחה אמרה להן כל הטובות והברכות והנחמות שעתיד הקב"ה ליתן לשלמה יהיו מכם דכתיב ויתן אלהים לשלמה וכתיב יתן ה' לכם א"ר חנינא בריה דרב אידי ומצאן כתיב אחת מוצאה ושתים אינן מוצאות. אשה בית אישה אר"י מכאן שאין לאשה קורת רוח אלא בבית אישה ע"כ ירמוז למה שכתבתי כי יצאה בי יד ה' ר' אחא בריה דר' חנינא פתר קרא במשה אמר משה לפני הקב"ה רבונו ש"ע בהן קלסתיך דכתיב הן לה' אלהיך בהן הייתי סבור שתתן לי פורקני הלהן תעגונה הוגעתני לפני מלאך המות נפל דיבור וא"ל הן קרבו ימיך למות על שאמרתי לישראל שמעו נא המורים אל בנותי אללי בני בשבילכם בי ובאחי ובאחותי יצאה בי יד ה'. בר קפרא יד תבעו יד פגעה בהם יד תבעו מי יתן מותינו ביד ה' יד פגעה בהם וגם יד ה' היתה בהם:

פסוק יד

ותשנה קולן ותבכינה כתיב חסר א' תשש כוחן מהלכות ובוכות ע"כ רמזו בזה איך זאת המגלה יש בה דברי סתר וחכמה ולכן דרשו אותה בזהר על הנפש ועל התירה ולכן אמרו בכאן כי משה הי' מתרעם באומרו הלהן תעגינה כלומר בשביל הן שקלסתיך דכתיב הן לה' אלהיך השמים הי' ראוי שתאמר לי הן קרבו ימיך כו' אח"כ אמר ותשק ערפה לחמותה להפרד ממנה ולשוב לשרשה הראשון אבל רות דבקה בה ובאלהיה פנים בפנים

אבל ערפה החזירה עורף לחמותה כמאמר חז"ל שהלכה לאחור ולא לפנים כדין העובד ע"ז כאמרו בשבט דן באחרונה יסעו לומר שהלכו לאחור אבל רות דבקה בה כאומרו ואתם הדבקים ב"ה ועכ"ז לצרתה כזהב מזוקק שבעתים חזרה לומר לה הנה שבה יבמתך אל עמה ואל אלהיה. כדי לבחון אותה אמרה לה שעשתה יפה ערפה ששבה בשביל עמה ומשפחתה ואלהיה וכן ראוי לך לעשות בענין שלא תהי' נשארת לבדך בלי אוהב וריע ואז אמרה רות.

פסוק טז

אל תפגעי בי לעוזבך לשוב מאחריך כלומר אני מחלה פניך שלא תאמרי לי דברים כאלו כי אין לי עם אחר ואלוה אחר אלא עמך ואלהיך וזהו לעזבך לשוב מאחריך כמו שאומרת וכי את מבקשת ממני שאעזוב אלהי ישראל ואלך אחרי ההבל כיבמתי וכן רמז אל תפגעי בי לפי שכבר אמרו חז"ל החושד בכשרים לוקה בצרעת כמו שלמדו ממרע"ה ולכן אמרה לה חלילה לך מחטא להי' לחשוד בכשרים ולומר לי שאשוב אל עמי ואל אלהי כמו ששבה יבמתי אחרי שאני דבקה בה' ולכן השמר לך אל תסתכן בעצמך לקבל שום נזק ופגע רע מצד הדין בשבילי אחר שאת חושדני וזהו אל תפגעי בי כלומר אל תקבל נזק ופגע בשבילי ע"י שאתה חושדני ואומרת לי לעזבך לשוב מאחריך כי בשום ענין לא אשוב לפי שהפורש ממך כפורש מן החיים ומאחרי ה' ואע"פ שאעבור צער וטורח הדרך לילך שכולה וגלמודה וללון במדבר עכ"ז לאשר תלך אלך ובאשר תליני אלין ואקבל הכל בסבר פנים יפות אחר שעמך עמי ואלהיך אלהי והוא יתן לי השכר האמיתי וזה כטעם פת במלח תאכל כו' ועל הארץ תישן ובתורה אתה עמל:

פסוק יז

ואמרה **באשר תמותי אמות** כלומר לא די שאחיה חיי צער בשביל כבוד השם אלא אפי' אם יאמרו לי שאמות ואקבר במדבר הכל אקבל בעבור אהבתו וזהו כענין מ"ש במרים ותמת שם מרים ותקבר שם שאמרו שמתה בנשיקה מדכתיב ותמת שם וכתיב ויהי שם עם ה' וכן אמר בכאן **ושם אקבר** וכן רמז שם שבמקום שמתה מרים שם נקברה ולא הוליכוה למקום אחר לכבדה ע"ד שאמרו במ"ק ולא של נשים לעולם וכמ"ש ברחל ואקברה שם בדרך אפרת כן אמר בכאן ושם אקבר במקום שאמות אע"פ שלא יעשו לי כבוד להוליכוני לעירות אלא שאקבר במדבר ולפי שנראה דבר קשה לשאול המות אמר כה יעשה ה' לי במיתה וכה יוסיף בקבורה וזה ע"ד תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו ולכן אל תבהלוני בחיי הצער ובמיתה כי היא היא הדבר אשר אני מבקש שיגיע אותו עת שהמות יפריד ביני וביניך ואולי אמרה זה לפי שנעמי אמרה לה כדרך

שאומרים לגרים למה תרצה להתגייר ולהדבק בישראל הלא אין אומה ולשון שפלה ועניה למבזה ונמס כישראל שהכל דורסין עליהם והורגים בהם כאומרו נחשבנו כצאן טבחה ולכן השיבה היא ואמרה אל תפגעי בי לעזבך בעבור אלו הדברים שאת אומרת כי אע"פ שאני יודעת כל זה אני מקבלת עלי הכל בסבר פנים יפות כי אל אשר תלכי אלך כלומר אעפ"י שתלכי בגלות אלך ע"ד לך לך וכן וילך משם יצחק וכן ביעקב וילך פדנה ארם ולא גלות בלבד אסבול אלא אף למסיר עצמי על קדושת השם וזה באשר תמותי אמות ולזה רמזו ז"ל באומרם כיון ששמעה נעמי כך התחילה סודרת עליה הלכות גרים אמרה לה בתי אין דרכן של בנות ישראל לילך לבתי טרסיאות אלא לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ואין דרכן לילך יותר מאלפים אמה בשבת אמרה באשר תלך אלך אין דרכן של ישראל ללין בבית שאין בו מזוזה כו' ורש"י פי' שאמרה לה אסור להתייחד זכר עם נקבה שאינה אשתו אמרה לה **באשר תליני אלין**:

פסוק יח

ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה לפי שנצחה אותה בדבריה **ותחדל לדבר אליה** לפי שהיתה לבה שלם לשמים כמוה וזהו **ותלכנה שתיהן עד בואנה בית לחם** כלומר שתיהם שוות בלב אחד לאביהם שבשמים כאשה אחת וכן וילכו שניהם יחדיו בלב א' כאיש א'. ואולי רמז ותלכנה שתיהן עד בואנה בית לחם במרוצה בלי הפסק עד שהגיעו לבית לחם שהיא מארץ קדושה אבל כל זמן שהלכו בשדה מואב שהיא בחו"ל שהיא ארץ טמאה לא רצו להתעכב ע"ד אין מפסיקין בקללות באופן שהיו הולכות במרוצה כמי שבורח מהקללה וכל זה לפי שידעה נעמי שכל הרע שבא לבעלה ולבניה לא היה אלא בשביל שיצאו לחו"ל כמו שכתבתי למעלה וכמו שאמרו במדרש רות אלימלך ושלמון ואבי בועז ופלוני אלמוני הגואל ואבי נעמי כלם בני נחשון בן עמינדב היו ולא הועיל להם זכות אבות לפי שיצאו חו"ל עד שלסיבת זה אמר הכ' ותלכנה שתיהן בחפזה ובמהירות להכנס לארץ הקדושה וזהו **עד בואנה בית לחם** וכן רמז עד בואנה בית לחם לפי שהיה מקום תורה ששם מושב הסנהדרין כדכתיב השערה אל הזקנים וזהו ביה לחם רמז על התורה שנקראת לחם דכתיב לכו לחמי בלחמי ולפי שאז נתחברו הסנהדרין להתיר לרות המואביה כאמרם במדרש רות ושחרים הוליד וגו' ושחרים זה בועז ולמה נקרא שמו שחרים שהי' משוחרר מכל עין הוליד בשדה מואב שנשא את רות שהיתה בשדה מואב ויולד מן חדש אשתו שבימיו נתחדשה הלכה עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית. כתוב א' אומר ותרא הישראלי וכתוב אחר אומר הישמעאלי רבנן אמרי ישראל הי' והי' חוגר עצמו כישמעאל וטען חרב ואמר או להרוג או לקיים את ההלכה לרות עמוני ולא

כו' וכל מי שהוא מבטלה בחרב זה אתיז את ראשו שכך מקובלני משמואל הרמתי עמוני ולא כי' ולפי שבבית לחם הי' לנעמי ולרות מטמון גדול והתירה לבא בקהל היו הולכות במרוצה עד בואנה בית לחם:

פסוק יט

ויהי כבואנה בית לחם ותהום כל העיר וגו' לפי שראו לרות עם נעמי וכבר ידעו שנשאו בניה מואביות וכמו שאמרנו למעלה שהטעם שלא היתה רוצה נעמי שיבאו עמה כלותיה כדי שלא לקבל בושת מהם על שהיו מואביות ולכן עכשיו כשראו לשתיהן רות ונעמי ותהום כל העיר עליהם איך נתחברה נעמי ברית המואביה ולכן אמרו **הזאת נעמי** הצדקת שיצאה חוצה לארץ ולא די זה אלא שהביאה עמה זרע טמא מבנות מואב והיא השיבה כבר אבדתי זה השם ואין אני נעימה לא ביופי ולא במעשים וקניתי שם אחר שהוא מרה לפי שעשיתי מעשים רעים ומרים עד שבסבתם מצאוני הרעות האלה ואמרה זה לפי שאולי אע"פ שאבדה שם הראשון של נעמי לא קנתה שם אחר לעשות מעשים רעים לזה אמרה שאיני כן אלא שקנתה שם חדש כפי המעשים עד שבסבת זה השם של מרה המר שדי לי כאלו השם גרם מכח מדה"ד של שדי וכנגד אבדת השם אמרה אני מלאה הלכתי כשהייתי נקראת נעמי וריקם השיבני ה' מצד עונותי ועכ"ז היה במדת רחמים של ה' שהשיבני ומן הראוי הי' לפי הגזירה הכוללת שתמות גם היא אבל מצד רחמיו השיבני ה'. וא"כ למה תקראן לי נעמי. כבר אבדתי זה השם אחרי שה' ענה בי והעיד בי שאני חוטאת אחר שבאתי ריקנית וכנגד השם החדש של מרה אמרה ושדי הרע לי מצד עונותי ומצד מדה"ד של שדי ואולי רמז וה' ענה בי ושדי הרע לי שהיתה מתאוננת על חטאתיה כנגד השם ואומרת כי אחר שהיא סבלה צרות רבות בראית בעיניה מיתת בעלה ובניה הלא טוב לה מות מחיים בענין שלא תראה את כל אלה ואלו מתה עם בעלה כבר היתה נשכחת היא ועונותיה אבל עכשיו שנשארה בחיים לא נשארה אלא לזכרון ולעדות שיעידו בה עונותיה ויאמרו כל העם זאת היא המרשעת היוצאת על פני כל הארץ וזהו וה' ענה בי כד"א שקר ענה באחיו וכן ושדי הרע לי כי כבר ידוע שנקרא שדי לפי שהוא שודד המערכות כאומרו באברהם אני אל שדי פרה ורבה כנגד המערכה שמורה שאין אתה ראוי לבנים וזהו אל שדי שודד המערכה בכחו אל וכן בכאן כפי קבלת חז"ל על אלימלך וכל ביתו נגזרה הגזירה והשי"ת רצה לשדד המערכה ולבטל הגזירה ממנה כאומרו ותשאר היא שלא כדין המערכה וכ"ז לפי שרצה השי"ת שיתיסד מרות המואביה מלכות בית דוד ותלך עם נעמי לכ"א בכאן אעפ"י שהשי"ת עשה זה לשבר המערכה ולשדדה לטובת ישראל.

פסוק כ

שדי הרע לי אחר שנשארתי בחיים לעד ולמופת לכל העולם מצד המכות שבאו עלי וזהו ושדי הרע לי כלומר שם שדי ששדד המערכה שלא אמות הרע לי כי טוב מותי מחיי ולא אראה במות אישי ובני ולא די זה אלא שהבאתי העדות עמי רות המואביה עד שלסבת זה אמר **ותהם כל העיר עליהם**.

ובמדרש רות נתנו טעם למה אמר **ותהם כל העיר** וכי כל העיר היו סמוכים עד שאמרו שם א"ר שמעון בר נחמני אותם הימים ימי קצירת העומר היו והיו כל הערים הסמוכות מתכנסות לשם דתנן כל העירות הסמוכות לשם מתכנסות כדי שיהי' נקצר בעסק גדול. וי"א אבצן היה משיא בתו ובאו כולם לגמילות חסדים א"ר תנחום בשם ר' עזרי' ור' מנחמא בשם ר' יהושיע בר אבין מאי דכתיב ה' צבאות מי כמוך חסין יה ממציא דברים בעונתן אותו היום מתה אשתו של בועז ועאל כל עמא לגמילות חסדים. נכנסה רות עם נעמי זו יוצאה וזו נכנסת ע"כ ואולי ואמר וה' ענה בי ושדי הרע לי לרמוז בדבריה שכל הרע שבא לבעלה ולבניה היו בסבתה לפי שלא מיחתה ביד בעלה שלא יצא חוץ לארץ וכן שלא מיחתה ביד בניה שלא יקחו נשים מואביות כמו שעשו מכוח ואשתו לשמשון וז"ש וה' ענה בי ענה והכניע לבעלי בעבורי והוא כמו לענות מפני.

פסוק כא

ושדי הרע לבני בשבילי ויהיה כמו פן יאמרו לי אשה הרגתהו שהוא כמו בשבילי ולכן עשה בכאן ב' חלוקות וה' ענה בי ושדי הרע לי כנגד הבעל והבנים ולכ"א ושדי בבנים לרמוז שאע"פ שאל שדי כחו לפרות ולרבות בנים כאומרו אני אל שדי פרה ורבה בכאן הי' בהיפך כי שם שדי הרע והכריח לבני שלא כמנהג בשבילי ובשביל עונותי. וכן יאמר וה' ענה בי והכניע במדת רחמים של ה' לבעלי ונשארו בני לראות אם ישובו אל ה' ושדי במדת הדין הרע לי והרג בני הנשארים ואולי יאמר **וה' ענה בי** במדת הדין הרפה וכמו שאמרו ז"ל כ"מ שנאמר וה' הוא ובית דינו כמו וה' הכה כל בכור וכן ה' נתן וה' לקח וכן בכאן וה' הוא ובית דינו ענה בי ושדי הוא מדה"ד הקשה הרע לי ולכן לפי שהיה הוא עם בית דינו ענה בי ליקח את בעלי ונשארו בני אבל כשהי' בית דינו לבד הרע לי בבנים:

פסוק כב

וחזר לומר **ותשב נעמי ורות המואביה כלתה עמה** להגיד לנו באיזה זמן באו שהוא **בתחלת קציר שעורים** או שאמר ותשב נעמי לפי שאמרה למעלה וה' ענה בי במדת רחמים לזה סמך ותשב נעמי כלומר אע"פ שנראה שבא לה רע גדול במיתת בעלה ובניה עכ"ז השם במדת רחמיו השיב לנעמי לבית לחם אעפ"י שמן הראוי היה שלא תשוב

ותמות עם בעלה כפי הגזירה אבל נשארה לתת שארית לעולם או שיאמר **ותשב נעמי ורות המואביה** כלומר שלא שבה אלא בזכות רות המואביה כלתה שהיתה צדקת גמורה ועתיד מלכות בית דוד לצאת ממנה ולזאת הסבה שבה נעמי כי באופן אחר כבר נגזרה עליה גזירה ולכ"א ברות **השבה משדה מואב** לומר שבזכות שהיתה מואביה ושבה בתשובה ונתגיירה ושבה משדה מואב שבה נעמי ואמר והמה באו בית לחם בתחלת קציר שעורים לרמוז ג"כ שבזכות התורה הנקראת לחם באו לפי שבתורה יעודים רבים על ענין רות המואביה שעתיד מלך המשיח לצאת ממנה וז"ש **בתחלת קציר שעורים** שהוא זמן ספירת העומר והבאת העומר ולהורות ע"ז סמך מיד ולנעמי מודע לאישה איש גבור חיל לומר שהוצרכה נעמי לשוב משדי מואב לפי שהי' לה איש גבור חיל קרוב מבעלה והוא ראוי להזדווג עם רות להוציא הגואל ממנה. ולפי שמה' אשה משכלת ולא מכח אדם אמר שאע"פ שבאה נעמי ושבה בזכות רות עכ"ז לא אמרה נעמי לרות לך אל קרובינו בועז אלא השי"ת המסבב כל הסיבות שם בלב רות לילך לשדה בועז להזדווג עמו וזהו ותאמר רות המואביה לנעמי אלכה כא השדה ואלקטה בשבלים וכו' אבל נעמי לא אמרה לה דבר בתחלה באופן שנדע כי מה' היתה זאת וכ"ז כדי להשלים עצת ה' ועצת נביאיו.

או יאמר **ותשב נעמי ורות המואביה כלתה** לפי שאמרה נעמי למעלה אני מלאה הלכתי וריקם השיבני ה' סמך לכאן ותשב נעמי ורות כלתה עמה הטובה לה מעשרה בנים כמו שאמרו לה השכינות לומר שאע"פ שאמרה וריקם השיבני ה' לא שבה ריקם אחר ששבה עם רות המואביה כלתה הטובה לה מעשרה בנים אחר שעתידה להקים לבניה שם בישראל כמאמר התורה ולא ימחה שמו מישראל וזה מצד הייבום. וכן לא שבה ריקם אחר שעתיד מלך המשיח לצאת מבניה ולהושיע את ישראל וללמד להם תורה ומצות כאומרו ומלאה הארץ דעה וזהו והמה באו בית לחם בתחלת קציר שעורים שזה רמז על התורה ולזאת הסבה ג"כ נכנס בכאן פסוק ולנעמי מודע לאישה איש גבור חיל שזה רמז על מלך המשיח הנקרא איש חיל רב פעלים.

פרק ב

פסוק א

ממשפחת אלימלך הוא מלכי של עולם באופן שלא שבה כליה ריקם אלא מלאה השיבה ה' אחר ששבה עם רות כלתה לתת שארית לעולם בסיבת בועז שהוא איש גבור חיל. או שאמר ותשב נעמי ורות המואביה כלתה להודיענו שבח נעמי ורות כלתה ולהודיענו כי

את אשר יאהב ה' יוכיח ואחר שנעמי הצדיקה הדין על כל היסורים שעברו עליה ואמרה שבסבתה היה כל זה סמך מיד ותשב נעמי ורות המואביה להורות על חסידותה וצדקתה של נעמי שידוע הוא בטבע הנשים שהחמות שונאות לכלות והכלות לחמות והטעם ידוע לפי שהאשה אוהבת את בכה שנצטערה בעבורו ואח"כ הניקתהו מדדיה מחלבה ודמה וגדלתו בצער גדול וביום ובלילה לא ראתה שינה בעיניה ואחר כ"ז מלמדתו דרך ה' וכל תאותה ותשוקתה להשיאו אשה ולהכניסו לחופה ואחר כ"ז שמתחבר עם אשתו אוהב אותה כנפשה ומעביר אהבתו מאמו וכל אהבתו היא עם אשתו כמאמר התורה על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו כי' עד שבסיבת זה היא שונאה לכלתה לפי שאומרת אשר טפחתי ורביתי אויבי כלם וכן הכלה שונאה לחמותה מזה הטעם בעצמו לפי שהיא עזבה אביה ואמה ואוהבת בעלה כדכתיב שכחי עמך ובית אביך. וגם את ברית אלהיה שכחה לפי שהיא פטורה מקצת מצות התורה לפי שרשות בעלה עליה וכרתה ברית עם בעלה כמו שאמרו חז"ל ע"פ כי בועליך עושיך אין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי באופן שבכל זה היא חושבת שיש לבעלה ברית כריתה עם אמו אשר גדלתו והניקתו עד שבסבת זה נעשו צרות ואויבת זו לזו ובפרט שנאת החמות היא יותר גדולה כמו שאמרנו ועם זה פירשתי בפ' ויהיו חיי שרה בפ' וינחם יצחק אחרי אמו כי לפי שטבע האנשים לאהוב את נשיהם ושוכחים אהבת האם. ואשר גדלתו והניקתו משדיה גם אלה תשכחנה. ואם יפשע בנה בעת ההיא ואוהב את אשת נעוריו אמו נהפכה לה לאויבת. וזהו אומרם ז"ל כשידור זאב עם כבש תדור כלה עם חמותה לרמוז כי כשיבא משיחנו ב"ב ויתקיים וגר זאב עם כבש יתקיים וסרה קנאת אפרים וקנאת כלה עם חמותה. ובכאן תראה מעלת נעמי על כל הנשים כי דבקה ברות כלתה אחרי היות לה לאויבת בהיותה כלתה והיא מואבית ועוד שכבר מת מחלון בנה בידה ואולי מעין גורם והי' ראוי לשנאתה יותר ועכ"ז אהבה אותה כנפשה ולכן אמר שם ויקח את רבקה ויאהביה אהבה נפשית כדין התורה. ואם שרה היתה בחיים איך תוכל לראות כי בנה יחידה רצוי נפשה יהי' אוהב לרבקה יותר וישכח תגמוליה ואהבתה לז"א כי כשראה יצחק שהיתה לו לאשה ויאהבה אהבה גמורה לקח נחמה גדולה ממה שכבר מתה אמו כי טוב לה המות משתראה בעיניה יצחק בנה קשור ואהוב עם רבקה אשתו ומפרדת אהבתו משרה אמו ולכן אמר וינחם יצחק אחרי אמו כי לכאורה מה הוצרך בכאן נחמה אחר שכבר עברו שלש שנים שמתה לשרה. אבל הענין כמו שכתבתי והוא כפתור ופרח ולכן אמר בכאן ותשב נעמי ורות המואבי' כלתה עמה להורות על מעלתה שדבקה נפשה בה כאלו היתה בתה ממש אע"פ שכבר מת מחלון בנה והיתה חושבת שמת בסבתה

לפי שנשא מואביה ועכ"ז אהבה אותה אהבת עולם ולא די זה אלא שבקשה לה מנוח אשר ייטב לה ונתנה לה עצה איך תזדווג עם בועז שלא כמנהג הנשים שיש להם כלות ומתו בעליהן שאינן רוצות שינשאו לאנשים לעולם וכשהן נושאות בעל חרה להן יותר מעל מיתת בניהן ובכאן אמר ותאמר לה נעמי חמותה בתי הלא אבקש לך מנוח אשר ייטב לך ולכ"א בכאן חמותה אע"פ שהי' ידוע אלא להורות לנו שאע"פ שהיתה חמותה נתנה לה עצה זו וכ"ז להורות על צדקתה ויושר לבבה ולכ"א ותשב נעמי ורות כו' וכן ג"כ יורה זה על מעלת רות המואביה שאע"פ שידעה שנעמי הפצירה עמה כדי שתשוב אל עמה ואל אלהיה ואולי הי' זה מצד שנאה כדרך שאר הנשים ששונאות לכלותיהן עכ"ז שבה עמה בלב שלם ובנפש חפצה וזה להורות עב צדקתה ותום לבבה כאלו היתה בתה ממש ולכן סמך לכאן ותאמר רות המואביה אל נעמי אלכה כא השדה ואלקטה בשבלים כדי לפרנסה ולתת לה מזונות. וכבר כתבתי למעלה למה נכנס בכאן פסוק **ולנעמי מודע לאישה איש גבור חיל** להורות ששבה נעמי בזכות רות כלתה לפי שהיתה עתידה להזדווג עם בועז שהי' איש גבור חיל ועתיד לצאת ממנה מלך המשיח דכתיב ביה ונחה עליו רוח ה' רוח עצה וגבורה ולזה נטה דעת המדרש שאמר איש גבור חיל אמר ר' אבהו נפיל נסיב נפילא מה הם מולידים גבוהים. בועז נשארות מה הם מולידים יודע נגן וגבור חיל יודע נגן במקרא וגבור חיל במשנה ואיש מלחמה בתלמוד ונבון דבר במעשים טובים ואיש תואר שהי' מאיר פנים בהלכה וה' עמו שהלכה כמותו בכל מקום ע"כ. ואולי נכנס בכאן פסוק ולנעמי מודע לאשה לפי שאמר למעלה והמה באו בית לחם ואולי יאמר אומר למה באו בית לחם אחר שכבר מתו אלימלך ובניו ולא נשאר להם דבר בבית לחם למה הלכו שם לז"א ולנעמי מודע לאישה כלומר הטעם שהלכו בית לחם לפי שהיו להם קרובים ובפרט שהי' שם לנעמי מודע לאישה איש גבור חיל רב פעלים ונדיב נדיבות יעץ הוא בועז אשר בסבתו הלכו שם לפי שידעה נעמי שיעשה עמהן טובה ואולי תחלת המעשה הוא סוף המעשה ואמר מודע לאשה והי' ראוי לומר מודע לה שהרי אבי נעמי ואלימלך ובועז כלם היו מבני נחשון כמו שכתבנו והי' קרוב לה ג"כ אבל לא רצה לתלות החשיבות אלא לבעלה לומר שכמו שאלימלך הי' שר וגדול כן הי' בועז איש גבור חיל קרובו:

ואמר **איש גבור חיל** להורות על מעשיו שהי' נאה במעשיו ובשמו וזהו ושמו בועז מסכים עם מעשיו קיים באמונתו ובמעשיו בעוז ובחוזק וכן אמר איש גבור חיל להורות שהי' שלם מצד עצמו ומצד משפחתו ומצד שמו וזהו איש כמו איש אלהים קדוש הוא וכן אמר במשה איש האלהים וזה להורות על קדושתו ומעלתו ואמר שאע"פ שהוא

איש קדוש עכ"ז הי' גבור חיל נאזר בגבורה להציל עשוק מיד עשקו ולשפוט יתום ודך וללחום מלחמות ה' ההוא שפט את ישראל כמאמרם ז"ל אבצן זה בועז וזה איש גבור חיל כאומרם ז"ל אצל גבורתו ענותונותו דכתיב האל הגדול הגבור והנורא ואוהב גר וכו' וכן נקרא גבור לפי שהי' כובש את יצרו כאומרם ז"ל איזהו גביר הכובש את יצרו וכמו שנזכר במגלה ואמר גבור חיל להורות שהי' נדיב בממונו וחילו לבזבז לענים כי זאת הוא גבורה גדולה לכבד את ה' מהונו וכן אמר איש גבור חיל להורות שהי' מתואר בתוארי השם כדכתיב ה' איש מלחמה וכ"ז מצד עצמו. ומצד משפחתו אמר ממשפחת אלימלך המשפחה הגדולה בישראל בצדק ובמשפט ובמעלה ומצד השם אמר ושמו בועז לא אמר בועז שמו אלא ושמו בועז הידוע ורמוז שהי' בעל שם ויצא שמו בעולם בכל הארצות כאומרו טוב שם משמן טוב ואמר בועז להורות ששמו הי' מקיים הכל לפי שהי' נאמן בבריתו וקיים במאמרו וכן שמו יורה על גבורתו ומשפחתו שהי' עז כארי ממשפחת האריות ולא ישוב מפני כל וכן רמז איש גבור חיל להורות שהי' בעל תורה כמאמר יעקב לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו וכן אמר יהודה מחוקקי וזהו גבור חיל במלחמתה של תורה כאומרו בבניהו בן איש חיל רב פעלים לפי שהי' גדול בסנהדרין ושמו יורה על התורה שנקרא בועז שהיא שם התורה כדכתיב ה' עוז לעמו יתן וכן תרגם יונתן איש גבור חיל גבר גיבר תקיף באוריתא והרמז בזה שהי' ראוי זה האיש לשבחו בכל התוארים שמשבחים לגדולים שהם שלשה. כי יקרה שישבחו לאדם מצד קדושתו כאומרו באלישע איש אלהים קדוש עובר עלינו תמיד בקדושתו ולכן ראוי שנעשה לו עליית קיר קטנה כו' וכן ישבחו האנשים מצד גבורתם כאומרו הכה שאול באלפיו ודוד ברבבתיו וכמו שהוזכר בשאול ויהונתן מאריות גברו וכן אמר המה הגבורים אשר מעולם ישובחו לפי שהם אנשי שם. ולפעמים ישבחו האדם מצד חכמתו כמוזכר בשלמה ותרב חכמת שלמה וכן ויחכם מכל האדם. ואם מי שימצא בו אחד מאלו ראוי שישובח כ"ש מי שימצאו בו כולם ואחר שבועז היו לו אלו הג' חכם גבור וקדוש ראוי שישובח ואלו הג' כלולים באמרו איש גבור חיל. איש אלהים קדיש. גבור בגבורה ללחום מלחמת ה' חיל בגבורה של תורה כמו שפירשתי ולפי שהמלכים ישובחו במלכותם וגם בכל אלו הג' אמר בכאן ממשפחת אלימלך לומר שאע"פ שלא הי' מלך הי' ממשפחת המלכים ולפי שכתר שם טוב עולה על כתר כהונה וכתר תורה וכתר מלכות אמר ג"כ בכאן ושמי בועז מצד שם טוב שעולה על גביהן ולכן אמרו בזהר על פסוק ומשה עלה אל האלהים כי האנשים זוכים למעלת העושר והגדולה והמלכות ומשה עלה אל האלהים מעלה אחת על כלם שעלה למעלת אלהים כדכתיב ראה נתתיך אלהים לפרעה:

פסוק ב

ותאמר רות המואביה אל נעמי אלכה נא השדה וגו' ותלך ותבא ותלקט בשדה וגו' כבר כתבתי למעלה שמן הראוי הי' שתאמר נעמי לרות אחר שהיתה יודעת שהי' בועז קרוב בעלה שתלך ללקוט בשדהו אבל התורה רצתה להודיענו כי מה' אשה משכלת כמאמרם ז"ל מן התורה מן הנביאים מן הכתובים מה' אשה לאיש וכו' ולהודיענו איך ענין רות ובועז לא הי' דבר תלוי בחריצות והשתדלות אלא שהי' דבר מסובב מהשם י"ת אמר שלא אמרה נעמי לרות שתלך לשדה כדי שלא נאמר שזה הדבר הי' בעצתה אלא שרות מעצמה רוח ה' עליה נגלה. וחגרה בעוז מתניה לזון לחמותה והיא אמרה לחמותה זה הענין ושהיתה רוצה לקבל בשת פנים כדי לזונה ולפרנסה לילך לשדה אחר הקוצרים וחמותה תשב בבית כדרך כל כבודה בת מלך פנימה ולכן השיבה לה בתי והיא היתה בת מ' שנה כמאמרם ז"ל אבל רמזו בזה כי היא לא היתה לה בת ובן אחר אלא היא ושהיא נעשה כבת ממש שחייבת לזון לאמה ואמר אחר אשר אמצא חן בעיניו כמו ויקר מקרה וי"א כי בעיניו שב לבועז הנזכר והנכון שיאמר אחר אמצא חן בעיניו בעיני השם ורמזה בחכמתה כי שקר החן והבל היופי אם לא יהי' מתת אלהים כאומרו חן וכבוד יתן ה' וכן וה' נתן את חן העם בעוני מצרים וכן ונח מצא חן בעיני ה' אע"פ שלא הי' ראוי ולכן אמרה אני רוצה לילך ללקוט בשבלים ולפי שמה' מצעדי גבר כוננו על כן אני רוצה להתפלל ולבקש מלפני ה' שיפתח ידו הטובה והרחבה ויתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיני כל רואי בענין שיתן לו איש ראוי ועניו שיקבלני בסבר פנים יפות וזה ע"ד שאמרו היוצא לדרך צריך להתפלל וכן בכאן אמר שהיתה הולכת אחר הבקשה והתפלה מה' שאמצא חן בעיניו ואחר שאמצא חן בעיני השי"ת הוא יתנני לחן ולחסד בעיני כל רואי:

פסוק ג

ואמר **ותלך ותבא ותלקט בשדה אחר הקוצרים** לומר שהלכה בתפלה זו והשם נתן לה חן משעת ההליכה והביאה וכן רמז ותלך ותבא ע"ד וילכו ויבאו וכן בכאן רצה להקיש הליכתה לביאתה מה הליכתה היתה בתפלה ובתחנה לשם שמים אף ביאתה היתה לשם שמים וכן רמז ותלך ותבא במחשבה להורות שאחר שרצתה לשום עצמה בבושה כדי לזון לחמותה כל מחשבתה לא הי' אלא איך תבא בשלום שלא יגע בה אדם רע ולפי שכוונתה הי' לשם שמים אמר שלא הלכה מדחי אל דחי ומשדה אל שדה אל מיד פגעה בחלקת השדה אשר לבועז בענין שלא תקבל בשת לפי שהשדה שלה שעתידה לפול בחלקו של בועז וכל זה לפי שה' רגלי חסידיו ישמור כאומר מה' מצעדי גבר כוננו בהליכה ודרכו יחפץ בביאה באופן שמיד שמע ה' תפלתה והשלים מאוויה והלכה

לשדה ובאה בלי בשת כאלו הי' השדה שלה והשי"ת הזמין לה ג"כ אנשים צדיקים וכשרים בחלקת השדה אשר לבועז שהי' צדיק גמור וכל משרתיו צדיקים. ואם נאמר שפי' ותלך ותבא לומר שהורגלה ללכת ופעמים רבות הלכה ובאה ועתה קרה מקרה חלקת השדה אשר לבועז. איננו נכון לפי שאמר אח"כ ותבא ותעמוד מאז הבוקר ועד עתה שנראה שכל זה היה ביום הראשון. ורבותינו ז"ל עשו בו מדרש ואמרו ותלך ותבא ותלקט א"ר יהודה בר סימון עד כדון לא אזלית ואת אמרת ותבא אלא שהתחילה מסיימת את הדרכים. ויקר מקרה אמר רבי יוחנן מי שרואה אותה מוריק קרי חלקת השדה לבועז מלמד שנתן לה חלק טוב מי שהוא עתיד לפול בחלקה ע"כ. ואולי רמזה בזה שהיתה סימן לבניה דכתיב בהן הציבי לך ציונים שזה הי' בזמן הגלות שמצוה הנביא לישראל סלא ישכחו התורה והמצוה ואע"פ שילכו בגלות שיעשו ציונים למצות בענין שלא ישכחום ויעשו כמו שעשתה רות אמם שהלכה ובאה ולפי שלא ידעה הדרך לחזור לביתה עשתה ציונים בדרכה באופן שתדע לחזור ביישוב ובדרך אשר באה בה תשוב. ואם הוא רמז על הגלות יאמר ותלך בגלות ותבא לציין הדרכים ולציין המצות אעפ"י שהיא בגלות יתלקט אחרי הקוצרים הם השובים אותם ברעב ובצמא ועכ"ז ויקר מקרה חלקת השדה אשר לבועז כלומר אע"פ שכתיב אף אני אלך עמכם בקרי זה המקרה היה טוב שפגעו **בחלקת השדה אשר לבועז** הוא ריח שדה אשר ברכו ה' לפי שהשכינה הולכת עמהם כדכתיב לא מאסתים ולא געלתים לכלתם כתיב וזה רמז שהשם נתנם לרחמים בעיני כל שוביהם:

ובמדרש רות הזהר כתבו ודרשו זה על הנפש כמו שדרשו ענין נעמי ורות ובועז לדוגמא שלמעלה ואינו רוצה להאריך בזה אלא דרך בלל. אמרו נעמי כד"א ויהי נועם ה' מאן נועם ה' דא תשובה. לחזות בנועם ה' תשובה עלמא דאתי. ולבקר בהיכלו עלמא אחרא לתתא. רות כדמות עלמא תתאה דמרוי תדיר לקב"ה בשירין ותושבחן. רות ע"ש תור מה תור משונה בקולה מכל שאר קולות אף כנסת ישראל משונה בשבחה מכל שאר קולות. מה תור זה נותן שתי קולות כאחת אחת עליונה ואחת תחתונה אף כנסת ישראל מעוררת למעלה ולמטה והכל בזמן אחד ובקול אחד. בועז בדמות עליון צדיק נוטר הברית ונתחזק על יצרו ונקרא גבור חיל כו'. ותאמר רות אלכה נא השדה ואלקטה בשבלים מלמד שנצנצה בה רוח הקדש ואמרה אלכה נא השדה מאן שדה דא שדה תפוחים שדה אשר ברכו ה' מה כתיב ויקר מקרה בבלעם כתיב ויקר אלהים אל בלעם בלשון קרי וטומאה וכאן שינה ואמר ויקר מקרה בלשון כבוד כדא מה יקר חסדך אלהים ומה יקר נפגע בה חלקת השדה הוא חלוק צדיק זה ושם נכנסה לומדה וידעה מאותם קוצרים ומי

הם תלמידי חכמים מחצדי חקלא נקראו אדהכי והנה בועז הנה הצדיק בא טעין ברכאן וקידושין ויאמר לקוצרים ה' עמכם. הקוצרים הם סנהדרי גדולה והם אומרים יברכך ה' לחזק כחו ממקור החיים סוד עולם הבא. למי הנערה הזאת עולם הבא שואלת על זה בדרך אהבה. וכן אמר הקדוש רשב"י מגלה זו רמז לתורה שבכתב עם תורה שבע"פ ועולם הבא שמעוררת לצדיקים סוד תורה שבכתב להתחבר בתורה שבע"פ ולכן תקנו למגלה זו בשבועות זמן מתן תורה ע"כ רמזו בזה למה שכתבתי למעלה באומרו ותלך ותבא שהלכה ובאה בכך התפלה והתחנה וזהו שאמרו בכאן שנצנצה בו רוח הקדש וכו' לרמוז שהלכה ובאה במחשבתה ועלתה במעלות לדבק מחשבתה בשדה תפוחים אשר ברכו ה' כמו שנכנס יעקב לקבל הברכות בכח השכינה וזהו אך יצא יצא יעקב יציאה מן העה"ז ומן העה"ב וכל זה כדי שיהיו בניו מוכנים לקבל התורה בחג השבועות שהוא זמן קציר שעורים ולכן כתב הקדוש שבשביל זה תקנו לקרות זאת המגלה בזה המועד:

פסוק ד

והנה בועז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו לו יברכך ה' כו' הנה מן הראוי לומר ויבא בועז מבית לחם למה אמר והנה בועז בא אבל נראה כי לפי שאמר למעלה ויקר מקרה חלקת השדה אשר לבועז אבל בועז לא הי' שם ולפי שנראה דבר גנאי לרות שחשבה ללקוט בשבלים עם הנערים העומדים שם בלי אדון ובלי מנהיג ספרה התורה כי בזכות רות הצדקת ובכח תפלתה נזדמן שבא בועז באותה שעה בענין שלא תעמוד עם הנערים לבדה וזהו והנה בועז בא מבית לחם אע"פ שלא הי' ראוי לבא עכשיו וכן רמז והנה בועז בא כמו שבא במריצה לחזור על אבידתו והרמז בזה שהוא הי' יושב ושוקט בביתו ולפי שהלב בקי כמאמרם ז"ל וחושב בדברים והגיע עד תכונתם ומבין דבר מתוך דבר לראות את הנולד כאומרו או מי נתן לשכוי בינה להבין הדברים העתידים בין לטוב בין להיפוך כשיפול עליהם פתאום. לכן בהיותו בביתו נקפו לבו ליילך אל הגורן במרוצה לדבר מה מן הדברים והי' הדבר כנאבדה ממנו אבידה והי' צריך לחזור על אבידתו כמאמרם ז"ל מוצריך לחזור אחר מי בעל האבידה מחזר על אבידתו וכן בכאן בבועז מרגלית טובה היתה בידו מימי יעקב ומשה ע"ה שנתנבאו על רות המואביה שעתידה ליפול בחלקת השדה אשר לבועז ונאבדה ממנו שלא באה לידו בכל אלו הזמנים ועכשיו שבאה רות מעצמה לחלקת השדה אשר לבועז. נתן אל לבו בדעת ובתבונה לחזר אחר אבידתו וזהו והנה בועז בא במרוצה ובהזדרזות גדול וזהו לשון הנה כמו הנה ה' יוצא לפניך וכן הנה מלכך יבא לך ואב לכולם שנאמר באהרן וגם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו וכן והנה בועז בא מבית לחם. ויאמר לקוצרים ה'

עמכם במלאכתכם ואע"פ שהיו לו דברים רבים לשאול לנערו מענין הקצירה והשכירים והפועלים לא שאל אותם דבר אלא לעי הנערה הזאת לפי שבשבילה יצא מביתו לפי שלבו ראה חכמה ודעת ומרחוק ה' נראה לו ולכן השיב לו על שאלתו נערה מואביה השבה עם נעמי כי מה צריך לכל זה לא היה לו לומר אלא נערה אחת שבאת ללקוט אבל נערו הי' חכם ומפני חכמתו וזריזותו מנהו על הקוצרים ולכן נתן לו סימנים אלו בענין שיכיר אב אבידתו וזהו נערה מואביה כלומר האשה אשר הוכיח ה' לאדוני לפי שהיא גומלת חסדים וצדקת השבה עם נעמי ונתגיירה וגמלה עמה חסדים וכמו שהיא נאה במעשיה כך היא כחה בדיבורה ונופת תטופנה שפתותיה ומדברת בלשון תחנה ובקשה ואמרה אלקטה נא בלשון בקשה אע"פ שמצות לקט שכחה ופאה כבר זכו בה עניים לא רצתה ללקט אלא ברשות. וכמו שהיא נאה במעשיה ודיבורה כך שורה ברכה והצלחה במעשה ידיה כי בזמן מועט מן הבוקר ועד עכשיו שהוא זמן מועט אספה יותר מאחרת בעשרה ימים וכשראה זה גם הוא השיב אמריו לה אל תלכי ללקוט בשדה אחר כו' ואולי שכ"ז רמוז באומרו ויאמר לקוצרים ה' עמכם לפי שבבואו לשדה מיד ראה את הנערה וראה עמה שכינה הנקראת זאת אות הברית של צדיק יסוד עולם ולכ"א ה' עמכם אחר שפנים חדשות של שבת באו לכאן:

ויאמרו לו יברכך ה' באותה ברכה של ברכת כהנים שאומרים יברכך ה' ואחז"ל יברכך בבנים וישמרך בבנות אבל כאן לא בישרוהו אלא בבנים שעתיד להוליד ממנה וזהו יברכך ה' בבנים שיתן לך ולכן שאל מיד למי הנערה הזאת כו' ובמדרש אמרו שאמר לקוצרים ה' עמכם מתקנת ב"ד וזהו שאמרו במדרש רות ר' חיננא בשם ר' יודא בר סימון ור' שמואל ור' יונתן בשם ריב"ל ג' דברים גזרו ב"ד של מטה והסכימו ב"ד של מעלה ואלו הם שאלות שלום בשם ומגלת אסתר ומעשרות. שאלה בשם דכתיב החושבים להשכיח את עמי שמי. אימתי ר' ברכיה בשם ר' חלבו אמר בימי אחאב ורבנן אמרי בימי שפוט השופטים עמד בועז ובית דינו והסכימו לשאול לשלום דכתיב והנה בועז בא וכו' וכן אמר המלאך לגדעון ה' עמך גבור החיל וכו' לפי שבאותו זמן היו רשעים ולא היו רוצים להזכיר שם ה' כאומרו הם כי לא להזכיר בשם ה' וז"ש החושבים להשכיח שמי את עמי לכן בא בועז ובית דינו והתקינו שישאלו לשלום בשם ה' כדי להשכיח שמות העשתרות והבעלים מפיהם והסכים ב"ד של מעלה עמהם דכתיב ה' עמך גביר החיל שהם דברי המלאך לגדעון וכן אמרו בסדר זרעים כל חותמי ברכות שבמקדש היו אומרים מן העולם משקלקלו המינים כו' התקינו שיהיו אומרים מן העולם ועד העולם והתקינו שיהא אדם שואל את חבירו בשם שנאמר ה' עמכם וכו' ואומר אל תבוז כי זקנה

אמך ואומר עת לעשות לה' וגו' הנה קשור אלו הב' דברים מורה על פירושם שטעם שתי התקנות הוא אחד וזה כי כמו שבראשונה לא היו אומרים אלא מן העולם והוא רמז על כל הג' עולמות לפי שהם קשורים כאחד עולם תחתון באמצעי עולם האמצעי בעליון וכמו שפי' בסוד סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו הרי כאן ג' עולמות מוצב ארצה עולם התחתון. מגיע השמימה עולם אמצעי. והנה מלאכי אלהים עולים לעולם העליון כאומרו ומשרתיו שואלים איה מקום כבודו להעריצו ולפי שכל אלו הג' עולמות קשורים זה בזה כאלו הם עולם אחד לא היו אומרים אלא מן העולם כשבאו המינים וכפרו בהשגחת השי"ת ואמרו עולם כמנהגו נוהג ואין עולם אלא א' התקינו שיאמרו מן העולם ועד העולם להודיעם שיש עולמות הרבה וכמו שזאת התקנה היתה מפני המינים כן התקינו מפני המינים שיהיו שואלים בשם המיוחד כאומרו ה' עמכם וכל זה מפני שהיו טועים אחרי השדים והיו קוראים בשמם כאומרו יזבחו לשדים לא אלוה אלהים לא ידעום בשום גבורת אלהות כמו שידעו בשם ה' דכתיב וידע אלהים וכתיב כי ידעתי את מכאוביו ולכן תקנו שישאלו שלום בשם ה' שהוא שם המיוחד שאינו מתחלף ואינו משתנה כדכתיב אני ד' לא שניתי אבל שאר השמות הם מתחלפים. כמו שתאמר שם אלהים כולל מלאכים ודיינים ושדים כאומרו זבח לאלהים יחרם שהוא כמו זובח לשדים כאומרו יזבחו לשדים לא אלוה וזהו זובח לאלהים שהוא כמו לא אלהים כאמרם לחולין כמו לא חולין ולכן יש לומר זכרנו לחיים בשבא ולא בפתח. ולפי שהמינים היו מחלפים שם בשם התקינו שיהיו שואלים בשם המיוחד ולא בשם אחר. וכן הטעם בזה לפי שזו היא שאלת שלום כמו בועז שנתן שלום לקוצרים ואמר ה' עמכם וידוע שאין בכל השמות שם שיקרא שלום אלא שם הוי"ה ב"ה כדכתיב ויקרא לו ה' שלום ולפי שמי שהוא דבק בשם ה' יש לו שלום לכ"א אין שלום אמר ה' לרשעים ואחר ששם ה' הוא בעל השלום אין ראוי לשאול שלום אלא בשם ה' וזה ה' עמכם וב"ד של מעלה הסכימו בזה אחר שהמלאך אמר לגדעון ה' עמך גבור החיל ולפי שאולי יאמרו כי זה מתקנות חכמים ואין לנו עסק בתקנות כי מה לנו לשאול בשם ה' או בשם אלהים. או עולם א' או שני עולמות ולז"א אל תבוז כי זקנה אמך כלומר אין לך לבזות דברי חכמים ותקנותיהם כי לעולם הם קיימים ודבריהם קיימים ולפי שאולי יאמר אומר מי נתן כח לחכמים לעשות זה לזה חזר לומר ואומר עת לעשות לה' ולגדור ולתקן בשביל כבודו ובפרט אם רואים מינים ואפקורסים שהפרו תורתך וכפרו בשם ה' או בעולמות שברא ולכן בא ר' נתן ופי' הפסוק ואמר משום דהפרו תורתך עת לעשות לה'.

פסוק ה

ואמר **למי הנערה הזאת** כמו שפרשתי למעלה. ואולי שבועז הי' צדיק גמור כובש יצרו גדור בעריות גבור חיל תמה לפי שראה זאת הנערה לבדה עם הנערים ולכן הסיב נערו אל תתמה בזה כי נערה מואביה היא וצדקת השבה עם נעמי ולא רצתה ללכת לארצה ולכן אין לחושדה ואפי' שתהי' נערה אחרת אין לחושדה לפי שלא עבר עליה לילה ויומם אלא מן הבוקר ועד עתה זה שבתה הבית מעט ואין שיעור ולא זמן ולא מקום לזה כי ישבה בשדה לעיני השמש והבית בכאן הוא כמו שדה. ואולי שבועז שאל עליה ואמר מי הנערה הזאת היושבת בשדה ללקוט בלא רשות כי אולי היה לו עניים קרובים והי' חייב לתת להם לקט יותר מלאחרים כאומרם את העני עמך ואמרו רז"ל במתנות כהונה שטובת הנאתם לבעלים. ולכן השיב נערו ואמר **נערה מואביה** ואנו חייבים בגרים יותר מבישראל וכ"ש שהיא קרובתך **השבה עם נעמי** אשת אלימלך קרובך והיא מצד עצמה ראויה ושאלה ממני בלשון רכה ובבקשה אלקטה נא ואספתי בעמרים ולא הי' ראוי להשיב פניה ריקם ואע"פ שנראה לך שיש לה תבואה הרבה ושישבה כאן זמן רב אינו כן אלא שהיא מהירה במעשה ידיה **ותבא ותעמוד** בחריצות גדול במלאכתה **מאז הבקר ועד עתה זה שבתה הבית מעט** אע"פ שלקטה הרבה ובמדרש שמואל אמרו ששאל למי הנערה כיון שראה אותה נעימה ומעשיה נעימים התחיל שואל עליה שכל הנשים שוחות ומלקטות וזו יושבת ומלקטות כל הנשים מחלקות כליהן וזו שלשלה כליה כל הנשים משחקות עם הנערים וזו מונעת עצמה כל הנשים מלקטות בין העומרים בין שלא מן העומרים וזו מלקטת בהפקר ע"כ:

פסוק ח

ויאמר בועז אל רות הלא שמעת הרצון בזה שאמר לה הלא שמעת הדברים הנזכרים שעברו בין בועז ונערו ואיך חקר ודרש על עניניה ואם ישבה שם זמן הרבה וכן אם דברו לה שלא כהוגן כמו שהוא דרך הקוצרים בשמחתם כאומרו שמחו לפניך כשמחת בקציר וכן שמעה מה שהשיב נערו המיוחד לו צדיק כמותו שלכן מינהו נצב על הקוצרים שלא ידברו ולא יעשו דבר שלא כהוגן ואחר שאת רואה זה הסדר שיש בין נערי בלי עירבוב ושמעת והבנת הדברים לכן אני אומר לך בדרך עצה טובה אל תלכי ללקוט בשדה אחר כי אולי ימצאון שם נערים בלתי הגונים. או שיאמר הלא שמעת בתי לקול חמותך ונתדבקת בה ובתורתה ולכן כמו ששמעת לקולה שמע בקולי איעצך ויהי אלהים עמך שתדבק באלהי ישראל ובה' אחד ולא תלכי ללקוט בשדה אחר כאומרו ולא תשתחוה לאל אחר ולכן לא תלך לשדה אחר כי אולי יש שם קוצרים גוים ההולכים אחר אל אחר וגם לא

תעבורו מזה הוא שם ה' הנקרא זה דכתיב הנה אלהינו זה קוינו לו זה אלי ואנוהו. וכן **לא תעבורי** שלא תעבור שום דבר מתורת משה דכתיב בה זה הדבר אשר צוה ה' וכה תדבקין עם נערותי ופה תדבקין היה לו לומר כאומרו פה אשב כי אויתיה אבל נראה שאחר שהזהיר לה על אל אחר חזר להזהיר אותה על סוד היחוד והדבוק של ה' אחד וזהו **וכה תדבקין** בסוד הדבוק והיחוד של פסוק שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד שיש בו כ"ה אותיות כנגד כה אמר ה' וכמו שרמזתי בסוד היחוד של שמע ישראל שחייב אדם לייחד השם פעמים בכל יום בבקר ובערב וזהו ויפן כה וכה שני יחודים בסוד חמשים שערי בינה וכבר הארכתי בסוד חנוכה שאמרו חנו בכ"ה ולכן אמר לה וכה תדבקין בסוד היחוד אחר שברחה מאל אחר כי כן צריך כל הבא להתקרב אל השם להודות לשם ה' ולהתייחד בו ולכפור באל אחר וזהו אמרת לה' אדוני אתה וגו' ולא די בזה אלא לכפור באל אחר וזהו ירבו עצבותם אחר מהרו וזהו וכה תדבקין עם נערותי הם שבע הנערות הראויות לתת לה מבית המלך והיודע סוד היחוד בסוד דלת של אחד היא כנסת ישראל עין יעקב יוכל להבין כל זאת הפרשה וזהו עיניך בשדה אשר יקצורון הוא שדה תפוחים אשר ברכו ה' וכמ"ש והיו עיני ולבי שם כל הימים וזהו סוד שמע ישראל ר"ת שאו מרום עיניכם וזהו **עיניך בשדה אשר יקצורו הלא צויתי את הנערים לבלתי נגעך** לפי שכל היודע לייחד את השם שהוא סוד סמיכת גאולה לתפלה אינו ניזוק כל אותו יום כמאמרם ז"ל וזהו **הלא צויתי את הנערים** רמז על מדות הדין לבלתי נגעך. וצמית והלכת אל הכלים הם החכמים היודעים בסוד ה' ושתית מאשר ישאבון הנערים שהוא סוד הדבוק ששמחים כשמחת בית השואבה והנערים הם התלמידים. **ותפול על פניה** שלמדה סוד הייחוד ונפלה על פניה לכסות עיניה בשעת הדיבוק. ולפי שאז היתה בעיניו כמוצאת שלום אמרה **מדוע מצאתי חן בעיניך ואנכי נכריה** וחדשה בזה ואז השיב לה בועז אינך נכריה **כי הגד הוגד לי** שיש בך משך חכמה וזהו הגד הוגד לי כתרגום משכו נגידו אשר ברחת מע"ז ונתדבקת באלהי ישראל ישלם ה' פעלך כו' אשר באת לחסות תחת כנפי שכינה אשר שם סוד היחוד בסוד דל"ת של אחד בסוד יאי עניותא לישראל כו' הוא סוד המלכות בסוד יאריך ימים על ממלכתו כאומרם צריך להאריך בדל"ת של אחד הוא מקום דוד מלך ישראל דכתיב ביה כי יחיד ועני אני ולפי שכוונת היחוד הוא בלב במה אמצא חן בעיניך כי נחמתני וכי דברתי על לבי בסוד והי' עינו ולבי שם ולפי שאמרה אמצא חן בעיניך ולא אמרה מצאתי חן בעיניך נראה ששאלה עכשיו דבר חדש ולכן אמר לה בועז בעת האוכל גושי הלום ואכלת מן הלחם. והדבר חדש הוא שידרוך אותה ג"כ בדרכי התורה לז"א בועז לעת האוכל שהוא אוכל התורה גושי הלום למלכות

ואין הלום אלא מלך דכתיב בדוד כי הביאותני עד הלום וכמו שאמרו מאן מלכי רבנן ולכן אמר ואכלת מן הלחם לחמה של תורה כדכתיב לכו לחמי בלחמי. ולפי שידוע שבדברי התורה יש דברים עמוקים וקשים וחמוצים שאין בחק האדם להשיגם וכמו שפירשתי באמרו גם עבדך נזהר בהם כו' לכ"א בכאן כשתפגע בדברים כאלו ולא תוכל לאכול הלחם וטבלת פתך בחומץ כאין טיבול מעט ולא תכנס בדברים הפנימיים כאומרו אין לך עסק בנסתרות והיא עשתה כן ותשב מצד הקוצרים ולא בין הקוצרים וסימנך מצד אתן ברית ה' **ויצבוט לה קלי** הדברים הראויים לה ולמאכלה מהדברים הקלים. ולפי שהנבון מבין דבר מתוך דבר ואחר שיש לו ההתחלות ישמע חכם ויוסף לקח לז"א שצוה **גם בין העמרים תלקט ולא תכלימוה** אעפ"י שתכנס בדברים פנימיים ולפי שאולי אפשר שתטעה באלו הדברים והשגתם כאומרו שגיאות מי יבין לז"א וגם שול תשילו לה מן הצבתים והוא מתרגום שלותא כלומר אע"פ שתכנס להבין בדברים העמוקים והקשורים אלו באלו כמו האלומות שהם קשורות עכ"ז לא תכלימוה וכמו שאמרו באהבתה תשגה תמיד וכן תרגם יב"א ואף משבק תשבקון לה מן אסריא כמו מאלמים אלומים מאסרין איסרין. ואולי יהי' צבתים מן והצבת בצבת עשוי' שהוא מן הדברים הנבראים בע"ש ולפי שהם דברים נפלאים ועמוקים כאומרם בפסחים צבתא קמייתא מאן עבדה וכו' ואין להאריך בזה יותר כי כל הפרשה שמורה וערוכה לפי דרך זה והשם יכפר בעדינו כי שגיאות מי יבין:

ואעפ"י שנראה שאני מגלה פנים בתורה מקום הניחו לי אבותי לפי שכיוצא בזה מצאתי שדרשו במדרש הגלוי במ' רות ואמרו **וכה תדבקין עם נערותי** אלו הצדיקים ומנין שנקראו צדיקים שנאמר התשחק בו כצפור ותקשרנו לנערותיך. **עיניך בשדה**. עיניך אלו הסנהדרין כדאמרי' והי' אם מעיני העדה נעשתה בשגגה וכתיב עיניך כיונים י'ע'א'מ' וכתיב על אבן אחת שבעה עינים. רמ"ח איברים אין הולכין אלא אחר העינים **הלא צויתי את הנערים לבלתי נגעך** שלא לרחקה. **וצמית והלכת אל הכלים** אלו הצדיקים דכתיב איך נפלו גבורים ויאבדו כלי מלחמה. **ושתית מאשר ישאבון הנערים** זה בית השואבה ולמה נקרא בית השואבה שמשם שואבין רוח הקדש וחכמה ותורה לעולם שנאמר ושאבתם מים בששון. **ותפול על פניה ותשתחו ארצה** מלמד שנתנבאה בעצמה שהוא עתיד להכירה בדרך ארץ ע"כ. באופן שנראה מזה שזאת המגלה שניתנה לידרש ויש בה פנים ואחור כמו שאמרו ע' פנים בתורה וכ"ש לפי שכתבו במדרש רות בזוהר על הנשמה דברים נפלאים אין להאריך בהם ואע"פ שאני בער ולא אדע. כבר אמרו במדרש קהלת כלם ניתנו מרועה אחד ואפי' מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש ואמרו שם

ולא כשומע מפי תלמיד אלא כשומע מפיו של הקב"ה שהוא יחידו של עולם דכתיב ה' אחד.

או שיאמר **הלא שמעת בתי אל תלכי ללקוט בשדה אחר** כלומר אע"פ ששמעת דברי שאמרתי למי הנערה הזאת שנראה מזה שרע בעיני על שנכנסת בשדה ואולי תחשוב שאין רצוני שתשב בכאן. לא תחשוב כן כי רצוני וחפצי שתשב בכאן ולכן לא תלכי לשדה אחר כי לא שאלתי זה אלא לפי שראיתי מעשיך רצוים. רציתי לידע מי את לפי שאשה בכל אלה לא מצאתי ואת מלומדת בדרכי הענוה והמוסר כאלו היית זקינה נה ולכן לא תצאו חוץ מגבול ללקוט בשדה אחר וגם לא תעבורי מזה כי אפי' בשדות שיש שם נערים איני רוצה שתצא ללקוט עמהם וזה וגם לא תעבור מזה המקום שיושבות שם הנערות הקוצרות וזהו **וכה תדבקין עם נערותי** ולא עם נערי. או שיאמר הלא שמעת בתי כמו שמע בתי כלומר יש לך לשמוע לדברי אחר שאת נכריה ואינך יודעת טיבן של אנשי אלו ומעשיהם ולכן אל תלכי ללקוט בשדה אחר כי אלו היו שם אנשים בלתי הגונים וגם בשדותי **לא תעבורי מזה** לשדה נערי אלא **כה תדבקין עם נערותי**:

פסוק ט

ולפי שאמר לה **לא תעבורי מזה** ואולי הנערות ילכו מכאן לשדה אחר לז"א **עיניך בשדה אשר יקצורון** כלומר יש לך לעיין לאיזה מקום הולכות לקצור והלכת אחריהם בענין שלא תפרד מהם בשום ענין ולפי שאפשר שאע"פ שתשב עם הנערות יבאו הנערים ממחיצתם ליגע בך לז"א הלא צויתי את הנערים לבלתי נגעך ולפי שבזמן הקציר יש חום גדול ותהי' צמאה למים לא תלך אצל המעין לבקש מים אלא והלכת אל הכלים ושתית מאשר ישאבון הנערים ואמר הנערים ולא והנערות לפי שהנערים הולכים לשאב מים לא הנערות כי אולי הי' המעין במקום רחוק וכן לפי שאין ראוי לנשים לילך לשדות לבדנה ולכן הי' המנהג לשאוב הנערים ולא הנערות. והענין לומר שאע"פ שיביאו הנערים בנפשם על כרחם שלא תחוש לכ"ז אלא תלך אל הכלים לשתות בלי פחד כי הוא המדבר וכשראתה שדבר על לבה דברים טובים דברי ניחומים נפלה על פניה לרוב הבושה והשתחו ופניה ארצה ופניה טוחות בקרקע אמרה **מדוע מצאתי חן בעיניך** ואני איני ראוי' ואע"פ שלפעמים שאין אדם ראוי ומצד החן הוא ראוי בלי טעם מספיק כאומרו ונח מצא חן בעיני ה' אעפ"י שלא הי' ראוי אבל עכ"ז הי' שם טעם מה אחר שכלם היו רשעים כי נחמתי כי עשיתים אבל בכאן אין טעם כלל לזה החסד שתעשה עמדי וזהו מדוע מצאתי חן בעיניך בלי סיבה וכ"ש שאני נכריה מארץ אחרת וכ"ש שאני מבנות מואב אשר עליהן צותה התורה לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה':

פסוק יא

ויען בועז ויאמר לה הגד הוגד לה כל אשר עשית את חמותך וגו' ישלם ה' פעלך ותהי משכורתך שלימה וגו' כלומר אינך נכריה כי נכרי נקרא מי שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים אבל את אינך כן כי הגד הוגד לי את כל אשר עשית את חמותך ומעשיך הטובים שעשית עמה אחרי מות אישך שלא היית חייבת וטובה עוד מזאת עשית שעזבת אביך ואמיך וארץ מולדתך כמו שעשה אברהם אבינו דכתיב ביה ל"ל מארצך וממולדתך וכן רמזו ג"כ מה שאמר אומרים לעץ אבי אתה. ואלו הלכת לעם אשר ידעת בו שום טובה ומעלה אבל הלכת להתדבק בעם ישראל אשר לא ראית בהם שום טובה ומעלה אלא הם מעונים ושפלים מכל העמים כמו שעכשיו השופטים תחת עמון ומואב ושאר אומות כדכתיב והיה אם זרע ישראל ועלה מדין ועמלק והשחיתו את ארצם ואחר שזה כן לא עשית לתשלום גמול מהם אלא לשם שמים ולכן

פסוק יב

ישלם ה' פעלך בעה"ז **ותהי משכורתך שלמה** בעה"ב שהיא עולם השלימות האמיתי אבל העה"ז הוא חסר ואין שכרו שלם אלא ע"צ היותר טוב וכמו שפי' בפסוק והותירך ה' לטובה בפרי בטנך על צד היותר טוב:

וחזר לומר **מעם ה' אלוקי ישראל** לרמוז על מעלתה שאע"פ שראתה את ישראל מעונים ושפלים לא שתה לבה גם לזאת אלא לאלהי ישראל ולפי מעלתו ואהבתו מצד עצמו באת לחסות תחת כנפיו ולא לשום תכלית אחר. ויב"ע תרגם הגד הוגד לי על פי החכמים שכשגזר השם לא יבא עמוני ומואבי לא גזר אלא על הזכרים וזה להשיב לה על מה שאמרה ואנכי נכריה וכן נאמר לי בנביאה שעתידין לצאת ממך מלכים ונביאים בשביל החסד שעשית עם חמותך כו' הנה הרכיב שני דברים הא' ענין מואבי ולא מואבית והב' שעתידין לצאת ממנה מלכים וכל זה עשה לפי שאמר הגד הוגד לי וכבר כתבתי כי לפי סברת הזהר כל מקום שנאמר הגד או ואגידה הוא משך חכמה כתרגום משכו נגידו ולכן אמר שאמר הוא ענין חכמה ונבואה ולפי שאמר הגד הוגד ב' פעמים אמר הגד על הנקיבות הוגד לי על המלכים והנביאים שעתידים לצאת ממנה וכן דרשו ג"כ שאמר לה עתיד שלמה לצאת ממך וזהו **ותהי משכורתך שלמה** א"ר יוסי ותהי משכורתך שלמה ולהורות שבאת לחסות תחת כנפי השכינה בלי שום סבה אחרת ורצתה להיות מכוסה בכנפי השם ובכסותי ולא בכסות אחרת לפי שהכסות התורה והמצוה הוא הכסות האמיתי המגין על האדם לבל יכה אותו שרב ושמש הם מקרי הזמן ומיני מדות הדין וזהו וסוכה תהי' לצל יומם מחורב ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר שזה רמז על מיני מדות

הדין שאין יכולין להזיק לאדם בסבת צל הסוכה והמצוה כאומרם לבל יכה אותנו שרב ושמש ולכן עם ישראל המקיימין את המצות יש להם מלבוש מהמצות להגין עליהם מן המזיקים אבל אומות העולם שאין להם תורה ומצות הם ערומים בלי לבוש ולכן אמרו שכשהקב"ה ידין את אומות העולם על שלא קיימו התורה יאמר להם מצוה קטנה יש לי וסוכה שמה קיימו אותה. והם עושים סוכות והקב"ה מוציא להם חמה מנרתיקה והם בורחים וכו' וכ"ז לפי שאין להם כסות המצוה להגין עליהם מפני החמה ולכן הם נשרפים בחמה אבל ישראל שיש להם כסות המצוה אינם נכוין מהשמש אבל הוא להם שמש צדקה ומרפא בכנפיה. והרי השמש אין לו כנפים אבל הרמז שהוא שמש צדקה ומרפא ואינו שורף לישראל כמו שהוא שורף לא"ה. מצד כנפי המצוה והכסות כאומרו על כנפי בגדיהם שהוא כסות של מצוה ומי שאין לו כסות הוא ערום בלא לבוש ומכסה ולא באומות העולם אלא אפי' בישראל כאומרם ז"ל על מי שאינו מקיים המצוה יקבר ערום בלא אותה מצוה ולכן אמר באדה"ר ואירא כי עירום אנכי ואחבא וכי עכשיו מצא א"ע ערום וקודם שעבר על מאמר השם הי' מכוסה אינו כן כי לעולם ערום הי' עד שאמר ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם ולכן אמר השם מי הגיד לך כי ערום אתה עכשיו ולא קודם לכן אין זה אלא שעברת על הציווי וחטאת ולכן מצאת עצמך ערום בלי לבוש המצוה בכסוי חטאה. אבל קודם לכן הי' מלובש בתכסיסי מלוכה ולבוש מלכות ומצוה ולכן נבהלת ופחדת מן החטא כאומרו פחדו בציון חטאים לפי שהם ערומים בלי לבוש ומי יגין עליהם מן האש השורף וזהו מי יגור לכו אש אוכלה כו' כלומ' מי יגין עלינו ממוקדי עולם. אותם שהם מלובשים במצות וזהו הולך צדקות וכו' לפי שהצדקה היא כמו מלבוש להגין מהאש ומגינה כשריון דגרסינן בפ"ק דבתרא וילבש צדקה כשריון מה שריון זה מגין על בעליו במלחמה אף צדקה מגינה על עושיה מדינה של גהינ' וכן מצל' ממיתה ממש וממית' משונה כעובדא דבנימין הצדי' בפ"ק דבתרא וברתיה דר"ע בפ' מי שהחשיך וכ"ז בסבת כסות המצוה שלא על הצדיקים בלבד אלא אפי' על הרשעים מגינים המצות דגרסי' בפ' עושין פסין ובסוף חגיגה אמר ריש לקיש פושעי ישראל אין אור של גהינם שולטת בהם ק"ו ממזבח הזהב שאין עליה אלא כדינר זהב אין האור שולטת בו פושעי ישראל שמלאים מצות כרמון דכתיב כפלח הרמון רקתך אפי' ריקנים שבישראל מלאים מצות כרמון עאכ"ו הרי שהמצוה מגינה בעוה"ז ובעה"ב ומי שבטל מצות עשה הוא נקבר ערום בלי לבוש המצוה ומוכן לכל פורעניות ואין לך עונש גדול מזה. ומלבד זה יש במצוה כמה מיני טובות וסגולות משונים זה מזה וכמו שיש ביסוד האש כמה מיני פעולות שאין א' דומה לחבירו שהרי האש מתכת

ומקפיאת מצמחת ומבלה ומלבד זה יש לה כח שהיא מאירה כמו כן דרך המצות יש בהם כמה סגולות והם מאירות כאמרם בסוף פ' הי' נוטל דרש ר' מנחם בר' יוסי מאי דכתיב כי נר מצוה כו' ואצ"ל באש אלא כמה מיני סמים ורפואות יש בעולם שיש בהם כמה טבעים וסגולות ואם באחד מן הנבראים שבשמים או בארץ יש כמה מיני פעולות וסגולות ק"ו מצות התורה שהיא כלי חמדה שיש בה כמה מיני חפץ וסגולה וכמו שיש בכל א' מהיסודות הד' או בשאר הדברים המורכבים בכל א' וא' טבע מיוחד מחבירו כך יש בכל א' מהמצות סגולה מיוחדת מחבירתה וכמו שהפת מועילה להסיר הרעב והמים לצמה והחום לקור והכסות לערום וכ"א צורך משונה מחבירו כך כל מצוה ומצוה יש בה צורך גדול למתן שכרה ואם חסר א' מהם ולא קיימה ימצא החסרון כדמיון מי שקבץ תבואה הרבה והכין מיני מזון ומלבוש ולא הכין מים שימות בצמא כדמיון זה יש מיני מצות שמגינות מן הפורעניות כענין הצדקה ויש מצות שמעשירות כמו הקטורת ושמטילות אימה כתפילין דכתיב ויראו ממך וכדרך זה שאר כל המצות ולפיכך צריך אדם להיות זריז בכל א' מהן שמא ח"ו אותה מצוה שביטל הוא הדבר היותר צריך לו כמו המים באופן שדרך כלל המצות מגינות על האדם כמו המלבוש והוא המלבוש האמיתי של האדם כאומרו גדילים תעשה לך על ד' כנפות כסותך אשר תכסה בה אחר שאמר כסותך למה חזר לומר אשר תכסה בה אלא לרמוז שזה הכסות האמיתי של המצוה שהוא מתכסה בה מן הפורעניות כאומרו כי יצפננו בסוכה ביום רעה יסתירני בסתר אהלו הוא אהל השם ומכסהו לכסות בה באמת אבל שאר כסות הוא מעדה בגד לעדי ולתכשיט ואינו מגין ומכסה על האדם כמו כסות המצוה וזהו אשר תכסה בה ולזה אמרו בפ' התכלת חביבין ישראל שסיבבן הקב"ה במצות כי' ובשעה שנכנס דוד לבית המרחץ ראה עצמו ערום אמר אוי לי שאני ערום בלא מצוה כיון שנזכר מילה שבבשרו נתישבה דעתו עליו כו' למנצח על השמינית על המילה שניתנה בשמיני. הרי לך מבואר שמי שאין לו מצוה הוא ערום בלי לבוש ולכן אמר שאפי' הציצית שהוא לבוש מצוה כשאדם נכנס לבית המרחץ או יקרה לו שום מקרה ואינו מתעטף בו הוא ערום אבל המילה היא מצוה חקוקה בו בבשרו בסוד אות ברית קדש ואפי' יהי' ערום מכל המצות הוא מלובש בבגדי מלכות תכלת וחור ולכן דוד כשראה המילה נתישבה דעתו כאלו הי' לבוש בכל מיני לבוש לפי שהמצוה הזאת היא מצוה גדולה ובסבתה הם דבקים בשם ה' כאומרם ז"ל מי יעלה לנו השמימה ר"ת מילה וסופי תיבות הוי"ה ולכן אמר עליה שירה למנצח על השמינית על המילה שניתנה ביום השמיני וכן ניתנה בשמונה אותיות אלו שם הוי"ה ד' אותיות וכן מילה ד' אותיות הרי שניתנה בשמינית וכן רמז באומרו ובשעה שנכנס

דוד לבית המרחץ ראה עצמו ערום שאלו המצות ברוב הימים בעת השמדות הם בטלות שגוזרים שלא יעסקו בתורה כמו בימי ר' עקיבא וכן על תפילין וציצית כמוזכר בתלמיד. והשמדות הם רמז לכניסת המרחץ שהוא כמו חמה מנרתיקה שעתיד הקב"ה להוציא לא"ה. ואע"פ שהיו גוזרים עליהם שלא יעסקו בתורה ולא יניחו תפילין היו שמחים כשהיו רואין מצות מילה שבבשרם שא"א לכל המלכים להסירה עד שבכח זאת המצוה שיש בה שם ה' היו מניחים ה' בראשם ואומרים זה אלי ואנוהו והיו מוסרים עצמם על קדושת השם וכ"ז ראה דוד ברוח הקדש שעתיד להיות לפי שכל מה שאירע לאבות סימן לבנים וכמו שראה דוד שהוא הי' מלך ועכ"ז נכנס למרחץ ולמקומות המסוכנים כאומרו באחוז אותו פלשתים בגת וכן בהיותו במערה או במקומות אחרים שאולי ברוב חסידותו לפי מקריו ויסוריו לא הי' יכול לקיים המצות כתיקון והי' נראה לו שהי' ערום מבלי לבוש והי' מתעצב ואח"כ כשהיה מסתכל במילה שהיא מצוה גדולה שקולה ככל המצות והי' דבק בשם ה' בסבתה הי' שמח ואמר שירה עליה. ובזה למד לבניו כשיראו עצמם בצרה ובגלות בעת השמדות ויהיו בטלים מן המצות שלא יניחום לקיימם. שיתנחמו במילה שבבשרם ויחזיקו בה כי היא שקולה כנגד כל המצות ובה יהיו מלובשם בגדים וכסוי מצוה ולא יהיו ערומים כאדם ואשתו ולכן צותה תורה ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת ואמר ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם שזה המלבוש הוא לבוש מצוה המועיל להם ולנפשם וזהו ועשו להם ציצית לעצמם ולתועלתם על כנפי בגדיהם בענין שזה המלבוש יכסה עליהם בעת צרתם בסבת שם ה' הרמוז בו בד' כריכות וה' חומשי תורה כנגד ה' קשרים ולכ"א ונתנו על ציצית הכנף שזהו רמז על כנף השכינה שהוא מכסה על כל העולם כמ"ש בכאן אשר באת לחסות תחת כנפיו וכן פתיל תכלת רמז לשם ה' שהוא חוט השני המקשר ומייחד כל הדברים כמו שפירשתי במקומו ולכן תמצא שעכשיו שאין לנו תכלת אנו מניחין חוט א' בציצית יותר ארוך מהאחרים לעשות בו הכריכות ולקשר כל שאר הפתילים עמו רמז לה' אחד שהוא גדול ונורא מאד ומיחד ומקשר כל הדברים ולכן אמר וזכרתם את כל מצות ה' לפי שציצית עולה ת"ר וח' חוטין וה' קשרים הם תרי"ג וכן יש בו ה' קשרים כנגד ה' חומשי תורה ול"ב חוטין כנגד ל"ב נתיבות חכמה שהם כ"ב אותיות ועשר ספירות שהם כנגד י' דברות והם שמו של הקב"ה וזהו ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת לרמוז לשם ה' שהוא הכנף המכסה על הכל ונותן להם קיום באופן שהמצות הם כסוי ומגן על האדם לכסות מערומיו ולכן אנו קורין ביו"הכ פ' עריות לרמוז שלא יגלה השם ערותינו ויכסה מערימינו בכח הכפרה ומצות היום ובכח התורה שאנו עוסקין בה שמכסה ערותינו כאומרם ז"ל למה נמשלה התורה

למים לומר לך מה המים מכסים ערותו של אדם אף התורה מכסה ערותו של אדם בכח המצות שהוא כסותו של אדם אבל מי שאין לו מצוה הוא כמו ערום עד שלזאת הסיבה נאמר בעבירה ולא יגלה כנף אביו לפי שהבן לא נברא אלא לכסות ערות האב ולהיות לו כסוי של מצוה ולהוציאו מעונש גהינם כמוזכר בר' יוסי הפקולי וזה מפורש בתורה בענין נח שהבן הרשע הוא חם אבי כנען גלה כנף אביו ושם ויפת כסו ערות אביהם כאומרו ויקח שם ויפה את השמלה זה רמז לכסוי של מצוה שלקחו על שכמם ויכסו את ערות אביהם עד שלזה אמרו שזכה שם לטלית של מצוה ויפת זכה שלא נשרפו בגדיו במפלת סנחריב כדכתיב ותחת כבודו כיקד יקוד אש. עד שלסבת זה המצות הם כמו כיסוי ומגן על האדם ובפרט מצות ציצית שהיא אחת מכנפי השכינה כאומרו על ציצית הכנף לכסות מערומיו ולתת לו כבוד ומעלה כמאמרם ז"ל ארשב"ל כל הזהיר במצות ציצית זוכה ומשמשין אותו שני אלפים ות"ת עבדים דכתיב אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים בכנף איש יהודי כו' לשונות הגוים הם ע' ועשרה פעמים שבעים הם ת"ש ואלו הת"ש יחזיקו בכנ' א' ובציצית יש ד' כנפות ד' פעמים ת"ש הם אלפיים ות"ת באופן שבשכ' טלי' של מצוה שהוא מלבו' כבו' זוכה שישמשו כל אלו העכו"ם ויתנו לו כבוד וזהו בכנף איש יהודי שהוא רמז לכנף שכינה המכסה על ישראל בגלותם וכשיראו אומות העולם שישראל נגאלים מגלותם ומשפלותם בכח המצות יחזיקו במצות ויעשו אותם ויהיו עבדים לישראל אחר שראו שה' אלהיהם לא עזבם ולא יעזבם בעבור שמו הגדול הכלול במצוה זו של ד' כנפות כדכתיב וזכרתם את כל מצות ה' וזאת הברכה באה לישראל בסבת ברכת נח הצדיק כי אחר ששם הצדיק קיים המצוה של עטיפה לכסות ערות אביו קלל לכנען שיהי' עבד עבדים לאחיו וכן אמר ברוך ה' אלהי שם שצוה לן להתעטף בציצית עד שלסבת זה יהי' כנען עבד למו כאומרו זוכה ומשמשין לו ב' אלפים ות"ת עבדים ולפי שעיקר כ"ז יהי' בזמן העתיד כאומרו בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים. חזר לומר על זמן העתיד יפת אלהים ליפת וישכון באהלי שם בבית שלישי ואז ויהי כנען עבד למו בענין שמי שהוא לבוש מכנף השכינה זוכה בעוה"ז ובעוה"ב כמו שכתבנו וע"ז אמר בכאן ברות אשר באת לכסות תחת כנפיו לכסות מוצאיך ומוצאיך וערותיך לפי שבאת ממשפחה טמאה מעגלון מ"מ אבל עכשיו שכסתה עצמה בכנף השכינה הוד והדר לבושה כדכתיב הוד והדר לבשת ותשחק ליום אחרון זה רמז שהיו לועגים ממנה שהיא מואבית כמ"ש דואג לשאול כשהיה שואל בן מי זה העלם אם מפרץ טכסיסי מלוכה יש בו ואם מזרח כו' א"ל דואג עד שאתה שואל עליו שאל על משפחתו שהוא בא מרות המואביה והוא לא הי' יודע שנתחדשה הלכה עמוני ולא עמונית כו'

ובזה ותשחק ליום אחרון שהיא לועגת וצוחקת מהם. וכן רמז שבכיסוי המצוה על כנף השכינה. זכתה ליום אחרון של עולם הבא וכ"ז רמז על ישראל המתעטפים במצוה וזהו הוד והדר לבושה ובזה הם ניצולים מן הפורעניות ומגיהנם וזהו לא תירא לביתה משלג זה גיהנם כדכתיב מלכים בה תשלג בצלמון והטעם כי כל ביתה לבוש שנים ומלבוש המצות כמ"ש א"ת שנים אלא שנים ר"ל מצות כפילות תפילין ציצית מזוזה מעקה עד שבסבת זה הלבוש שהוא מלבוש השכינה אין יראים ממדה"ד לפי שכנף השכינה מגין בעדם וזהו אשר באת לחסות תחת כנפיו השכינה שהיא הכיסוי האמיתי ואע"פ שיש כנפים לארץ וכנפים לשמש וכן כנפים אחרים שלפעמים בכי האדם חוסים בהם בחשבם שיש בהם תועלת ואינו כן וזהו שאמרו במדרש רות ע"פ זה א"ר אבין שמענו שיש כנפים לשחר כו' כנפים לארץ כו' ושיש כנפים לשמש כי' כנפים לכרובים כו' ושיש כנפים לשרפים שנאמר שש כנפים בא וראה כמה גדול שכרן של גומלי חסדים שאין חוסים לא בצלו של שחר כו' ולא בצל כרובים ולא בצל חיות ושרפים והיכן חוסים בצלו של הקב"ה שנאמר מה יקר כו' בצל כנפיך יחסיון ע"כ שרמז בזה שיש בני אדם שנמשכים בזה העולם אחר התענוגות והתאוות של העוה"ז באופן שחושבים שיש כנפים לשחר לפי שנראה להם שבלילה הם אסורים בשלשלאות ואולי חושבים לעשות רע ובאור הבוקר יעשו באופן שכשבא הבקר והשחר הם שמחים להתפשט בעולם. ואחרים חושבים שיש כנפים לשמש עד שבסבתו באים כל מיני מגדים חדשים גם ישנים כאומרו וממגד תבואות שמש וחושבים שיש לו כנפים להציל מן הרעב ועושין ממני אלוה. ואחרים חושבים שיש כנפים לארץ שהיא ארוכה ורחבה להתענג בה ובתענוגיה למעלה ואחרים חושבים שכל זה הבל ואין בהם כח להרע ולהיטב אבל חושבים שראוי להם להשיג טובת העולם לשום אמצעיים בינם לבין אלהיהם כמו הכרובים והשרפים שהם קרובים אל השם וע"ז הזהירה התורה לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב שיהיו שותפים עמי או אמצעיים וכמו שאמרו שבא להזהיר על הכרובים וז"ש כנפים לכרובים וכנפים לשרפים וכו' ואינו כן שאין להם כנפים אלא מה שהושפע להם מכנף השם עד שבסבת זה נשתתפו בזה השם אבל לא שיהי' להם כנפים וז"ש ר' אבין שמענו שיש כנפים לשחר כלומר לכאורה נראה ששמענו ואנו מבינים מזה השם שיש כנפים לשחר וכן שיש כנפים לשמש ולארץ ואינו כן כי אין להם מצד עצמם כלום אלא מצד כנף השם והשפעתו וכן הכרובים שיש להם יותר דיבוק עם השם אין להם אלא קול הכנף ולא הכנף ולכן הצדיקים הם מכירים יכולת השם ומציאותו ושכל הדברים אין להם קיום מצד עצמם אלא מה שהשם שופע בהם לכן אין חוסין לא בצל השחר ולא בצל השמש

ולא בצל הארץ ולא בצל הכרובים והשרפים אע"פ שהם יותר דבקים אל השם ובצל מי חוסים בצל השם שהוא הכנף האמיתי והרמז בזה לפי דעתי לתקן המאמר שיש בו ספק גדול שאמר שאין חוסין לא בצל שחר וכו' אלא בצלו של הקב"ה. וכי זו היא שבחן של צדיקים שחוסין בצלו של הקב"ה שהוא חי וקיים ואין חוסים בצל השמש והארץ שהם הבל וריק והם מעשה ידיו וכתיב שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה וכתיב המה יאבדו ואתה תעמוד ומה שבח זה שמונה בצדיקים עד שנראה לכאורה שדבר כנגד גומלי חסדים לפי שזה הפסוק אמרו בועז שהי' רוצה לגמול חסד עם רות ולכ"א בא וראה שבחן של גומלי חסדים שמוציאים ממונם בצדקה וכן גומלים חסד עם המתים והחיים ללותם ואין עושין מלאכתם ואולי אין להם מה לאכול ועכ"ז אין חוסים בצל הארץ ובצל התאוות ובצל העולם אלא בצל הקב"ה שהוא מכין מזון לכל בריותיו והוא הנותן כח לעשות חיל ודעתי עוד בזה לתקן המאמר שרמז בזה השבח הגדול של צדיקים שהם חוסים בצל הב"ה ולא בצל השמש והארץ והשחר והרצון בזה לפי שידוע שהשחר האמיתי אינו אלא באחרית הימים כאומרם עקב שכר באחרית וכתיב צדיק כתמר יפרח כלומר אל תתמה אם תראה שמגיע לצדיקים כמעשה הרשעים כי שכר הצדיקים אינו אלא באחרונה ברוב הימים כמו התמר שאינו נותן פריו אלא לע' שנה עד שלסיבת זה מלא לב האדם הוללות וסכלות והולכים אחרי ההבל ואחרי העה"ז והצלחותיו לפי שרואים שההצלחות שבאות במקרה בלי איחור ואין רוצים להמתין לטוב הבא באחרית ולכ"א ראה שבחן של צדיקים שאין חוסין בצל השמש והארץ אע"ג דמקרבא הנאתייהו ורואים שבאים ההצלחות מהם בלי איחור וחוסים בצל הקב"ה אע"פ שנמשך חסד לאלפים ולזמן מרובה ומתאחר תגמוליו לאוהביו ולשומרי מצותיו וזהו אבל בצל מי חוסין בצלו של הקב"ה אעפ"י שנראה צל מועט ואותו צל וחסד שהקב"ה עושה הוא מאוחר מאד עכ"ז רוצין לחסות בצילו וליחל גמולו וחסדו ברוב הימים וז"ש מה יקר חסדך אלהים כלומר ראה דבר נפלא מאד כי חסד השם ותגמולו הוא דבר כבד מאד ואינו מגיע לאדם אלא בכבדות ועכ"ז בני אדם בצל כנפיך יחסיון ולא בצל השמש והארץ שבאים בקלות ויהי' מהיקר חסדך כמו יקר בעיני ה' כלומר דבר כבד מאד בעיני ה' המותה לחסידיו כמו שאמרו איך אומר לאברהם שימות וכבר הקנני שמים וארץ והרי הפיל עצמו לכבשן האש וקדש שמו בעולם וכן ודבר ה' הי' יקר בימים ההם כי דבר הנבואה בימי שמואל הי' דבר כבד מאד שנתאחר זמן רב מימות יהושיע עד שמואל. ואחרים פירשו כמו הוקר רגלך שהוא דבר נמנע (לפי שנמנה הנבואה זמן רב וכן חסד השם בא לזמן רחוק כאלו הוא דבר נמנע אצל הרואים) לפי שנתאחר הרבה וזהו מה יקר חסדך אלהים ועכ"ז בני

אדם בצל כנפיך יחסיון ולא בצל האחרים וא"כ שבח גדול הוא זה לצדיקים ולזה אמר ראה שבחן של צדיקים כו' וזה ע"ד שאמרו ע"פ כתפוח בעצי היער כן דודי בן הבנים אין לך בכל האילנות שיהי' לו צל מועט כמו התפוח ועכ"ז בצלו חמדתי וישבתי אע"פ שהוא ממועט וזה מובן במה שאמרנו שאע"פ שצל השי"ת נראה ממועט כמו צל התפוח לפי שהוא מתאחר לזמן רחוק עכ"ז אומרים ישראל בצלו חמדתי וישבתי לפי שהוא הצל האמיתי ולא צל השמש והארץ והשחר ולכן אמר בכאן **ותהי משכורתך שלמה** לעתיד מעם ה' אלהי ישראל **אשר באת לחסות תחת כנפיו** ולא בכנפי הארץ והשמש אע"פ שהצלחתם יותר קרובה ורמז לה בדבריו שראוי לשבחה על מה שעשתה שהניחה ארצה ומולדתה ומלכותה והצלחותיה הקרובים אליה מצד צל השמש והשחר ובאת להדבק עם עם ישראל נבזים ושפלים ומעונים תחת יד מדין ועמלק וכן באת להתדבק תחת כנפי השכינה ליחד חסד ה' המתאחר מעולם ועד עולם על יראיו וצדקתו לבני בנים הם דוד ושלמה וכן תרגם יב"ע ישלם ה'. יגמול ה' ליך גמול טוב בעלמא הדין ויהא אגרך שלום לעלמא דאתי דאתית לאתגיירא ולאתכסיא תחות טלל שכינת יקריה ובהא זכותא תשתזב מדין גהינם למהוי חולקך עם שרה רבקה רחל ולאה. רמז בזה על כל מה שאמרנו שהמצות הם כמו כיסוי על האדם להגין עליו מן הפורעניות של גהינם והם כיסוי של כבוד השכינה וז"ש לאתגיירא ולאתכסיא תחות טלל שכינת יקריה לומר שהי' בה ערות דבר של מואב וכסה ערותה כשקבלה מצות התורה כמו שפירשנו למעלה בענין הציצית שנקרא כנף עד שבזה תנצל מדינה של גהינם המחובר בה בגיותה ולכן באת לחסות תחת כנפי השכינה להציל עצמה מן הדליקה ולהיות חלקה עם שרה ורבקה:

פסוק יג

ותאמר אמצא חן בעיניך אדוני כי נחמתנו וגו' ויאמר לה בועז לעת האוכל גושי הלום וגו'. מן הראוי הי' שיאמר מצאתי חן בעיניך ולא אמצא חן לעתיד כי אין מדרך המוסר לשאול מאתו דבר אחר אחר שכבר עשה לה טובה ודבר על לבה. לכן נראה שאמרה כן קודם שדברת על לבי ועשית עמי חסדים לא הי' לי מה להשיב ולשאול דבר אבל אחר שראיתי שעשית עמי חסדים ונחמתני אני שואלת ממי שאמצא חסד בעיניך לעתיד ותעשה עמי טובות אחרות להיות כבת בית אע"פ שאינו ראוי להיות כאחת שפחותיך וזה כטעם אתה החילות להראות את עבדך ולכן אעברה נא ואראה.

פסוק יד

ולפי שבועז הבין דבריה שהיתה שואלת על העתיד באומרה אמצא חן אמר שעשה כן **ויאמר לה לעת האוכל גשי הלום** אצל השולחן **ואכלת מן הלחם** כמו שאוכלים בני ביתי

והוא בענותנותה לא רצתה להתקרב אצלו ותשב מצד הקוצרים וכשראה טוב שכלה וענותנותה ויצבוט לה קלי הוא בעצמו ואעפ"י שהי' דבר מועט מברכת בועז ומעיני הטובה ותאכל ותשבע ותותר. ואולי רמזה בדבריה שיקחה לו לאשה כמו שרמזה אביגיל לדוד וזכרת את אמתך וכן עשה דוד שלקחה לו לאשה וכן אמרה בכאן אמצא חן בעיניך לעתיד זהו מציאת החן האמיתי כאומרם ז"ל חן אשה בעיני בעלה ובהפך מזה כתיב והי' אם לא תמצא חן בעיניו. וזה ראוי לך לעשות אחר שנחמתני ודברת על לבי עד שנכנסו דבריך בלבי כאש בוערת ואע"פ שאני יודעת שאיני שוה להיות כאחת משפחותיך כ"ש להיות לך לאשה ע"ד החן אני שואלת זה אע"פ שאיני ראוי' וזה כטעם ונח מצא חן בעיני ה' אע"פ שלא הי' ראוי וכן בכאן אמצא חן בעיניך כדרך אשה בעיני בעלה אע"פ שלא אמצא חן בעיני אחרים וזהו בעיניך שלא הו"לל אלא בעיני אדוני אבל אמרה בעיניך אדוני כלומר אחר שתהיה אדוני ובעלי וגבירי והוא קבל דבריה ואמר לה גושי הלום בדרך פיוס ואכלת מן הלחם הנאמר על האשה דכתיב כי אם הלחם אשר היא אוכל וטבלת פתך בחומץ כדרך איש ואשה שאין מתביישים זה מזה לאכול פת יבש במלח או בחומץ וכמ"ש ויהיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא יתבוששו אע"פ שהיו ערומים. כדרך איש ואשה שהם בשר אחד וכשם שלא יתבייש אדם מעצמו כך לא יתבייש מאשתו וזהו ואכלת מן הלחם וטבלת פתך בחומץ. והיא בענותנותה ותשב מצד הקוצרים והוא הכיר בה יותר מהאחרים ויצבוט לה קלי בידיו ותאכל ואולי זה דרך הצדיקים שאומרים מעט ועושים הרבה כמו אברהם שאמר ואקחה פת לחם וכתיב ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה. וכן בכאן אמר ואכלת מן הלחם דרך מוסר:

ואח"כ כתיב **ויצבט לה קלי ותאכל ותשבע** מכל מיני מתיקה. ואולי ואכלת מן הלחם הוא כמו עבד לחם רב וטבלת פתך בחומץ הם מיני תבלין חמוצים שעושים לגרום תאות המאכל ויצבט לה קלי הם מיני קליות ואגוזים שמביאים על השולחן ואע"פ שאלו הפירות אינם באים אלא בקינוח סעודה אמר שהיו כ"כ לרוב עד שאכלה ושבעה והותירה מהם כי על הלחם אין שבח לומר שאכלה ושבעה ולזה נטה דעת יב"ע שתרגם וטבלת פתך וטמשי סעודיך בתבשילא דאתבשיל בחלא וכן תרגם כי נחמתי לבשר לי למדכי בקהלא ד"ה ר"ל שבשרה שהיא מותרת לבא בקהל ה' ולמה אמר זה אם לא הי' דעתו לישא אותה וכן תרגם וכי דברת על לב אמתך שהבטיחה לרשת עה"ב עה הצדקניות ואין ראוי להיות חלקי אפי' עם אחת משפחותיך ובמדרש רות נתנו טעם למה אמר גושי הלום ולא אמר גושי פה או סורה שבה פה ולמה אמר בחומץ ואמרו ר' יוחנן אמר גושי הלום קריבי למלכות שאין הלום אלא מלכות דכתיב כי הביאותני

עד הלום ואכלת מן הלחם מלחמה של מלכות מדוד ושלמה ונ"ל מדכתיב ויהי לחם שלמה. וטבלת פתך בחומץ אלו הייסורים ה' אל באפך תוכיחני נטלטלה מלכותו. ותשב מצד הקוצרים ר' חנינא אמר כל ששה חדשים שהי' בורח דוד מן אבשלום לא עלו מן המנין וכשעלה הי' לו מן המנין ומתכפר בו כהדיוט ויצבוט לה קלי שחזרה לו מלכותו ותאכל בעה"ז ותשבע לימות המשיח ותותר לעה"ב. ד"א מדבר במנשה גושי הלום מדבר בשלמה כדלעיל וטבלת פתך בחומץ זה לכלוך מעשים ותשב מצד הקוצרים שנקצרה מלכותו לשעה וכו' ויצבט לה קלי שחזרה לו מלכותו. ד"א גושי הלום מדבר במשיח כדלעיל וטבלת פתך בחומץ אלו היסורים דכתיב והיא מחולל מפשעינו כי' ד"א גושי הלום מדבר ברות קרובי להכא ואכלת מן הלחם לחמם של קוצרים וטבלת פתך בחומץ כך דרכן של קוצרים לטבול פתן בשרב בחומץ ויצבט לה קלי בשתי אצבעותיו אמר ר' שמעון מכאן שלא שרתה הברכה אלא או בתוך אצבעותיו של צדיק או בתוך מעשיה של צדקת. אמרו זה לתקן הספק שיש בפסוק א"ר ללמדך שכל העושה מצוה יעשה אותה בלב שמח שאלו ידע ראובן שהקב"ה כותב עליו בתורה ויצילהו מידם על כתפו הי' מוליכו אצל אביו ואלו הי' יודע אהרן שהיה כותב התורה וראך ושמח בלבו בתופים ובמחולות היה יוצא לקראתו ואלו הי' יודע בועז שיכתוב התורה ויצבט לה קלי עגלים מפוטמים היה מאכילה ע"כ לרמוז שאע"פ שהי' דבר מועט אחר שעשאו בשמחה כתבו התורה לדבר גדול:

פסוק טו

ותקם ללקט ויצו בועז את נעריו וגו' אמר ותקם להורות על זריזותה שאע"פי שהסביר לה פנים בעת האוכל ואכלה והותירה לא עלתה בדעתה לומר די לי בזה להוליך לחמותי ואני רוצה לנוח מהלקיטה. לז"א ותקם ללקט ולא נהגה עירוני' בעצמה עד שקמה בזריזות ללקט וכשראה בועז זריזותה ומהירותה מצאה חן בעיניו וצוה לנערים גם בין העמרים תלקט ולא תכלימוה וגם שול תשולו לה מן הצבתים כלומר שיעשו עצמם כשוגגים ומוטעים כאלו אינם רואים ועזבתם אותה ללקט ולא תגערו בה אע"פ שתדחוק עצמה ללקוט מן הצבתים שהם האלומות הקשורים והם כמו מאסרים איסרים וכן תרגם יב"ע ואף משבק תשבקון לה מן איסריא ורמז בראשונה שאף אם בין העמרים תלקט שלא כדין התורה ולא תכלימוה להראות לה פנים עצבות בענין שתקבל בשת וכן אם יקרה לפי זריזותה שתלקט מן הצבתים שהם אלומות הקשורות לא תגערו בה והעמרים הם בלתי קשירה שמניחין אותם אחר קצירה בלתי קשירה ואולי יהי' צבתים כמו ויצבט לה קלי לפי שהם ממוצא אחד ואמר שאף אם יקחו האלומות ויחבטום במקל להוציא

הגרעינים והיא תלקט מאותן הגרעינים שלא יכלימוה ואמר ותלקט בשדה להורות על יושרה וטוב טעמה שאע"פ שהבינה שהי' לה רשות ללקט בכל אשר ימצא ידה בין העומרים והצבתים לא רצתה ללקוט אלא בשבלים כדין התורה ולכן שרתה ברכה במעשה ידיה שלקטה כאיפה שעורים וזהו **ויהי כאיפה שעורים** אבל לא לקטה איפה שעורים אלא ויהי כאיפה שעורים בהויה מחודשת שלא כמנהג העולם.

פסוק יח

ואמר **ותשא ותבא העיר** להורות על גודל זריזותה וכחה שאע"פ שהיתה איפה שעורים והי' ראוי שיעזרוה ליתן על כתיפה. היא נשאה לבדה על שכמה בלי עזר ותבא העיר. ואולי עשתה זה כדי שלא יחשדוה שלקטה מן הגזל אחר שהיא לבדה לקטה איפה שעורים או כדי שלא יכניסו בה עין הרע כדכתיב באסמיך בדבר הסמוי מן העין ואולי אמר ותשא ותבא העיר להורות על זריזותה שבהרף עין נשאה על כתיפה ובאת לעיר וזהו ותשא ותבא במרוצה כעלם ואולי עשתה זה לפי שהי' עת ערב והיום חלף הלך לו ואין ראוי לאשה כבודה שתלך בלילה פן יפגעו בה אנשים רעים או מיני מדה"ד המתפשטים ומשטוטים בלילה. ואולי יהי' ותשא ותבא העיר כטעם וישא יעקב רגליו שנעשה קל ברגליו מצד הבשורה אעפ"י שהי' הולך ארצה בני קדם מקום כישוף ונחש כאומרו כי מלאו מקדם. וכן בכאן כשראתה איפה שעורים נעשית קלה ברגליה לבא העיר כדי לשמח לחמותה וזהו ותרא חמותה את אשר לקטה שלא כמנהג העולם. ולפי שהשעורה היתה צריכה תיקון ואפיה ואולי הזקינה היתה רעבה ותוצא ותתן לה בשמחה ובטוב לבב את אשר הותירה משבעה שהוא מתוקן לאכול מיד וזהו ותוצא ותתן לה בשמחה כמו הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו וכן אחז"ל ויצא קין ויצא שמח וכן בכאן ותוצא בשמחה שאל"כ די שיאמר ותתן לה:

פסוק יט

ותאמר לה חמותה הרצון בזה שתמהה נעמי איך לקטה איפה שעורים בזמן מועט כזה שלא כמנהג העולם ואמרה שא"א זה אלא בהשגחה גמורה מצד ברכה. ולפי שזאת הברכה אפשר להיות או מצד בעל השדה שיש לו עין טובה וטוב עין הוא יבורך או מצד רות הצדקת המלקטת ששרה ברכה במעשה ידיה. כנגד המלקטת אמרה איפה לקטת היום כי מצד הליקוט שרתה ברכה מצדך. וכנגד בעל השדה שעשתה עמו אמרה ואנה עשית כי אולי מצדו הברכה. ולפי שנעמי הכירה ברות הצדקת ששרה ברכה במעשה ידיה ואולי גם כעת מצדה היתה הברכה לזה בירכה לבעל השדה ואמרה יהי מכירך ברוך כלומר אע"פ שתהיה הברכה מצדך. ראוי לברך לבעל השדה שנתן לך מקום שתחול

הברכה וזהו **יהי מכירך ברוך** והיא מרוב ענותנותה לא הסכימה בזה ואמרה שהברכה היתה מצד בעל השדה שהוא איש חיל טוב עין רב פעלים וזהו ותגד לחמותה את אשר עשתה עמו שהוא איש צדיק תמים ולא די זה אלא ששמו יורה על צדקתו וזהו **ושם האיש אשר עשיתי עמו היום בועז** ושמו כשם רבו בעוז ותעצומות דכתיב ה' עוז לעמו יתן עד שלסבתו באה לי הברכה כדכתיב ה' יברך את עמו בשלום. וזהו **אשר עשיתי עמו** לומר כי בסבת שעשיתי עמו ונשתתפתי עמו באה לי הברכה:

ואז אמרה נעמי **ברוך הוא לה'** לא אמרה ברוך יהי' אלא ברוך הוא לה' זה ימים רבים והרצון בזה כי קודם שידעה מי הוא בעל השדה נתנה לו ברכה ואמרה **יהי מכירך ברוך** אבל אחר שאמרה לה שהוא בועז. אמרה זה אינו צריך ברכה כי הוא ברוך מצד עצמו ומצדו באה הברכה וזהו ברוך הוא לה' לפי שמימי עולם ומשנים קדמוניות הוא בעל חסד וגומל חסדים:

פסוק כ

אשר לא עזב חסדו את החיים ואת המתים כי בעשות חסד עמך עשה חסד גם עם המתים כי המתים יודעים בצער החיים כמאמרם ז"ל ותאמר לה נעמי קרוב לנו האיש מגואלינו הוא לרמוז שאעפ"י שמצד עצמו הוא ברוך וגומל חסד ומצד טבעו הטוב עשה מה שעשה עכ"ז יש עוד סיבה בדבר כי הוא קרוב לנו והתורה אמרה את העני עמך ולכן לו משפט הגאולה ואולי יאמר יהי מכירך ברוך מי שיכירך בדרך ארץ יהי' ברוך ולכן לא אמרה מי שהכירך יהי' ברוך אלא מכירך והוא מלשון חכמים הכיר בה מנה כו' ואולי נצנצה בו רוח הקדש כפי מה שהיתה בדעתה להשיאה ואז כששמעה רות אלו הדברים ותגד לחמותה את אשר עשתה עמו כלומר שספרה לה דברי סתר וחכמה ממה שעבר בינה ובין בועז ומהבשורה שנתן לה שהיא מותרת לבא בקהל ושהיא רמזה לו ג"כ זה בדבריה שאמרה אמצא חן בעיניך אדוני שאהי' לך לאשה וזהו ותגד לחמותה ולא אמר ותאמר לה אלא ותגד לה שהוא לשון משך חכמה כתרגום משכו נגידו. ואז אמרה נעמי ברוך הוא לה' כלומר הוא הוא הגואל האמיתי וזהו ברוך להוסיף על שבטו ולעשות חסד עם החיים ועם המתים אחר שהוא גואל קרוב ולו ראוי לפדות ולגאול נפש המת משחת אחר שהלך בלא בנים ולפי שאלו הדברים הם רמוזים בכתוב ואינם מפורשים אמר ותגד לחמותה אלו הדברים הנסתרים שעברה עמו ונעמי השיבה ג"כ ברמז על הגאולה ועל התמורה של המתים והחיים וחזרה רות לומר לה יתר הדברים המפורשים שעבר ביניהם וזהו ותאמר רות גם כי אמר אלי עם הנערים כו' ובמדרש אמרו ושם האיש אשר עשיתי עמו. תאני ר' אושעיא יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעה"ב

שכך רות אמרה אשר עשיתי עמו הי' צריך לומר אשר עשה עמי פעולות הרבה פעלתי עמו בשביל פרוסה אשר האכילנו ר"ש בן חלפתא אומר יען למפרע הוא עני וא"ר יוחנן מאי האביון הבהון הב מהונך לו רב נחמן אמר כי בגלל הדבר הזה גלגל הוא וכו' א"ר אבין מאי דכתיב כי יעמוד לימין אביון להושיע משופטי נפשו ר' אבהו בשם ר' אלעזר אומר נקמתן של אומות העולם ביד ישראל שנאמר ונתתי את נקמתי באדום ביד עמי ישראל ונקמתן של ישראל ביד ענייהם דכתיב וקרא עליך את ה והי' בך חטא. ר' יוחנן ור"ל כי' עד מיד מתחייב:

פסוק כא

ותאמר רות המואביה גם כי אמר אלי עם הנערים אשר לי תדבקון עד אשר אם כו' ותאמר נעמי לרות כלתה וגו' אמר בכאן **המואביה** להורות שבאלו הדברים היתה מואביה לומר דברי שקר כמו שעש' הבכירה שהולידה למואב שהתחילה בדברי שקר לומר אבינו זקן ואיש אין בארץ לבא עלינו וזה שקר כי אנשים רבים היו בעולם וכן אמרה רות שקר כי בועז אמר לה תדבקין עם נערותי והיא אמרה כי אמר אלי עם הנערים אשר לי תדבקין וזהו דרך המדרש שאמרו א"ר יוחנן בן לוי ודאי מואבים שהוא אמר וכה תדבקין עם נערותי והוא אמרה עם הנערים אשר לי תדבקין. ולפי הפשט יש לומר כי אמרה אמת. כי בועז אמר לה שני דברים הא' וכה תדבקין עם נערות והב' עיניך בשדה אשר יקצורון והלכת אחריהן הלא צויתי את הנערים לבלתי נגעך ועכשיו כשדברה עם חמותה לא דברה עמה אלא על עסקי החסד שעשה עמה בועז שאמר לה שתלך אחרי הקוצרים ולא תלך לשדה אחר וזהו ותאמר רות המואביה גם כי אמר אלי שאני מואביה מארץ אחרת עם הנערים אשר לי תדבקין שזהו אחרי הקוצרים עד אם כלו את הקציר אשר לי וזהו ותאמר רות המואביה כלומר אם הייתי מעמו לא הי' כ"כ חסד אבל שאני מואביה מעם אחר שיאמר לי לעשות עמו חסד זה דבר גדול וזה כי אמר אלי שאנכי מואביה מעם אחר עם הנערים שהם הקוצרים תדבקין ולכן לא אמרו עה הנערות אשר לי לפי שזה הי' לענין הצניעות שתשב עם נערותיו כאומרו וכה תדבקין עם נערותי. ואולי זה כלול במאמר בועז שאמר ויצו בועז את נעריו גם בין העמרים כי' וידוע שכמו שצוה זה לנערים כך אמר לה שתלקט בשדה עם נעריו שכבר צוה להם ע"ז וזהו שאמרה כי אמר אלי עם הנערים כי' ולזה השיבה נעמי ואמרה:

פסוק כב

טוב בתי כי תצאי עם נערותיו כלומר אחר שאמר לך וכה תדבקין עם נערותי ראוי לך שכשתצאי ללקוט שתצא עם נערותיו בחיבור אחד שזהו יותר כבוד ואולי לזה אמר כאן

ותאמר נעמי אל רות כלתה להודיענו שזה הי' מאמר חמות שבטבע שונאות וחושדות לכלות מהטעם שכתבתי למעלה וכמאמר' ז"ל כשידור זאב עם כבש תדיר כלה עם חמותה ולכן בכאן לפי שרות אמרה עם הנערים אשר לי תדבקין חשדה אותה ואמרה לא תצא עם נעריו אלא עם נערותיו שאינו כבוד לאשה להלוך עם הנערים והיא לא ידעה צדקתה וצניעותה שיכולה לילך עם אלף אנשים בלי פחד וי"א שכשאמרה רות גם כי אמר אלי עם הנערים תדבקין לא אמרה זה אלא לנסות לחמותה לראות מה תאמר ותדע אם חושדה אותה והשיבה נעמי כי הטוב והישר שתצאי עם נערותיו ולא עם נעריו ואולי שלזה קראה רות המואביה לפי שאסור להטעות את הבריות ולא להוציא שקר מפיו משום מדבר שקר תרחק.

פסוק כג

ואמר **ותדבק בנערות בועז** לומר שעשתה מאמר חמותה ואע"פ שנראה שהיתה חושדה קבלה עצתה ותדבק בנערות בועז ללקט בשדה בכל יום ויום ותשב את חמותה לכלכל את שיבתה ואולי אמר ותשב את חמותה להורות על חסידותה שישבה עם חמותה כל זה הזמן בלי עצה ומריבה חוץ מן הטבע המוטבע בכלות.

פרק ג

פסוק א

ואמר **ותאמר לה נעמי חמותה** להורות על חסידות נעמי שאע"פ שהיתה חמותה ולא הי' ראוי שתזכיר לה נישואים כדי שלא תזכור מיתת בנה מחלון עכ"ז אמרה לה **הלא אבקש לך מנוח אשר ייטב לך** כלומר אחר שטרחת ועמלת אחר מזונותי לבקש לי מנוח ראוי לי ג"כ שאבקש לך מנוח אשר ייטב לך בבקשת בעל ראוי כי זאת היא מנוחתך ואעפ"י שאני יודעת שיש לך מנוח עמי כבת ואם. עכ"ז אינו **מנוח אשר ייטב לך** כאומרם ז"ל מכאן שאין מנוח לאשה אלא בבעלה ולא לאיש מנוח אלא מאשתו וז"א אשר ייטב לך:

פסוק ב

ועתה הלא בועז מודעתנו כלומר אחר שיש לי לבקש לך מנוח מבעל יותר טוב שיהי' הבעל שאר בשרינו ולא איש נכרי וא"כ אחר שבועז **מודעתנו** והוא גואלינו הקרוב אלינו ועוד שכבר התחיל עמך לעשות חסד אשר היית עם נערותיו ראוי לנו להשתדל בדבר ולא תתעצל בדבר הזה ואע"פ שיראה לך בשת וחרפה כי ראוי לאיש לחזר על אבידתו ולא לאשה לבקש הבעל עכ"ז ראוי לך עתה בעת ובעונה הזאת לעשות עצתי בענין שלא יקדמך אחר וכמו שאחז"ל בענין הנישואין אפי' בט"ב שצא יקדמנו אחר וזהו **ועתה הלא**

בועז מודעתינו זורה את גורן השעורים הלילה וצריך שתכין עצמך מיד בלילה הזאת אחר שהוא מצוי שם כי ביום אין ראוי לעשות דבר כזה וגם יש לו עסקים גדולים לפי שהוא שופט.

פסוק ג

ורחצת וסכת כפשוטו וכן רמזה לה ע"ד רחצו הזכו הסירו רוע מעלליכם. שתרחץ עצמה מטינוף ע"ז **וסכת** במעשים טובים ובמצות. ותלבש בגדי שבת בענין שזכות שבת יסייע כאומרו ותלבש אסתר מלכות ממש כדאמרינן שבת מלכתא וזה ושמת שמלותיך עליך **וירדת הגורן** ואח"ז וירדתי כתיב אמר זכותי תרד עמך:

פסוק ד

ויהי בשכבו. הנה זה הפסוק לעד שהיא נתכוונה לש"ש וחמותה ג"כ לפי שנעמי היתה יודעת כחו של בועז הצדיק שאפי' בהרהור לא יחטא ולכן לא אמרה אלא והיא יגיד לך את אשר תעשון כי לא צותה לה אלא שתשאל ממנו עצה מה תעשה והוא בחכמתו יגיד לה הראוי לה וכן תרגם יב"ע ותהא שאלה מיניה עיטא והוא יחוי לך בחכמתיה ית דתעבדין נראה שלא נתן לה עצה לדבר אחר אלא שתבקש עצה מחכמתו וטעם הרחיצה והסיכה לפי שיצר לב האדם רע מנעוריו רצתה שתהי' בהיתר ולא באיסור ואולי לפי טעם זה אמרה הוא זורה את גורן השעורים ומה לנו שיהי' גורן חטים או שעורים ועוד שכבר אמר למעלה שכבר תמו גרנות החטים והשעורים ועוד כי השעורה אביב והחטה מאוחרת ומי נתן גורן השעורים אחר כלות החטים. ואולי נזדמן לבועז גורן שעורים מאוחרת לסבת מה ונעמי בחכמתה הכירה שהוא עת מזומן בלילה הזה משאר הלילות לפי שהוא זורה גורן השעורים והוא כמו מן הסערה שהיה רוח סערה עושה דברו והוא מצד שמאל והעד מנחת קנאות של הסוטה שהיתה משעורים רמז למדות הדין הנקראת סערה והיא עומדת לעוות אדם בריבו ולהטעותו כאומרו ואליך תשוקתו ולכן ראתה נעמי בחכמתה שהי' זמן ראוי לתגבורת יצה"ר בסבת גורן השעורים ולכן צותה לה ג"כ ורחצת וסכת בבשמים ובתמרוקי הנשים בענין שהלכה מזורזת לשאול עצה מחכמתו ומקושטת למצא חן בעיניו וכל אלה סבות אלהיות לקיים הנגזר מימי קדם ולזה רמזו רז"ל באמרם כל אשר תאמרי אלי קרי ולא כתיב אמרה הדור שטוף בזמה ובעבירות שמא יבא בן כלב אחד ויפגע ביך אמר כל אשר תאמר אלי אעשה עליך ליישב את הדברים כתיב אני ידעתי נאם ה' עברתו ולא כן בדיו ר"ח בר פפא אמר מתחלת עיבורה של מואב לא היתה לש"ש אלא לשם זנות שנאמר וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות אל בנות מואב בדיו לא כן עשו לא עשו לשום זנות אלא לש"ש ותרד הגורן ותעש אר"ל מתחלת

עיבורה לש"ש וסופה לש"ש ע"כ נראה מכאן שהכל נמשך מהשם וזהו אלי עלי ליישב את הדברים ולכן לא נכתב אלי אלא נקרא ולא נכתב להורות שהדבר חוזר אל השם ולא אל רות כי בחק אדם ואשה א"א להעשות זה אם לא הי' מהשם וכעין זה בתמר צדקה ממני ממני יצאו הדברים:

פסוק ו

ואמר **ותרד מהגורן ותעש ככל אשר צותה חמותה** להורות על טוב שכלה וחכמתה שהוסיפה לקח על דברי חמותה ואמר איך אעשה זה לילך מקושטת ומבוסמת בשווקים ובדרכים לכן ספר שירדה הגורן כמנהגה ואח"כ בגורן קשטה עצמה כמאמר נעמי:

פסוק ז

ואמר ויאכל בועז וישת וייטב לבו להורות שהי' לו לב טוב ושמח בחלקו כאומרו וטוב לב משתה תמיד ואע"פ שהי' נשיא הדור ושופט הי' עומד בגורן ואוכל ושותה כתאות לבו ולא כתאות גופו וזהו וייטב לבו ולא גופו שלא הי' אוכל מעדנים אלא פת במלח וארוחת ירק ושלוה בה והי' שבע כאלו אכל מאכלי עולם וזהו וייטב לבו כמו ונשבעה ונהיה טובים ויבא לשכב בקצה הערמה בלי כר וכסת לקיים ועל הארץ תישן וכ"ז לפי שבתורה אתה עמל עד שלזה אמרו במדרש וייטב לבו שבירך על מזונו ד"א וייטב לבו שהי' מבקש אשה שנאמר מצא אשה מצא טוב זה לאות על מ"ש למעלה בגורן השעורים שנכנסה בלבו תאוה. ד"א וייטב לבו שהי' עוסק בתורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם. ויבא לשכב בקצה הערמה בועז גדול הדור והי' שוכב בקצה הערמה כו' עד ולא עוד אלא שהצדיקים מתרחקים מן הגזל לפיכך ממונם חביב עליהם ע"כ וזה ע"ד שאמרו ביעקב שכח פכים קטנים. ואעפ"כ כל זמן הגרנות של חטים ושעורים לא ספר שהלך לגורן בלילה אלא בכאן להודיענו שמה' היתה זאת ולכן היא נפלאת בעינינו. ואולי ירד הגורן להודות לה' על שעצר הרע והביא שבע לעולם ואולי שלזה נטה דעת יב"ע שתרגם ואכל ושתי בעז ואוטים לביה ובריך שמא ד"ה דקביל צלותיה ואעדי כפנא מן ארעא דישראל כו' נראה מכאן שנתן הודאה להשי"ת על הסרת הרעב ולכן וישכב בקצה הערימה וכ"ז ג"כ סבה אלהית בענין ש**תבא רות בלט ותגלה מרגלותיו ותשכב** והוא לא ירגיש הדבר ואולי שלזה אמר ויאכל וישת וייטב לבו להורות שבועז בא לגורן להתענג בלילות הקיץ והוא עצמו טרח לזרות הגורן לעזור הנערים עד שלסבת זה וישת וייטב לבו ונתנמנם מיד כאומרו מתוקה שנת העובד אם מעט ואם הרבה יאכל עד שלא הרגיש בגלוי מרגלותיו עד חצות הלילה:

פסוק ח

ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש וילפת וגו' יש לתמוה איך נתעורר משנתו בחצי הלילה כי אחר שזרה גורן השעורים בלילה מפני שרוח מצויה בלילה יותר מביום ואח"כ אכל ושתה ובירך על מזוני ועסק בתורה כדין התורה כל שלחן שלא אמרו עליו ד"ת כו' ואח"כ נתנמנם כאיש זקן תש ונלאה ומיד בחצי הלילה נתעורר וחרד ולא הי' ראוי לפי זה להיות כל שנתו כשינת הסוס. אלא שיש לנו לומר שהיתה סבה אלהית ולכן שינתו נהייתה עליו לפי שהי' עתיד לצאת מכאן איש גבור חיל העומד בחצי הלילה כדכתיב חצות לילה אקום להודות לך. וכן יש לנו לומר כי הטעם שאמר בחצי הלילה להורות לנו מעלת בועז בחכמה לפי שידוע שאמרו אין רכה של תורה אלא בלילה כאומרו קומי רוני בלילה ובועז הי' חכם גדול כאומרם ז"ל ג' דברים גזרו ב"ד של מטה והסכימו ב"ד של מעלה וכו' עמד בועז ובית דינו והסכימו לשאול בשלום בשם כו' ומן הידוע שהי' עוסק בתורה ובפרט בחצי הלילה כמוזכר בר"ע בסוף ברכות ולפי שהוא הי' רגיל לעמוד בחצי הלילה בתמידות לעסוק בתורה ובזאת הלילה לא הי' בבית מדרשו אלא בגורן. כשהגיע הזמן שהי' רגיל לקום. שנתו נהייתה עליו בזאת השעה וזהו ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש לפי שהלב בקי והי' חרד ורועד פן יבא השעה הידועה שיש לו לעסוק בתורה כאומרם ז"ל קבעת עתים לתורה ולכן **ויחרד האיש וילפת** פרושו שנהפך מצד אל צד והוא לשון עוות כמו ילפתו ארחות דרכם ולי נראה שהוא לשון חיבור והוא כמו ילפת שהוא מין גרב שמחובר עמו עד יום המות ולכן בועז כשנתעורר משנתו התחיל לפשוט איבריו כמו שעושים האנשים שמקיצים משינתם שמאריכים עצמם ואיבריהם עד שבסבת זה נגע ברגליו אל רות שהיתה שוכבות מרגלותיו ובסבת החיבור הכיר שהיתה אשה שוכבת מרגלותיו וזה הכיר או מצד שערה או מצד אחר. באופן שמעשה אבות ירשו בנים ובא זה הדבר בקבלה מבועז לעובד ומעובד לישי ומישי לדוד ולז"א דוד חצות לילה אקום להודות לך וכ"ז לפי שקבל מאביו סוד דבר זה כמו שכ' הקדוש רשב"י ז"ל שהקב"ה קם בחצי הלילה להשתעשע בגן עדנו עם הצדיקים ולכן היא שעה רצויה לכל אדם לעסוק בד"ת ולבקש מהשי"ת על ביתו ועל מקדשו עד שלזה אמר מי נתן לשכוי בינה ואמרו שר"ע הי' מוליך עמו תרנגול בדרך לידע העת הידועה של חצות לילה וכן קצת החכמים היו עושים כלים מסודרים בחכמה לידע חצות לילה עד שלזה אמר דוד עירה הנבל וכנור אעירה שחר ואמרו כנור של דוד הי' מנגן מאליו וכן האמת כי הוא עצמו נקרא חצות לילה. ולפי שהשי"ת רוצה לבלתי ידח ממנו נדח נתן לשכוי בינה שהוא התרנגול להבין בין יום ובין לילה וקורא התרנגול בחצי הלילה כאומרם מאי קרא הגבר קרא תרנגולא

וכ"ז להעיר נרדמים ולכן התרנגול קורא בקול רם ואומר הקיצו ישנים מתרדמתכם מי פתי יסור הנה חסר לב ואמרה לו לפי שאני יודע לכוין השעות יותר מכל העופות בחכמת בוראי. באופן שראוי לאדם לקום משנתו לעסוק בתורה אחר שכבר הוא מותרה ועומד מצד קריאת הגבר בחכמת בוראו כמו שכ' הקדוש ז"ל כי בעת חצי הלילה בא כמו חוט של אש מג"ע ובטש תחות גדפי דתרנגולא באופן שנכנס בקרבו כמו אש בוערת ומצד החום הוא מכה בכנפיו וקורא בחצי הלילה לעורר ישנים באופן שלא יאמרו אנוסים היינו או שוגגים ומוטעים ולכ"א בכאן ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש ויילפת כי כן ראוי לכל אדם להזדעזע לעבודת בוראו כשיגיע עת הראוי לעבוד את השי"ת:

פסוק ט

ויאמר מי את. אולי שהיא אמרה לו שהיא אשה ולכ"א לה מי את ותאמר אנכי רות אמתך רצתה בזה שהיא רות אמתו לפי שאמרה לו ואנכי לא אהי' כאחד שפחותיך אשר רמזה לו בדבריה שאחר שעשה עמה חסד שיכירה להיות לו לאשה ולפי שהוא אמר בדבריו שמותרת לבא בקהל אחר אשר באה לחסות תחת כנפיו ולפי שידוע כנפי השם הם הצדיקים שמגינים ומכסים על העולם אמרה לו **ופרשת כנפיך על אמתך** לפי שהם לי כמו כנפי שכינה אחר שאתה גואל וקרוב לגאול גאולתי וכבר כתבתי כי ענין הכנף הוא נאמר על כנף השכינה דכתיב על ציצית הכנף פתיל תכלת. ובפסוק אשר באת לחסות הארכתי.

פסוק י

ואמר **ברוכה את לה' בתי וגו' ועתה בתי אל תיראי וגו' ועתה כי אמנם וגו' ליני הלילה וגו'** הנה בועז ענה לה על כל דבריה לפי שהיא אמרה ג' דברים הא' אנכי רות אמיתך והשני ופרשת כנפיך והג' כי גואל אתה והי' זה לפי שהיתה רוצה לומר דבר זר מאד ופרשת כנפיך על אמתיך אמרה התנצלות ע"ז בתחלה ובסוף. בראשונה אמרה אל תתמה מדברי כי אני מדברת אלו הדברים לפי שאני מדברת אותם כאמתיך ועוד שאני יודעת שאתה גואל מן התורה ואני כמו יבמה לך ולך משפט הגאולה ואחר שאני יבמה לך הריני כאשתך לכל דבר ואיני חסרה אלא דבר זה כמאמר התורה יבמה יבם עליה ואמרו ביאה גומרת בה ולכן אל תתמה ע"ז והוא בענותנותו השיב לה לכל דבריה ואמר כנגד הראשונה שאמרת **אנכי רות אמתיך**. אינך כאמה אלא כבת אהובה וזהו **ברוכה את בתי לה'** וכנגד מה שאמרת **ופרשת כנפיך על אמתך** שנראה דבר מגונה איני כן אלא דבר גדול וחסד עשית עם המתים ועם החיים וזהו היטבת חסדך האחרון מן הראשון במה שלא רצית להנשא לאיש ושהית עצמך להתיבם עם הגואל לגאול גאולתו לפדות נפשו

מני שחת כמו שהוא בסוד הייבום וזהו חסד גדול שעשית באחרונה יותר מבראשונה שנתגיירת ובאת לחסות תחת כנפי השכינה ולכן אין זה דבר מגונה אחר שהכל יודעים צניעותך במה שאתה רוצה להתדבק בזקן בעל שיבה ואינך רוצה לילך אחרי הבחורים אם דל ואם עשיר.

פסוק יא

ועתה בתי אל תיראי ר"ל מצד העת והזמן שאולי יצחקו ממך בני העיר שבאת אל הגורן ושכבת מרגלותי אל תיראי ואל תחשוב שאני דוחה אותך בקש כי **כל אשר תאמרי אעשה לך** ואקיים דברי וממה שאתה יראה מבני העיר שיצחקו ממך זה הבל כי יודע כל שער עמי כי אשת חיל אתה להעמיד עצמך בכח בחיל כאשת חיל בת גדולים ואינך הולכת אחרי הבחורים אלא אחר איש בא בימים רב פעלים וכנגד מה שאמרת **כי גואל אתה** השיב אם אמנם **כי גואל אנכי וגם יש גואל קרוב ממני** ואמר כי אם אמנם ולא קאמר אלא כי לרמוז שהי' הדבר ספק אם הי' גואל אם לא. אבל אני אומר שאמנם אני גואל ואני עושה עצמי גואל אע"פ שגם יש גואל קרוב ממני ולכן **ליני הלילה וגו'** ולפי שלא תחשוב שהי' כ"ז דברים בעלמא לזה לקרר דעתה נשבע ואמר **חי ה' שכבי עד הבקר** ורבותינו אמרו ליצרו נשבע וכן תרגם יב"ע וכבש יצריה כו' כמא דעבד יוסף צדיקא וכמא דעבד פלטי כי' ותרגם היטבת חסדך האחרון מן הראשון ע"ד שפירשתי הראשון שנתגיירת והאחרון שעשית עצמך כאשה שומרת יבם קטן עד זמן שיגדל לבלתי לכת אחרי הנערים לעשות זנות עמהם וכן תרגם אשת חיל את אשה צדקת ושיש בך כח לסבול עול מצות השם ואמר זה לתקן מלת חיל באשה כי באיש נופל יפה איש גבור חיל אבל באשה אין לה לצאת למלחמה אבל לעשות המצות ולסבול עול התורה צריך כח גדול כאומרו ברך ה' חילו וכן תרגם וגאלתיך אנכי חי ה' על הדרך שפירשתי אמר בשבועה קדם ה' כמא דמלילת כי' דמוכי עד צפרא.

ובמדרש רות אמרו ליצרו נשבע ויחרד האיש וילפת חרדת אדם יתן מוקש חרדה שהחרידה רות לבועז ראויה היתה לקללה כו' נתן הקב"ה בלבו וברכה דכתיב ויאמר ברוכה את וגו' וילפת לפפתו חזזית התחיל ממשמש בשערה אמר רוחות אין להם שער. אמר לה אשת איש או פנויה אמרה לו פנויה טהורה או טמאה א"ל טהורה א"ר ברכיה ארורים הרשעים דכתיב ותתפשהו בבגדו ברם הכא ופרשת כנפיך על אמתך כנף בגדך לכסותני בטליתך ר' יוחנן וריש לקיש אמרי אל ימנע אדם עצמו מלילך אצל זקן שיברכהו שהרי בועז בן פ' שנה היה ולא נפקד כיון שנתפללה עליו אותה צדקת נפקד דכתיב ותאמר נעמי ברוך הוא לה' רות בת מ' שנה היתה ולא נתיבמה ולא נפקדה ממחלון כיון

שברכה אותו צדיק נפקדה וכו' עד אמר רב הונא גבר חכם בעוז ואיש דעת מאמץ כח אלו שכזדרא על יצרן ע"כ אבל לפי הפשט פי' יב"ע נראה עיקר:

פסוק יד

ותשכב מרגלותיו גו' אמר ותשכב מרגלותיו להורות על מעלת בועז וחסידותו כי ראוי הי' אחר שעברה העת הידוע של חצות הלילה שאז תגבורת יצה"ר. שתלך לה למקום אחר לשכב דלאו בכל שעתא מתרחש ניסא אבל בועז לא שת לבו גם לזאת לפי שנקרא שמו בישראל איש גבור חיל הכובש את יצרו ועוד שכבר נשבע כאומרו חי ה' ולכן ותשכב מרגלותיו בלי פחד ולפי הפשט שהשבועה היתה שיגאל איתה אמר ותשכב מרגלותיו לפי שכבר היתה כאשתו לכ"ד ואיני דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו.

ואמר **עד הבוקר** להורות שהיתה ממתנת לעורר השחר ולא היתה ישינה ומכאן בא לו לדוד אעירה שחר ואין השחר מעורר אותו ולכן **ותקם בטרם יכיר איש את רעהו** כדי שלא יכירוה וכמו שהיא היתה בזאת המחשבה כן בועז הי' חושב ודואג ואומר מי יתן והי' שלא יודע כי באה האשה אל הגורן וזהו ויאמר אל יודע כמו אמרת אני בלבי. ויב"ע תרגם ואמר ועולימוהי אל ישתמודע לגבר. לומר שדיבר עם נערו ואמר להם השמרו בנפשותיכם שלא יודע דבר זה. א"כ דעתו היה שהנערים ידעו בביאת האשה אל הגורן ואינו נכון כי הכתוב אמר שהמתינה במקום ידוע עד שאכלו ושתו ושכבו ואח"כ ותבא האשה בלאט בסתר וכן תרגם הוא ברז וא"כ מהו הסוד אחר שהנערים ידעו בדבר וחברא דחברך חברא אית ליה ועוד שהכתוב אומר וימד שש שעורים ואחר שהנערים ידעו בדבר למה מדד הוא בעצמו יקומו נא הנערים וימדדו לפניו וכמו שהי' בוטח בהם בעיקר הדבר שלא יגלו כ"ש במדידת השעורים ועוד למה לא צוה לא' מנעריו שיוליך השעורים לביתה ולא תשאם היא. וגם אין הדעת נותן שנעשה דבר זה באופן שהרגישו הנערים ע"כ נראה כמו שכתבתי. ורבותינו ז"ל תירצו זה ואמרו ר' הונא ור' ירמיה בשם רשב"י כל אותו הלילה הי' בועז שטוח על פניו ואומר רבון העולמים גלוי וידוע לפניך שלא נגעתי בה יהי רצון מלפניך שלא יודע כי' שלא יתחלל שם שמים בפרהסיא. דעתם לומר שהי' מדבר עם השי"ת בתחנה ובהשחויה שלא יתגלה דבר זה. ועוד אמרו ויאמר הבי מלמד שהי' מדבר עמה בלשון זכר כדי שלא ירגיש שום ברי' כי' עד דוד דכתיב יודע נגן וכו' באופן שכ"ז נראה רמיזה לעתיד ומאת ה' היתה זאת וכ"ז דברי סתר ואין ראוי לנערים שידעו דבר זה.

פסוק טו

ויאמר הבי המטפחת וגו' אחר שראה בועז שהדבר מאת השי"ת ושכבר היא כאשתו ואין ראוי שתבא עוד אל הגורן אלא שתשב כאשת ארוסה כבודה בת מלך פנימה. ואולי יתארך הדבר בינו ובין הגואל ראוי להיות לה ביני וביני לחם ומזון למאכלה לכ"א הבי המטפחת **וימד שש שעורים וישת עליה ויבא העיר** ולא אמר ותבא לרמוז לפי שזאת המשא אינה ראויה לישא אותה אדם חזק כ"ש אשה בת מ' שנה והי' ראוי שתתאחר בהליכה עכ"ז הלכה בזריזות ובמהירות לעיר בעלה כדי שלא יכירו בה וזהו ויבא העיר כאיש חזק וכן רמז וישת ויבא כאלו קפצה לה הדרך ומיד ששת עליה באה לעיר ורבותינו אמרו לא הי' צריך לומר אלא ותבא העיר אלא שהי' מהלך אחריה על פתחה שלא יבגד בה אחד מן הנערים. רצו בזה שבא בועז ולכ"א ויבא ולא אמר ותבא וכן תרגם יב"ע ועל בועז לקרתא:

פסוק טז

ותבא אל חמותה קודם אור הבוקר ולכן שאלה **מי את בתי** לפי שהי' בטרם יכיר איש את רעהו והיא השיבה אנכי רות אמתיך ואז הגידה לה כל הדברים ושנשבע לה שישאנה. ואולי שנעמי תמהה כשראתה אותה שבאה לפי שהיא היתה בטוחה בבועז שאחר שהוא גואל ורות שמה עצמה באותה בושה שלא ישיב פניה ריקם ושתשאר בביתו וכשראתה שבאה תמהה ואמרה מי את בתי כלומר מה הדבר הזה אומר את בתי אשה צדקת וגדולה שתעבור עליך דבר זה אז השיבה לה בחכמה גדולה ואמרה את כל אשר עשה להרגיש ולא אמרה את אשר דבר אלא את אשר עשה כאלו כבר נעשה הדבר ונגמר ביניהם בשבועה ובקנין סודר כדכתיב ותאחז בה כי המטפחת היא כמו סודר ועוד כי **שש השעורים האלה נתן לי** ובהם אני מקודשת לו וכ"ז לקרר דעתה.

פסוק יח

ותאמר שבי בתי כלומר אחר שזה כן בודאי **לא ישקוט האיש**. ואולי שרות לא נתקררה דעתה במה שעשה בועז כי אחר שנתביישה היה לו לאסוף חרפתה ולהכניסה בביתו וכן חמותה תמהה ואמרה מי את בתי כנ"ל ואז הגידה לה כל אשר עשה לה שהשיבה בשוליה על ראשה ולא היה לה שק או דבר אחר להוליך השעורים אלא הצעיף אשר עליה. וכן שדחה אותה בקש ובדברים בעלמא וכדי ליישב דעתה נתן לה שש שעורים כי אמר אל תבואי ריקם אל חמותך מכל וכל אחר שאת הולכת ריקם מהשאלה העיקרית. ואז חמותה כדי ליישב דעתה אמרה לה שב בתי בכבודך ותתישב בדעתך עד אשר תדעון איך יפול דבר מן השמים לפי שענין הזיווגין הם מאת השם ואם הדבר הוא מאתו י"ת

לא תתעצב ממה שאמר לך כי יש לך לדעת שלא ישקוט האיש עד שישלים הדבר היום בהשתדלות נמרץ ואולי הפי' איך יפיל דבר איך יהי' זה החיבור והוא מלשון אל הכשדים אתה נופל אתה מתחבר והוא רמז על החיבור הבא מאת השם כי מצד האיש לא ישקוט. ואולי לפי הפי' שפירשתי יהי' איך יפול דבר לשון חסרון כמו לא נופל אנכי מכם והענין לומר שרות חשבה שדחה אותה בדברים כדי שלא לביישה יותר ואולי שחשבה שלא ישלים דברו לפי שהי' זקן מאד או לפי שהיתה מואביה ולכן אמרה לה נעמי שבי בתי והתיישבי בדעתך ולא יהיו פניך רעים עד שתדע שאינו רוצה להשלים דברו וזהו איך יפיל דבר איך הוא יחסר את דברו כי אני סבורה שלא ישקיט האיש עד שישלים דברו וזהו כי אם כלה הדבר בלי איחור ועיכוב ביום הזה ולכן בתי אל תיראו כי לא יפול דבר מכל דבריו ארצה. והעד ובועז עלה וכו'. ואולי יאמר שבי בתי כי אולי רות לפי חריצותה היתה רוצה לילך ללקוט או לעשות דבר אחר ולכן אמרה לה שבי בתי בכבודך עד אשר תדעון איך יפול דבר כי לא יתאחר הדבר יום או יומים ויב"ע תרגם את כל אשר עשה לה האיש ית כל דעבד לה גברא על פום מימר נבואה כו' וכן תרגם איך יפול דבר איכדין אתגזר מן שמיא ואיכדין יתפרש פתגם. ובמדרש אמרו אל תבואי ריקם כל מקום שנכנסו לא יצאו ריקנים ביזת מצרים ביזת הים כי' רמזו בזה שכל זה מרמז על העתיד לבא:

פרק ד

פסוק א

ובעז עלה השער וישב שם והנה הגואל עובר וגו' לפי שהוא אמר ליני הלילה ופי' אמר שהשלים דברו ומיד בבקר הלך אצל בית דינו ואצל הסנהדרין וזהו עלה השער הוא שער ב"ד וישב שם לשפוט הבאים לפניו כטעם וישב משה לשפוט וכן והוא יושב פתח האהל א"ל הקב"ה שב ואתה סימן לבניך שיהיו יושבים ואני נצב עליהם שלאמר אלהים נצב בעדת אל ונתן לו סימן הדיינים בענין המילה להורות שכמו שברית מילה הוא לכרות הערלה לפי שהוא כמו דבר יתר כן הדיינים צריכים לישב לשפוט את העם ולבער מקרבם כל דבר רע ומותרות. בענין שענין ישיבה נאמר על הדיינים. והנה הגואל עובר אשר דבר בועז אמר זה להורות כי מאת השי"ת הי' דבר זה והוא סייע בדבר שישב בועז ומיד יעבור הגואל כאלו הי' מוכן לכך מיום אתמול אבל זה יורה שהכל נתגלגל מאתו יתברך והוא מסבות מתהפך ומגלגל גלגולים להזמין הדברים כולם על אמיתתם ובזמנם ועכ"ז ראוי לכל אדם לחגור בעוז מתניו ולהשתדל בכל עוז להיות דבר דבור על אופניו כאומרם ז"ל יכול יהא יושב ובטל ת"ל בכל מעשה ידך אשר תעשה וכן אמרו ה' שומרך ה' צלך

להסתופף בצלו בתנאו שתשים יד ימינך וזהו על יד ימינך ואז השמש לא יככה אבל אם לא תשתדל ותנח הדבר לשם אולי לא תשיג המבוקש ולכן אמרו ע"פ חזית איש מהיר במלאכתו על ר' חנינא בן דוסא שרצה לעלות להר הבית לראות את פני ה' כפי אשר תשיג ידו לפי שראה כל העם עולים איש איש כמסת ידו ואז עלה להר לפסול אבנים להעלות להר הבית והי' צריך מי שיעלם ונזדמנו לו שני מלאכים בדמות אנשים ונתפשר עמהם להעלות האבנים בכך וכך ואמרו לו אני מרוצים בכח ובלבד שתשים אצבעך עמנו ועלו להר הבית וכשרצה לתת להם השכירות לא ראם ואז הכיר שהיו מלאכים והרמז בזה שאע"פ שהשם מצוון יסעד ויעזור לאדם צריך שישתדל הוא בחריצות נמרץ וזהו שאמרו במדרש תהלים ישלח עזרך מקדש בזכות מעשיך המצוינים לרמוז שהשם שולח עזרו משמי מרום כשהאדם עושה מעשיו והשתדלותו וזהו ואל עמו תביאנו ובתנאי שידיו רב לו וכן אמר ויד חרוצים תעשיר כשמשימים ידם והשתדלותם ולכן בכאן אחר שרות חגרה בעוז מתניה והשתדלה בהשתדלות נמרץ ומסרה עצמה לש"ש כמעט שהיא תובעת בפה וכן בועז השיב אמרים לה והבטיחה על כך ומיד באור הבוקר השתדל על הדבר לשם שמים לקיים התורה ולהשלים דברו ראוי הי' שהשם ישלח עזרו מקדש וישים ידו וברכתו בהם אחר שנמצא בהם צוון מעשים טובים והשתדלות נמרץ עד ששם בלב הגואל לעבור דרך שם בהשגחה גמורה להשלים עצת מלאכו וזהו ובעז עלה השער וישב שם ומיד והנה הגואל עובר אשר דבר בועז כאלו דבר בועז אשר דבר בשדהו ובגרנו הגיע לאזני הגואל וכשראה אותו אמר סורה שבה פה שאולי הגואל יעבור דרך אחרת לילך לצרכו ולכן אמר לו סורה מדרכך שאתה הולך ושב פה כי זה דרך מצוה וכששמע זה ויסר מדרכו וישב שם:

פסוק ב

ואמר **ויקח עשרה אנשים** להורות שהוא הי' אב ב"ד וראש הסנהדרין והי' יכול לעשות מה שירצה עכ"ז משום חשד שלא יאמרו שהי' נוגע בדבר לפי שגם הוא הי' גואל. לא רצה לעשות דבר מדעתו בלא דעת ב"ד ולכן ויקח בעז עשרה אנשים מזקני העיר וחכמיה כדי להוציאו מידי חשד כאומרם ז"ל צריך אדם לצאת ידי הבריות כדרך שצריך לצאת ידי שמים שנאמר והייתם נקיים מה' ומישראל ואומר ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם ואז הודיע הדבר להגואל וסדר הדברים לפני ב"ד ויאמר לגואל כו' ובמדרש רות תמצא זה הענין ברור שאמרו שם ובעז עלה והנה הגואל עובר ומה אחר תרעא היה קאים א"ר ירמיה כו' עד ולא הי' יודע שכבר נתחדשה הלכה כו'. רמזו בזה מה שאמרנו שכל הדברים היו מסובבים מאתו י"ת ואולי ע"ז נקרא שם הגואל פלוני אלמוני לפי שאלו

הדברים היו מופלאים ומכוסים מזמן התורה ולכן בדברי המגילה הזאת ראוי לכל אדם לשום עצמו אלם כמו שאינו יודע ושומע לפי שהם דברים נפלאים ועמוקים וכל הדברים נתגלגל מאתו י"ת בגלגולים וסיבות עמוקות הוא לבדו היודע ועד ואין אתנו יודע עד מה מתחלת הדברים שהלך אלימלך לארץ מואב ומת שם הוא וכל זרעו ודבקה רות בחמותה על כרחה באופן שע"ז נקרא פלוני אלמוני לפי שפליאה דעת דבר זה נשגבה לא נוכל לה ואולי לזה רמזה רז"ל שהיה אלם בד"ת לפי שהי' יושב ותמה ואומר איך אפשר זה אתמול היתה נערה מואביה ועכשיו היא מותרת לבא בקהל והוא לא הי' יודע שהדברים עתיקים ומופלאים ויב"ע תרגם פלוני אלמוני תיב הכא גבר דצניען אורחתיה ואולי דעתו שהי' צניע בד"א ולא בדרכי התורה כמאמרם ז"ל:

פסוק ד

ויאמר לגואל חלקת השדה אשר לאחינו וגו' ואני אמרתי אגלה אזנך וגו' רצה לסדר הדברים לפני הגואל והזקנים ואמר שנעמי מכרה חלקת השדה של אלימלך ובדין התורה השדות חוזרות לבעלים או לגואלו הקרוב אליו הראוי לגאול ממכר אחיו ולכן אמרתי אגלה את אזנך כדי שתדע הדבר ואמר השבה משדי מואב להורות כי אולי לפי שישבה בשדה מואב זמן רב נשתכח הדבר ואחר שרצה השם ושבה משדה מואב ראוי לגאול גאולתה ולכן הנה נגד היושבים שהם כלל העם ונגד זקני עמי הם החכמים אשר להם ראוי המשפט הזה כי אני נוגע בדבר לפי שגם אני גואל ולכן **אם תרצה לגאול גאל ואם לא תגאל הגידה לי**. או יאמר ואם לא יגאל הגואל הגידה לי ויותר נכון שיהי' כמו תגאל ואם לא תגאל אתה הגידה לי ואני אגאל. ואנכי אחריך אבל הרצון בזה שדעתי לומר שאע"פ שבועז הי' גואל אולי יש גואל אחר ולפי שעכשיו נזדמן זה הגואל. הודיע לו הדבר אם הוא רוצה לגאול או לאו ולכ"א ואם לא תרצה לגאול אדעה ר"ל אדע ואחקור אם יש גואל אחר שיוכל לגאול ואם אין אחר זולתך לגאול אנכי אגאל אחריך וזהו ואדעה כי אין זולתך ר"ל כשלא תרצה לגאול ולא יהי' גואל אחר זולתיך אז אנכי אגאל ואולי אמר זה לפי שהוא הי' גואל רחוק ולכן קרא לזה לפי שהוא הי' גואל קרוב והי' רוצה לחקור אם יש גואל אחר קרוב ואם לא ימצאנו הוא יגאל ויאמר אנכי אגאל כלומר לא תטריח עצמך בזה כי אנכי אגאל וא"צ לבקש גואל אחר:

פסוק ה

ויאמר בועז ביום קנותך השדה מיד נעמי כלומר יש לך לדעת כי באלו הדברים שאמרתי לך יש דברים בגו כי אע"פ שאמרתי לך חלקת השדה כי' לא אמרתי בשביל גאולת השדה לבד אלא בשביל גאולת אשת המת ולכן אמרתי השבה משדי מואב לפי שהדבר

ידוע לכל שמתו לה בשדי מואב בעלה ובניה ונשארה ערומה לא נין לה ולא נכד בעמה זולת רות המואביה כלתה ולפי שהדבר הזה מפורסים לכל חשבתי שברמיזה תבין הענין מגאולת השדה הנאמר על האשה הראויה להוליד זרע כמו השדה הראוי לזריעה כדכתיב כי אם הרוה את הארץ והולידה והצמיחה וכן אמר על שדים סופדים על שדה חמד על גפן פוריה הנאמר על הנשים כמ"ש בתחלת הענין נשים שאננות וכו' וכן אמרו בזהר הכן בחוץ מלאכתך ועתדה בשדה לך זו אשה יראת ה' וכיוצא בזה אמרו בגמרא ת"ר אשר בנה אשר נטע אשר ארש למדה תורה ד"א שיבנה אדם בית ויטע כרם ואח"כ ישא אשה ואף שלמה אמר בחכמתו הכן בחוץ מלאכתך ועתדה בשדה לך אחר ובנית ביתך הכן בחוץ מלאכתך זו מקרא כי' ר"א בנו של ר"י הגלילי אומר כו' אחר ובנית ביתך דרוש וקבל שכר ע"כ רמזו קצת למה שאמרנו אלא שעשו רמיזה אחרת על מקרא משנה ותלמוד לרמוז על מה שאמרו בקידושין רחים על צוארו ויעסוק בתורה וכן תמצא ביעקב שאמר לו אביו קום לך פדנה ארם שהוא כמו שדה ארם וקח לך אשה וכתיב ויברח יעקב שדה ארם ויעבד ישראל באשה כי' בענין שהשדה נאמר בתורה על האשה ולכן כשאמר בועז חלקת השדה אמר על האשה הנקראת שדה כנגד רות המואביה וחשב בועז שהגואל יבין הדבר על בוריו בגילו דעת זה וז"ש ואני אמרתי אגלה אזנך וגו' אם תגאל גאל שזאת היא גאולת המת. ולפי שהוא הי' אלם בד"ת כמאמרם ז"ל שהבאתי לעיל לכן לא הבין הדבר וחשב שבועז הי' מדבר בשדה לבד ולכ"א **אנכי אגאל** ר"ל השדה ולכן אמר לו בועז בפירוש **ביום קנותך השדה** כו' **אשת המת קנית** להקים לו שם בישראל וכשפירש לו הדבר אמר **לא אוכל לגאול**. ולהורות שהשדה והאשה דבר א' אמר ביום קנותך השדה אשת המת קנית כי הכל דבר א' ואמר מיד נעמי לפי שהשדה הי' בידה וברשותה שהיא הגברת ורות היתה כמו בת יורשת נחלה מיד נעמי לפי שהיא אשת המת והיבם זוכה בנכסים ולכ"א בנעמי מיד נעמי וברות אמר מאת רות המואביה אשת המת קנית ואמר קנית כמו תקנה או יהי' במשמע כי מעת קניית השדה קנה האשה לפי שזה כליל בזה כמו שאמרנו ונכתב קניתי והטעם אקנה אני ובמדרש אמרו קנית קנותי כתיב שמא תאמר כו' הדא מילתא מסייע כו' עד בשביל שנטלו אותם עיי"ש.

פסוק ו

ויאמר הגואל לא אוכל לגאול כו' ראוי הי' שיאמר לא אוכל לגאול פן אשחית את נחלתי גאל אתה למה אמר בכאן לי ולך ועוד למה חזר ואמר כי לא אוכל לגאול. ואלי רצונו לומר אני הייתי יכול לגאול אבל אם אגאל לא יהי' לי לתועלתי כי אשחית את נחלתי שיש לי נחלה רבה ושדות רבים ואינו יכול לעבוד כולם ואם אמר זה על האשה לפי

שהי' נשוי יאמר אינו יכול לגאול זאת האשה פן אשחית את נחלתי ואשתי ראשונה ולזה לא יגיעני תועלת וזהו לי ולכן גאל לך לתועלתך. כי על האשה יגיע לך תועלת אחר שאין לך אשה. ואם על השדה אמר אולי לא הי' לבועז כ"כ שדות ונחלות וחזר לומר לא אוכל לגאול לומר שאע"פ שיגיע לו תועלת לא יוכל לגאול בשום צד וענין ואולי יאמר לא אוכל לגאול לי הגאולה האמיתית של האשה פן אשחית את נחלתי שהיא אשתי גאל לך אתה גאולת האשה וחזר לומר כי לא אוכל לגאול כנגד גאולת השדה או שיאמר לא אוכל לגאול לי וכ"ש שאגאל אחרים והענין הזה לומר לפי שבועז א"ל להקים שם המת על נחלתו וזה ענין היבום שהיבם גואל ונותן מנוחה לנפש המת בענין שלא תאבד לפי שמי שאין לו בנים הוא נקרא מת בעה"ז ובעה"ב כאומרם ז"ל ע"פ כי מת אתה ולא תחי' והיבם מקום זרע לאחיו ומתקן נפשו לבלתי ידח ממנו נדח ולכן אמר הגואל לפי שלא הי' בן תורה די לי להפקיע את עצמי מן הפדיון כי לגאול גאולת נפשי לא אוכל כ"ש גאולת אחרים וזהו לא אוכל לגאול לי ולעצמי כ"ש שאגאל את אחרים והטעם פן אשחית את נחלתי היא נחלת נפשי כי אין מעשי ראויות לגאול גאולת אחרים שאצטרך למעט בגאולת עצמי ונחלתי גאל לך אתה שאתה איש חיל רב פעלים יושב בשבת תחכמוני ואתה יכול לגאול בחכמתך ובמעשיך לכל העולם ולמה תבקש איש כמוני שאינו ראוי לגאול את עצמי וזהו גאל לך אתה את גאולתי אחר שאני לא אוכל לגאול. או יאמר כי לא אוכל לגאול את אחרים אחר שאינו יכול לגאול לי ומ"ש פן אשחית את נחלתי רמז על אשתו לפי ששתי נשים בבית הם צרות זו לזו וכן תרגם יב"ע לית אני יכול למפרק לי על דאית לי איתתא כי' דלמא תהי למצו בביתי כו' פרוק לך את דלית לך איתתא. ואני סבור עוד לפי דעת רז"ל שאמרו שאמר הגואל הראשונים לא מתו אלא בשביל שנטלו אותם. א"כ יהי' הרמז בדבריו שאינו רוצה לישא אשה זו כי אולי יוליד בנים ממנה בלתי הגונים ויתערבו בזרעו וישחית את נחלתי הם בניו כדכתיב הנה נחלת ה' בנים. גאל לך אתה אחר שאין לך בנים כי אני לא אוכל לגאול בשום פנים מהטעם הנזכר והוא טעה בדבר הלכה דאמרינן מואבי ולא מואבית ואולי לזה אמר לא אוכל לגאול לי לפי שיטתי לפי שהיא מואבית גאל לך אתה לפי דעתך ושיטתך שאתה סבור מואבי ולא מואבית והוא סמך על מאמרם ז"ל הנושא אשה שאינה הוגנת לו וכמו שאמרו ע"פ וזאת לפנים בישראל ר"י בר פפא פתר קריא בישראל אפייא דישראל אתמול הייתם מקלסים על הגאולה כי' חזרו להיות קונים בקצצה דאר"י בר' אבין כל מי שמוכר שדהו לנכרי כי' וכל מי שהי' נושא אשה שאינה הוגנת לו קרוביו מביאין חביות מלאות קליות כי' עד

והעד עדים אלו עדי חוקה עיי"ש ואולי זה הגואל שמע זה וכיוצא בזה וטעה ואמר פן אשחית את נחלתי:

פסוק ז

ואמר **וזאת לפנים בישראל** לפי שהוא אמר גאל לך אתה את גאולתי וא"ת איך אפשר שבועז יגאול גאולה הראוי' לגואל זה לז"א שאין זה דבר חדש כי זאת לפנים בישראל מזמן קדמון על הגאולה ועל התמורה לקיים כל דבר שלף איש נעלו אם רוצה לגאול או להחליף שדה בשדה וזאת התעודה שהיו מעידים עדים בדבר וכן תרגם יב"ע וכהדא מנהגא בעידנא דמלקדמין מתנהגא בזמנא דשקלן וטרן ופרקן ומחלפן חד עם חבריה טלע גבר ית נרתיקי מיניה ואושיט ביה קנין לחבריה והכי נהיגין בית ישראל למקני חד עם חבריה קדם סהדיא ע"כ שקלן וטרן פירושו נושאים ונותנים. נרתק הוא כמו תיק כמו הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה וכן דרך לעשות קנין כאומרם קנין סודר והוא כמו חליפין ולכן בכאן להעביר הנחלה לבועז הוצרך זה וזהו ויאמר הגואל לבועז קנה לך וישלוף נעלו לקנות הדבר שלף בועז נעלו ונתן לגואל והטעם שקבלת זה הנעל ונתת תחתיו גאולתך. והסרת הנעל לפי שהוא נמצא תמיד וי"א כי הגואל שלף נעלו ונתנו לבועז והטעם כאשר נתתי לך זה הנעל כן נתתי לך הגאולה וזהו מאמרם ז"ל נעלו של מי רב ולוי חד אמר נעלו של בועז כי' שכן דרך הלוקח להיות נותן ערבון דכותיה ויסב שמואל כי' ויקרע מעילו של מי כי' דכותיה ויתפוש אחיה בשלמה שלמה של מי כי' עד שכן דרך צדיקים קורעים בשעה שיש מחלוקת על מלכות בית דוד עיי"ש.

פסוק ט

ואחר שנגמר הדבר ביניהם בקנין ועדים **ויאמר בועז לזקנים וכל העם עדים אתם היום** שמכח זאת התמורה והקנין **קניתי כל אשר לאלימלך ואת כל אשר לכליון ומחלון מיד נעמי וגם את רות המואביה אשת מחלון קניתי לי לאשה להקים שם המת על נחלתו** לפי שזאת נחלת מחלון ותקרא הנחלה על שם מחלון וזה כנגד מ"ש קניתי את כל אשר לאלימלך וכנגד מ"ש וגם את רות המואביה אשת מחלון קניתי לי לאשה אמר ולא יכרת שם המת מעם אחיו ומשער מקומו. כי בסבת קנין האשה יולידו בנים ובסבת הבנים יזכר שם המת עם אחיו ויזכרוהו בשערים. ועל זה אמר למטה יולד בן לנעמי ודאי ולא לרות כאלו באותו בן כולד מחלון בן נעמי וכן כתוב בתורה והי' הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת וכן נראה שזה הפסוק מורה על סוד היבום וקצת פרשה של מעלה מורה על סוד החליצה ברמיזה וכבר כתבתי בארוכה בס' צרור הכסף בדיני יבום וחליצה כי טעם היבום לפי שהשי"ת חשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח ורצה שזה האיש

שמת בלא בנים לא ימחה שמו מישראל לפי שמי שאין לו בנים אינו נכנס בתוך הפרגוד אם אין לו זכות הרבה מתורה ומצות כמו ר' חזקיה שהי' עקר שהוא וכיוצא בו תורתן משמרתן והשי"ת נותן להם שם טוב מבנים ובנות כאומרו ואל יאמר הסריס הן אני עץ יבש ואין לי בנים לפי שאהי' עקר או שהי' מסרס עצמו משבת לשבת כאומרם אשר פריו יתן בעתו זו עונת ת"ח משבת לשבת וזהו לסריסים אשר ישמרו את שבתותי ר"ל שממתינים עליהם כמו ואביו שמר את הדבר. להם ולכיוצא בהם ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם טוב ר"ל מקום משובח למעלה. שם עולם אשר לא יכרת כמ"ש בכאן ולא יכרת שם המת מעם אחיו. ולכן לפי שזה האיש מת בלא בנים ואינו יכול לעלות למעלה רצה השי"ת לפדות נפשו מני שחת שאחד מאחיו יגאלנו גאולת הנפש בענין שזרעו לא יכרת ויתחבר עם אותה אשה שנשארה ממנו ואהב אותה כנפשו והיא גם היא באות נפשה שאפה רוח המת בקרבה ולעולם מקשקש בתוכה כפעמון ולעולם זוכרת בעלה הראשון אפי' שישאנה אחר וזה לפי ששניהם לוחמים זה עם זה האחרון רוצה לשלח רוח הראשון לעזאזל והראשון רוצה לשלח ולנצח את הרוח השני עד שלזה כתבו בזהר הקדוש שמי שנושא אלמנה הוא כמו שנכנס בים בלא משוטות וכבר הארכתי בזה למעלה שהאשה עושה חסד לבעלה כשאינה נושאת בעל שני אחר שאינה מצווה על פו"ר ולכן רצה השי"ת שהאח השני יעשה חסד עם אחיו המת לייבם את אשתו בענין שהבן שיולד מהם יקרא על שם המת ויבנה את בית אחיו למעלה ולמטה. למטה בסבת הבנים פקודת כל האדם יפקד עליו. ולמעלה שיכנס לפנים מן הפרגוד לאותו מקום שלא הי' יכול לכנוס וכנגד אלו השנים אמר בכאן ולא יכרת שם המת מעם אחיו למטה ומשמר מקומו למעלה הוא מקומו הראוי לו להתדבק בהשי"ת שנקרא מקום כאומרו ברוך המקום. ומקום עולה כמו שם הוי"ה בחשבון גדול באופן שאחיו שנשאר בחיים גואל גאולתו לפדות נפשו מני שחת. ואם האח אינו רוצה לייבם צותה התורה לחלוץ כדכתיב וחלצה נעלו מעל רגלו וזה תיקון גדול למת כפי מה שקבלו החכמים ז"ל והענין הזה גנוז בדבריהם. כי אחר שזה האיש הולך חוץ לפרגוד ואינו יכול לכנוס אל היכל המלך פנימה ואחיו לא רצה לבנות את ביתו רצה השי"ת לתת לו תיקון אחר לתת לו חיים ולזה צוה ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים שהם הסנהדרין בענין שיבקשו רחמים על המת ואמרה מאן יבמי וכו' וכשיראו שהוא אומר לא חפצתי לקחתה צותה התורה וחלצה נעלו מעל רגלו לתת חיים למת לפי שהמנעל הוא חיים כאומרם ז"ל כל מה שנוטל המת בחלום הוא טוב חוץ מהמנעלים שנוטל ממנו חייו לפי שהמנעלים הם חיים ולכ"א מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב ואם תבין בהיות המת נוטל מנעליו שהוא

סימן רע לו וכאשר תסתכל על ענין שהאשה חולצת מנעלו וחובטת אותו לארץ תוכל להבין כי הוא כמו כן תועלת למת באותו העולם ואינו חוזר לעולם ויפרדו איש מעל אחיו הפרדת עולם וכ"ז בזה המנעל ולכ"א באשר ברזל ונחשת מנעליך וכימיך דבאיך לומר שמי שיש לו מנעלים יש לו ימים וחיים והרמז בזה על ענין סרח בת אשר שגלתה שהי' יוסף חי לפי שהעגלות הי' אומרת יוסף חי והלכה סרח בת אשר ואמרה זה ליעקב וזהו וירא את העגלות ותחי רוח יעקב ולפי שבסבת זה ירשה ג"ע כמאמרם ז"ל ברך את שבטה בברכה וחיים וזהו ברוך מבנים אשר כנגד המוחרם שהוא מקולל ולפי שאין מדברים אל המוחרם ונפרשים ממנו אמר בו יהי רצוי אחיו ולפי שהמוחרם אסור בסיכה ותענוג אמר בו וטובל בשמן רגלו ולפי שהמוחרם אסור בנעילת הסנדל אמר בו ברזל ונחושת מנעליך שנותן לו החיים לפי שהמנעל מביא עמו חיים. בענין שבחליצת המנעל נותנים חיים למת וזוכה ליכנס להיכל המלך פנימה ומזה הטעם אסור האבל בנעילת הסנדל להורות שהסירו החיים מאביו או מאחיו ולפי שרוח המת הולך בתוך אשתו כפעמון ואינו יכול להפרד משם לפי שהיא באות נפשה שאפה רוח המת בקרבה וכשלא רצה לייבם וחולצת נעלו נותנת לו חיים ולכן צותה תורה וירקה בפניו וכשזורקת הרוח מפיה יוצא אותו רוח המת שהי' נפשו קשורה בנפשה ואותו רוח עולה למעלה ונכנס למקום החיים ולכן מצוה על כל העומדים שם לומר חלוץ הנעל ג' פעמים לפי שדברי תורה יש בהם סגולה נפלאה להשיב הנפש למקומה כאומרו תורת ה' תמימה משיבת נפש למקומה הראוי לה ובאלו הדברים עולה רוחו ונפשו בכל ג' עולמות. ואעפ"י שבכאן לא הי' צריך חליצה לפי שבועז עמד לגאול גאולת מחלון כאלו היה יבם כמ"ש ולא יכרת שם המת מעם אחיו עכ"ז הוזכרה בכאן החליצה בדרך רמז באומרו וזאת לפנים בישראל על הגאולה ועל התמורה כאלו נחלף איש באי' שלף איש נעלו דכתיב וישלו' נעלו בועז שהיה יבם בענין שנא' נפשו בין ביבום בין בחליצה לפדות נפש מחלון ולהעלותו במעלו' עד שמחלו עונותיו ואע"פ שבכאן עיקר הכל הי' היבו' נזכרה החליצה ברמז בענין הנעל להורות על מה שאמרנו כי באופן אחר לקנות הקנין יותר טוב היה שיקח הבית ראש או הכובע וכיוצא בו לא לחלוץ המנעל.

פסוק יא

ולפי שבועז לא הי' גואל קרוב ולא הי' יבום גמור אמרו כל העם והזקנים. **יתן ה' את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה וגו' ויהי ביתך כבית פרץ אשר ילדה תמר ליהודה** לרמוז שכמו שיהודה היה גואל רחוק כי מן הדין היה היבום ראוי לשלה בנו ועכ"ז נעשה יהודה גואל קרוב וגאל את ממכר בנו והוליד מתמר פרץ וזרח כנגד ער ואונן ופדה

את נפשם מרדת שחת כן יה"ר מלפני אלהי השמים שאע"פ שאתה גואל רחוק לפדות נפש מחלון שיתן ה' את האשה הזאת כרחל וכלאה וכבית פרץ אשר ילדה תמר ליהודה שממנו הושתל מלכות בית דוד. ועם כל זה יש לשאול למה אמרו יתן ה' את האשה הבאה אל ביתך ודי שיאמר את האשה שידוע הוא שיביאה אל ביתו ועוד למה אמר ועשה חיל באפרתה וקרא שם בבית לחם כי אחר שאמר כרחל וכלאה אשר בנו שתיהן כאן יכנסו כל הטובות והשלימיות ומה הוצרך לומר ועשה חיל ועוד למה חזר לומר ויהי ביתך כבית פרץ כי בית פרץ בכלל בנין בית ישראל ועוד למה אמר מן הנערה הזאת ולמעלה אמר יתן ה' את האשה. אבל נראה שהעם והזקנים אמרו זה לפי שידוע שהנושא אשה הוא או משום נוי או משום ממון או משום משפחה כמו שאמרו על פ' כי עזה עזובה תהי' ואשקלון תעקר אשדוד בצהרים יגרשוה. כנגד המשפחה שהיא רבה ועזה אמר עזובה תהי' ואם משום שקלי ממון ואשקלון תעקר ואם משום יופי שתהי' ברה כחמה אשדוד בצהרים יגרשוה וכן אמרו בסוף תענית על משנת לא היו ימים טובים לישראל וכו' בחור שא עיניך כו' אל תתן עיניך ביופי ובממון כו' והנה בכאן בועז לקח זאת האשה בלי שום סבה לא מפני יופי ולא מפני ממון ולא מפני משפחה עד שלסבת זה צריך לברכו כנגד אלו הדברים. כנגד היופי אמרו יתן ה' אל האשה לא אמרו את הנערה אלא את האשה לפי שכבר היתה אשת איש באה בימים כאומרם ז"ל שהיתה בת מ' שנה עד שלסבת השנים ולסבת אלמנותה וטורח הדרכים אבדה יפיה והדרה ולכן אמרו שהי' מברכין אותה שתהיה כרחל וכלאה שהתורה העידה ורחל היתה יפת תאר ולאה היו עיניה רכות. וכנגד הממון שזאת האשה היתה ערומה מכל ולא לקחה אלא לגמול חסד עמה. כנגד זה אמרו ועשה חיל שתעשה חיל והון ותצליח עמה. וכנגד היחס אמרו וקרא שם לפי שידוע שרות היתה מואביה וממשפחה בזויה בנות אב ובעל היו ומזה הטעם היה ראוי שלא יביאה לביתו כמ"ש הגואל פן אשחית את נחלתי עד שלזה אמרו לו יתן ה' אל האשה הבאה אל ביתך אע"פ שמן הדין הי' שלא יביאה אל ביתו ולכן כנגד השם והמשפחה התפללו עליו ואמרו וקרא שם בבית לחם בענין שיצא לך שה טוב בכל הארצות כאלו היתה ממשפחה הגונה וזהו וקרא שם טוב בבית לחם וכן כתוב בדוד ויצא שם דוד בכל הארצות.

פסוק יב

וחזרו לומר **ויהי ביתך כבית פרץ אשר ילדה תמר ליהודה** שהי' מלך ואמר מן הזרע אשר יתן ה' לך מן הנערה הזאת להורות שאעפ"י שהם אמרו יתן ה' את האשה שנראה שכבר היתה אשה בת מ' שנה שעכ"ז יתן לו השי"ת זרע ממנה כאלו היתה נערה וזהו

מן הנערה ולא מן האשה עד שלסבת זה תמצא שבמדרש רות הרגישו רבותינו ז"ל זה ואמרו אמר רב הונא שניהם לא נפקדו אלא מברכתן של נשים כו' ויהי ביתך כבית פרץ אמר לפניו רבש"ע בנים שאתה עתיד ליתן לי מן הנערה הזאת יהיו ודכותיה לנכח אשתו כו' עד ורבקה אמרה כך עיי"ש נראה שהם דרשו מן הנערה הזאת שהוא מאמר בועז ועוד דרשו מן הזרע אשר יתן ה' לך מן הנערה הזאת א"ר תנחום משום ר"י ונחיה לאבינו אין כתיב כאן אלא ונחיה מאבינו כי' עד זרע מלך המשיח רמזו למה שאמרתי כי לפי שהוא לא היתה ממשפחה הגונה שבאה ממואב ולפי שעתיד לצאת משם מלך המשיח אמרו וישכב עמה בלילה הוא שהקב"ה שנקרא הוא סייע בדבר וזהו מאבינו ולא לאבינו קצת מאבינו וקצת מאחר שהוא מלך המשיח וכן בכאן מן הזרע לרמוז על מלך המשיח או שנאמר שכוונת אומרם האשה הבאה אל ביתך וכן חזרו לומר ויהי ביתך כבית פרץ לרמוז בדבריהם הטוב הגדול שעשה בועז בזה הזיוג ואע"פ שלכאורה נראה שעברה בזה דבר מגונה מאד בביאתה אל הגורן לבקש לבועז עד שאולי נאמר כי אחר שהתחלה לא היתה טובה כל הנמשך מזה כמוהו ואם התחלה טובה כל הנמשך יהי' טוב וזה ברור מאנשי המגדול שההתחלה היתה טובה שהיו עם אחד ושפה אחת לכולם לכן כל הנמשך מזה יהי' טוב וזהו וזה החלם לעשות ועתה לפי זאת ההתחלה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות ולכן עוצו ודברו כי דבר כזה צריך עצה וזהו הבה נרדה ונבלה שם שפתם בענין שיתבלבל ויאבד מהם ההתחלה הטובה אחר שאינה טובה לגמרי לפי שבודאי האחדות הוא טוב מאד אבל ראוי להם שבזה האחדות יבחנו האמת מן השקר אבל אם הם באחדותם מסכימים על השקר שהוא טוב כמו על האמת זה א"א קיומו לפי שידוע שהשקר אין לו רגלים וז"ש ותהי להם הלבנה לאבן והחמר הי' להם לחמר כי הלבינה אינה אבן כמו שאמרו על גלות בבל שהי' קשה מגלות מצרים כי במצרים נאמר כמעשה לבנת הספיר ובבבל נאמר כמראה אבן ספיר באופן שהם לא היו מבדילים השקר מהאמת והי' להם הלבינה לאבן כמו שהי' להם החמר כחומר וכמו שהארכתי במקומו וכן גם הטעות הנופל בהתחלות עליו נאמר מעוות לא יוכל לתקון וא"כ אחר שבכאן בענין זה הזיוג ההתחלה לא היתה טובה הנמשך ממני יהיה כן לזה באו העם והסנהדרין ואמרו ברוח הקדש והסכימו כלם כמאמר בלב א' כאיש א'. **יתן ה' האשה הבאה אל ביתך** לרמוז שאעפ"י שנראה לכאורה דבר מגונה הכל הולך אחר החיתום ואם החתימה היא טובה אע"פ שההתחלה לא יראה לנו טובה יש לנו לדון כל הדבר לטוב וזה יקרה בהרבה דברים וכל התורה מלאה מזה ואין להאריך בראיות לפי שהזקנים והעם כיד אלהיהם הטובה הביאו לזה שתי ראיות חזקות לברר איך הכל הולך

אחר החיתום אעפ"י שההתחלות לא יהיו טובות לפי הנראה ולכן אמרו יתן ה' האשה הבאה אל ביתך לקרר דעתו של בועז שלא יחשוב בזה ויאמר איך אפשר שהאשה הזאת היא צנועה אחר שהיא באה אל ביתי ואל גרני לבקש בעל ואמרה ופרשת כנפיך על אמתך ואחר שזה כן הזרע אשר תצא ממנה יהיה כמותה לז"א כי אינו כן אע"פ שהאשה הזאת באה אל ביתך לבקש אהבתך כבר ידעת דבר שהי' נראה מגונה מזה שקרה לרחל וללאה עם יעקב שרחל הצדקת שהיא עיקר הבית אמרה לכן ישכב עמך הלילה ולאה הצדקת יצאה לקראתו ואמרה אלי תבא כי שכר שכרתיך בדודאי בני ואעפ"כ ראה מה היה בסופו אשר בנו שתיהן את בית ישראל בי"ב שבטי יה עדות לישראל באופן שבזה נראה שההתחלה היתה טובה לשם שמים באופן שהכל הולך אחר החיתום ולכן אל תתמה מזאת האשה הבאה אל ביתך אשר לא כדת כמאמר אסתר ואח"כ אבא אל המלך אשר לא כדת כי מן הראוי היה שיבא המלך אצלי ואחר שהיא נתכוונה לש"ש כרחל וכלאה אשר בנו שתיהן בית ישראל כן תהיה זאת האשה הצנועה ותוליד לך בנים כשרים והגונים. **ועשה חיל באפרתה** ר"ל שיעשה חיל מעם רב ברות המואביה הנקראת אפרתה והטעם שקראוה אפרתה להסיר ממנה שם רות המואביה שנקראת במגלה הזאת כמה פעמים וידוע כמו שאמרו בפרק התכלת חצר שמוכרים בה תכלת הרי היא בחזקתו אשת חבר הרי היא כחבר לרמוז שכמו שחצר שהיו מוכרים בה תכלת הרי היא בחזקתו כמו שאמרו גדולה חזקה כן אשת חבר כלומר שהיתה אשת חבר הרי היא כחבר ולעולם היא נקראת על שמו וא"כ אחר שמחלון וכליון נקראו אפרתים ותרגם יב"ע רבנין לפי שהיו גדולי התורה ורבניה ראוי שאשת מחלון שנקרא אפרתי שהיא ג"כ תקרא אפרתה וזהו ועשה חיל באפרתה וזה ע"ד שפירשתי שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה והיכן נקראת שרה שאמר כי שרה שמה אבל אחר שאברהם נשתנה שמו ונקרא אברהם ע"ש כי אב המון גוים נתתיך א"צ לשנות שם הגברת אשתו כי מעצמו הדבר מובן שאם הבעל מלך אשתו היא מלכה ולכן אחר שאברהם נעשה מלך בשינוי השם מיד נשתנה שם האשה לגברת ומלכה וזהו כי שרה שמה וגם כאן אחר שמחלון נקרא אפרתי גם שם אשתו לעולם היא אפרתה וזהו ועשה חיל באפרתה לפי שכל הגדולים. נקראו בשם אפרים דכתיב ואפרים בכורי הוא וכן אמר בן תחו בן צוף אפרתי ר"ל גדול הדור וכן נמצא במדרש שעיטר יעקב אבינו את אפרים בשעת פטירתו שראש השבטים וראש הישיבה וכל מעולה ומשובח בבנים יהיה נקרא על שמו בן תחו בן צוף אפרתי ודוד בן ישי אפרתי וכאן אפרתים וכו' ע"כ וזהו ועשה חיל באפרתה ואעפ"י שאנו אומרם שתעשה חיל באפרתה עכ"ז השם הטוב מצד בית לחם כמ"ש למעלה והרמז בזה

שאע"פ שרות אפרתה היא אשה גדולה עכ"ז השם הטוב והמעולה היא מצד בועז שהוא ממשפחת יהודה וזהו וקרא שם בבית לחם וחזר לומר ויהי ביתך כבית פרץ לפי שאולי יאמר אומר כי רחל ולאה אם עשו דבר זה כבר היו נשים ליעקב ולכן אין גנאי להם מה שעשו אבל רות שהיתה פנויה אלמנה והלכה לשכב בקצה הערמה זה דבר מגונה מאד לזה אמרו אני מראים לך עוד דבר זר מזה והוא דבר תמר עם יהודה שהיתה כלתו והתנכרה עצמה ועבר ביניהם מה שעבר ונתעברה ממנו וילדה תאומים פרץ וזרח אשר מפרץ בא כל משפחתך ונראה מזה כי הכל הולך אחר החיתום ואחר שהחתום הי' טוב ההתחלה ג"כ טובה והשי"ת ראה שנתכוונה לש"ש להזדווג לצדיק ולכן השלים השי"ת שאלתה כן בכאן אע"פ שרות עשתה מה שעשתה אחר שכוונתה הי' לשם שמים יתן השי"ת אשר הזרע ממנה יהיה דומה לפרץ וזהו ויהי ביתך כבית פרץ וגו' אשר יתן ה' לך מן הנערה הזאת. אחר שהיא נתכוונה לש"ש להתדבק בגוף קדוש זקן מאד ולא הלכה אחר הבחורים לפי שמה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו ולא בעיני המקום לפי שכבר גלה סודו אל עבדיו הנביאים שמזאת האשה יקום דוד ומשיח בן דוד כמו שפירשתי אצל ולא ידע בשכבה ובקומה בוא"ו הוא רמז לשבט מישור שבט מלכות ב"ד דכתיב ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו ועליו התנבא יעקב ומשה ע"ה שיהיה גור אריה שבתחלה יהי' גור וקטן כאומרו ודוד הוא הקטן ואח"כ היה אריה וזהו אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה ולפי שרבים אומרים איך אפשר שמרות המואביה תצא המלכות לז"א מאת ה' היתה זאת האשה הנצבת. היא נפלאת בעינינו ולפי שזה מפלאי התורה עד שאחז"ל שע"ז אמר דוד רבות עשית אתה ה' אלהי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו עלי ועליך היו כל אלו הדברים לפי שדוד בא מרות ורחבעם מנעמה העמונית וע"ז התחיל המזמור ואמר קוה קויתי אל ה' כי' ויעלנו מבור שאון מטיט היון כנגד רות ויקם על סלע רגלי כמ"ש בצר ירוממני וזאת הסלע היא סלע המחלקות שכל העולם חולקים ע"ז ואומרים איך אפשר זה ויתן בפי שיר חדש תהלה לאלהינו וגו' אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו כי זהו יחס האמתי ואפי' שיבא מעמון ומואב כל זה הכל אם הוא בוטח בה' וזהו ולא פנה אל רהבים כי' רבות עשית כמו שפירשתי זבח ומנחה לא חפצת אזנים כרית לי לשמוע דבריך אז אמרתי הנה באתי במגלת ספר כתוב עלי אשר זה רמז על מגלת רות שנכתבה ונתיסדה על דוד וזהו במגלת ספר כתוב עלי וזהו שאמרו במדרש ר' יצחק פתח אז אמרתי הנה באתי שירה הי' צריך לומר שבא ואין אז אלא שירה שנאמר אז ישיר משה מכלל לא יבא הייתי ובאת. במגלה ובספר כתוב עלי במגילה אשר צוית לא יבאו בקהל לך בספר לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' ובאתי ולא די שבאתי אלא במגלה ובספר כתיב

עלי במגלה פרץ חצרון כו' בספר ויאמר ה' קום משחהו כי זה הוא ע"כ נראה מכאן איך דוד בעצמו הי' תמה ואומר איך אפשר שאני באתי בקהל ה' אלא שה' גזר כך בספר ובמגלה ואחר שכל זאת המגלה נכתבה עלי לעשות רצונך אלהי חפצתי ולכן תמצא באיתן האזרחי שרמז על ענין דוד וחבתו שחבבו הקב"ה עד שאמר שהיה זה מפלאות השם ומחסדו ולזה התחיל חסדי ה' עולם אשירה לדור ודור אודיע אמונתך בפי שרוצה לומר שהי' ראוי לשבח להשי"ת על החסדים שעושה בכל דור ודור ואמר שכמו שהשם עשה חסד בבריאת העולם כאומרו אמרתי עולם חסד יבנה כן הי' חסד גמור ופלא ונקמה שעשה עם דוד וזהו כרתי ברית לבחירי נשבעתי לדוד עבדי שיהי' קיים כמו השמים וזהו עד עולם אכין זרעך כמ"ש בשמים שמים תכין אמונתך בהם וכנגד עולם חסד יבנה אמר ובניתי לדור ודור כסאך סלה לפי שזה תלוי בזה וזה תלוי בזה באופן שבזה יודו שמים פלאך ה' כי ענין דוד ובריתו הוא פלא גמור אף אמונתך בקהל קדושים לרמוז שהשי"ת מכין אמונתו וקיומו בקדושים אשר בארץ כמו דוד והדומים לו ולפי שדרכי השי"ת הם דרכים נסתרים ואין מי שישיגם אמר כי מי בשחק יערוך לה' כו' באופן שאפי' המלאכים אין משיגים דרכי השם ועכ"ז אל נערץ בסוד קדושים כי הקדושים אשר בארץ יעריצוהו וישבחוהו ונורא על כל סביביו כאומרו וסביביו נשערה מאד וזה רמז לדבקים בו כמו דוד והדומים לו שהם משיגים קדושתו ומעלתו יותר מהמלאכים וזהו ה' אלהי צבאות שהוא אלהי צבאות מעלה ומטה ומי כמהו בכלם חסין יה ועכ"ז ואמונתך סביבותיך שמראה אמונתו וקיומו באותם שהם סביב לו וקרובים אליו ואע"פ שהם חלשים ושפלים וזה אינו עושה לחסרון גדולתו ועוזו כי הוא מושל בגאות ים כו' אתה דכית כחלל רהב כו' וזה כנגד הדברים התחתונים וכנגד העליונים אמר שמואל ג"כ עליהם וזה לך שמים אף לך ארץ כי' באופן כי לך זרוע עם גבורה ואע"פ שעמך הגבורה לא תעשה יתרון לשום אדם וזהו צדק ומשפט מכין כסאך ואעפ"י שעמך צדק ומשפט לא תרצה לעשות דין חתוך אבל חסד ואמת שהוא מעין פשרה ברחמים יקדמו פניך כי לעולם השי"ת מקדים רחמיו למדת הדין וא"כ אשרי העם יודעי תרועה אחר שה' באור פניך וברחמים יהלכון בשמך יגילון כל היום לפי שהוא רחמים וכשהם יודעים תרומה ומדת הדין כבר הקדים להם הרחמים פעמים רבות ואחר שזה כן אשרי העם יודעי תרועה. או יאמר אשרי העם יודעי תרועה מלך וחברת מלך לפי שהם דבקים בו לעולם באופן שתפארת עוזמו אתה וברצונך תרום קרנינו לפי שהשם הוא מלכם כאומרו ה' מלכנו הוא יושיענו וזהו כי לה' מגיננו ולקדוש ישראל מלכנו באופן שה' מלך ישראל וגואלו ולא אחר ועכ"ז אז דברת בחזון לחסידך וגלית סודך לנביאים שיתנבאו על דוד שיהיה מלך ולפי שכבר אמרנו

שהשי"ת הוא המלך ישראל אמר שויתי עזר על גבור לרמוז שהי"ת הוא המלך אלא שרצה לשום עזרו על איש גבור חיל ללחום מלחמת ה' וזהו שויתי עזר על גבור והלכתי וחפשתי וחקרתי לבחור בחור בעם ולא יכולתי למצא אדם כלבבי מתחלת העולם שיהיה גבור חיל עד שמצאתי דוד עבדי ע"ד מציאה ויאמרו ימצאהו בארץ מדבר כי זה מפלאות תמים דעים שיצא דוד משרש מואב מרות אם לא ע"ד מציאה ואע"פ שמצאתי איש נאמן לא עשיתיו מלך ישראל אלא בתנאי שידי תכון עמו וזרועו תאמצנו ואחר שידי עמו לא ישיא אויב בו לפי שאני לוחם מלחמותיו וזהו וכתותי מפניו צריו ולא ביבשה לבד אלא ושמתי בים ידי ובנהרות ימיני כמו שאני מושל בגאות ים ולפי שהוא יכיר שכל זה בא מאתי הוא יקראני אבי אתה לפי שאני מחבבו ובענין המלחמות לפי שממנו הישועה יאמר אלי וצור ישועתי וכנגד אבי אתה גם אני בכור אתנהו וכנגד צור ישועתי אמר שיתנהו עליון למלכי ארץ וזה לא יהיה לזמן מיוחד אלא לעולם אשמור לו חסדי על צד החסד ואם חסדי ה' תמו ובריתי נאמנת לו כמ"ש כרת ברית לבחירי ולא לו לבדו אעשה זה החסד אלא ושמתי לעד זרעו ואולי רמז בזה שאעפ"י שיופסק הברית עם זרעו. ברוב הימים לזמן המשיח ישים כסאו כימי שמים ולפי שיצר לב האדם רע מנעוריו ואולי בניו לא ישמרו תורתו לז"א אם יעזבו בניו תורתי כו' שאע"פ שיעזבו התורה והמשפט לא אעזבם אבל אם חוקותי יחללו להכעיסני שהוא כמו חילול השם אז ופקדתי בשבט פשעם וחסדי לא אסיר מעמו ואע"פ שאסיר חסדי מצד עונותיו לא אשקר באמונתי שהוא הברית שכרתי עמו וז"ש לא אחלל בריתי. ואע"פ שכבר כרתי עמו ברית עכשיו מחדש נשבעתי בקדשי אם לדוד אכזב ואע"פ שתראה שבזמן מה יופסק חסדי מאתו זרעו לעולם יהיה שזה רמז למלך המשיח ואז כסאו יהיה כשמש נגדי ולפי שהשמש היו מונים בו אדום חזר לומר כירח יכון עולם שזה רמז על ישראל כדכתיב החדש הזה לכם וע"ז תקנו ראה והתקין צורת הלבנה וזהו ועד בשחק נאמן סלה לפי שבריאת שמים מארץ לא היו אלא בסיבתו וכל הדברים לא נשתלשלו אלא בסיבתו ולפי שהוא עד בשחק נאמן סלה אנו אומרים בברכת הלבנה דוד מלך ישראל חי וקיים ועכ"ז אתה זנחת ותמאס ושכחת הכל וכנגד החבה שאמר שחבבו אמר התעברת עם משיחך וכנגד כרתי ברית לבחירי אמר נארת ברית עבדך וכנגד נשבעתי לדוד עבדי שיהי' מלך והמלך ראוי שיעטריהו בכתר מלכות אמר חללת לארץ נזרו שהוא הכתר ואולי ע"ז אמר בשמן קדשי משחתיו לפי שהמשיחה היתה כמין כתר וכנגד ובניתי לדור ודור כסאך סלה שזה רמז על בנין ערי יהודה ובנין ירושלים שהוא כסא ה' אמר פרצת כל גדרותיו שמת מבצריו מחתה וזה כנגד מ"ש המקונן הרס בעברתו מבצרי בת יהודה לפי שהכל הי' מאת השם וכנגד מ"ש

לא ישיא אויב בו אמר שסוהו כל עוברי דרך היה חרפה לשכיניו וכנגד אף ידי תכון עמו שזה רמז על יד ימין אמר הרימות ימיו צריו או כנגד מ"ש ובנהרות ימינו וכנגד ובן עולה לא יעננו אמר השמחת כל אויביו וכנגד מ"ש אלי וצור ישועתי אמר השיב צור חרבו לרמוז שבראשונה הי' השם צור ישועתו והי' נושע בה' מגן עזרו חרב גאותו ועכשיו הוא להיפך שהש' השיב חרבו אחור שלא יחתו' בה כאלו הי' צור מכשול ואבן נגף או יהי' כמו חרבות צורים לומר שהשם השיב אחור חדוד חרבו שלא יחתוך בענין שלא יהיה לו קיום במלחמה הפך מבראשונה שהי' צור ישועתו או יאמר אף תשיב צור חרבו שחוזר לאויב שאמר למעלה השמחת כל אויביו כלומר ולא די שהשמחת כל אויביו אלא שאף תשוב צור חזק חרבו של האויב כנגד ישראל בענין שבזה ולא הקמותו במלחמה וכנגד מ"ש אף זרועי תאמצנו כדי שלא יפול אמר ולא הקמותי במלחמה לאמצו בזרועותיך וכנגד מ"ש בשמן קדשי משחתיו אמר השבת מטהרו לומר שבראשונה הי' נמשח בשמן המשחה והי' ממולח טהור קדש ועכשיו הסיר ממני זאת הטהרה והקדושה ואחר שלא הי' לו נזר הקדש מיד השפיל כסאו כסא המלכות ורמסו בארץ וזהו וכסאו לארץ מגרת. ואולי כנגד וכסאו כשמש נגדו אמר השבת מטהרו לפי שידוע שהשמש והירח הם זכים וטהורים ויפים כאומרו יפה כלבנה ברה כחמה ולכן דימה אותם לישראל להורות על נקיותם וטהרתם לז"א שבראשונה היו יפים כלבנה ברים כחמה כאומרו כשמש נגדי כירח יכון עולם ועכשיו פסקה מהם טהרתם וזהו השבת מטהרו ולכ"א על השמש והוא כחתן יוצא מחופתו מקצה שמים מוצאו וגו' אבל תורת ה' תמימה מהשמש לפי שהשמש מצד בהירותו וזכותו מחשיך העינים אבל מצות ה' ברה וזכה ועכ"ז היא מאירת עינים וכן בכל שאר הדברים היא מעולה מהשמש לפי שהשמש אין תועלתו אלא לעניים והתורה משיבת נפש ונותנת מנוחה. וכן מצד השמש באין וצומחין מיני מגדים מתוקים עד שבסבת מתיקותם הנמשכים אחריהם מתטפשין ודעתן מטורפת בהם אבל התורה מחכימת פתי אעפ"י שהיא מתוקה מדבש וכן בסבת השמש והדברים הבאים ממנו מהפירות ומיני מתיקה מדאיבות ומכאיבות הנפשות אבל התורה היא להיפך כי פקודי ה' ישרים משמחי לך וכנגד טהרת השמש וזכותו אמר יראת ה' טהורה עומדת לעד אבל מאור השמש וטהרתו לפעמים תפסק אורו ולפי שמצד השמש והכוכבים הוברי שמים עושים משפט מעוקל וכוזב כאומרם מאשר ולא כל אשר והתורה היא להיפוך שכל משפטיה טובים ואמיתים צדקו יחדיו. ולפי שמצד ניצוץ השמש המתנוצץ במקומות ידועים יש מוצא לכסף ומקום לזהב ומהם נעשים כל מחמדי עין כלי פז ואבן יקרה אמר כנגד זה הנחמדים מזהב ומפז רב. ולפי שהאדם נגרר אחר הדברים המתוקים עד

שמקיא אותם אמר שאין ראוי לעשות כן בדברי התורה להמשיך אחר מתיקותם וזהו גם עבדך שהוא מלך וראש הסנהדרין נזהר בהם לפי שמהם יוצאים דברים גדולים וזהו בשמרם עקב רב כמו שמר את הדבר ולפי שפעמים האדם חוטא באלו הדברים ונמשך אחריהם בשוגג או במזיד אמר שגיאות מי יבין וגו' ולכן אמר בכאן על טהרת השמש שאמר וכסאו כשמש נגדי. השבת מטהרו וכנגד ושמתי לעד זרעו וכסאו כימי שמים אמר הקצרת ימי עלומיו עד שבזה העטית עליו בושה סלה כי אחר שמת בכרת קודם זמנו זאת היא בושה גדולה וכנגד מ"ש אף אני בכור אתנהו כי' שזהו כבוד גדול אמר העטית עליו בושה ולא כבוד ומעלה כ"ז הי' מתאונן המשורר על אורך הגלות ועל צרת ישראל כי יודע היה שהשם יקיים דברו באחרונה וכמ"ש שאע"פ שיחטאו בניו ויפקוד עונם עכ"ז אחריתם ישגא מאד ולכן חזר לומר אחת נשבעתי בקדשי כו' זרעו לעולם יהיה בזמן המשיח וכסאו כשמש וכירח יכון עולם באופן שיהי' עד בשחק נאמן סלה לא כבראשונה. ועכ"ז אני מיצר על שזנחת ותמאס בגלות הארוך הזה ולא זכרת ברית ראשונים ולכן חתם ואמר עד מה ה' תסתר לנצח שהוא יודע כל אלו הדברים ומסתיר פניו כאלו אינו רואה וזורק האבן וטומן היד וזהו ותבער כמו אש חמתך. ואמר זכור אני מה חלד כו' מי גבר יחיה לרמוז שהוא לא הי' מצטער על עצמו ועל עמו ועל צרותיהם ועל קוצר ימיהם כי זה דבר ראוי לפי טבעם וכמעט מוכרח לפי הרכבתם שהיא מיסוד רעוע עפר ואפר וזהו זכור אני מה חלד שהכל הבל וריק ושוא בראת בני אדם אחר שהם אחוזים בחבלי השוא שלסבת זה מי גבר יחיה ולא יראה מות כי זה כמעט מוכרח ולא די לו שימות אלא שאולי לא יוכל למלט נפשו מיד שאול ואבדון לפי מעשיו אבל כל נאקתי וצעקתי איה חסדיך הראשונים ה' שאמרת לעולם אשמור לו חסדי ואמרת אמרתי עולם חסד יבנה וכן אמרת ואמונתי וחסדי עמו ואם לא תרצה לעשות עמהם חסד לפי מעשיהם יש לך לזכור להם השבועה שנשבעת לדוד באמונתך ואם לא תרצה לזכור השבועה לפי שהיתה על תנאי אע"פ שאמרת שאם חטאו לך ופקדתי בשבט פשעם עכ"ז יש לך לזכור חרפת עבדיך שמחרפים ומגדפים אותם בכל יום ויום על קדושת שמך פעמים רבות ואני נושא וסובל דבריהם שכמו שהיו מחרפים אותו עשו וישמעאל שהיו אחיו ושכבו בחיקו והרי עכשיו גדולי העמים וזהו כטעם מחמס אחיך יעקב וזהו שאתי בחיקי כל רבים עמים ואמר רבים עמים לרמוז שרבים קמים עליו וכל אחד מהם כמו עם א' כנגד ישראל שהם מעונים ונדכאים ולכן לא אמר עמים רבים ואם היו מחרפים אותי הייתי שותק אבל חרפו אויביך ה' שאומרים איה אלהיך וכן חרפו עקבות משיחיך ואומרים לשחק בנו מדוע אחרו פעמי מרכבותיו אחר אלף ות"ק שנה ולכן אמרתי כל

אלו הדברים להתריס כנגדם לפי שהם אומרים כל אלו הדברים שיודעים שעשית ברית ואמרת אם לדוד אכזב ואומרים היה לכם כמו אכזב מים לא נאמנו אעפ"י שאמר ובריתי נאמנת לו עכ"ז באופן שרמז בדבריו שכל אלו הדברים הזרים שאמר נגד השם הי' אומר אותם בשם האויבים וזהו אשר חרפו עקבות משיחך ועכ"ז ברוך ה' לעולם ועל טוב ועל רע יהי שם ה' מבורך או שיאמר ברוך ה' לעולם אע"פ שעכשיו אומרים שלא קיים דברו ובריתו ושהיה כמו אכזב אני בטוח שזמן יבא שיהי' ברוך בתוספת טובה וזהו ברוך ה' לעולם ואז יהיה נאמן בבריתו וקיים במאמרו וזהו אמן ואמן הרי פרשתי באלו המזמורים איך ענין דוד היה ענין נפלא מנפלאות התורה בעבור שבא מרות המואביה בת עגלון מלך מואב וכמו שפירשתי בתחלת המגלה שרצה הקב"ה שיהי' אכזר על אומות העולם מצד אמו ורחמן על ישראל מצד אביו. ולפי שלכאורה כ"ז נראה דבר זר מאד וכן על כל זאת שתתן לה נעמי עצה שתתקשט ותבא לשכב מרגלותיו ובועז איש גבור חיל ושופט ונשיא ישראל יקח אותה לאשה לכן באו הזקנים וכל העם לקרר דעתו ואמרו לו שתהיה כרחל וכלאה שהיו שתי אחיות אסורות מן התורה ולקחם יעקב ובנו שתיהם את בית ישראל אע"פ שעשו שלא כהוגן באומרם ישכב עמך הלילה והאחרת אמרה אלי תבא וכן תמר שעשתה מה שעשתה וילדה פרץ ליהודה וכמו שכ"ז דבר נסתר ואין שכל האדם יכול להגיע עד תכונתו כן דבר רות היא דבר סתר מנפלאות השי"ת כמ"ש נפלאותיך ומחשבותיך אלינו ועכ"ז אנחנו מתפללים שיהי' ביתך כבית פרץ מן הזרע אשר יתן ה' לך מן הנערה הזאת שיצא ממנה מי שיפרוץ גדרן של האומות. וכיוצא בזה מצאתי במדרש ר' אבא בר כהנא פתח רגזו ואל תחטאו אמר דוד לפני הקב"ה עד אימתי הם מתרגזים עלי ואומרים פסול משפחה הוא. מרות המואביה הוא. אמרו בלבבכם אף אתם לא מעיקר איסור שתי אחיות אתם ראו עקרכם ודומו סלה ואף תמר כו' עד יש לי יוחסין עיי"ש הנה רמזו מה שאמרתי באופן שכל אלו הם דברים נסתרים והוא היודע ועד.

פסוק יג

ואמר **ויקח בועז את רות ותהי לו לאשה** לומר שלקחה בכסף ותהי לו לאשה בחופה **ויבא אליה** בביאה ואח"כ **ויתן ה' לה הריון** בסבת הברכה הנזכרת וזהו ג"כ ותהי לו לאשה לומר שאחר שהוא לקחה היתה לאשה שקודם לכן לא היתה אשה גמורה כאומרם אין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי וכן **ויתן ה' לה הריון** אע"פ שלא היתה ראויה לילד וזהו ותהי לו לאשה שעד הנה לא היתה אשה כשאר נשים שאמרו במדרש א"ר נחוניא עיקר מטרין לא היה לה וגלף לה הקב"ה עיקר מטרין ע"כ ואולי שהיו לה סימני איילונות וכ"ז להורו' שכל מעשי' היו מעשי נסים:

פסוק יד

ותאמרנה הנשים אל נעמי ברוך ה' וגו' והי' לך למשיב נפש וגו' ותקח נעמי את הילד וגו' מן הנראה שכשראתה נעמי שילדה רות. זכרה ימי עניה ומרודיה וכל חמדת בניה שמתו ונשארה ערומה מכל. ורות כלתה נשאה בועז וילדה לו בן ולסיבת זה היתה עצבה ומרת נפש זוכרת ראשונות וקדמוניות וכשראו זה הנשים והכירו והרגישו הדבר בפניה התחילו לנחמה ואמרו לה למה ירע בעיניך וראוי לך שתתן הודאה וברכה אשר לא עזב חסדו ואמתו מעמך לתת לך היום גואל שיגאל בנך היום בעוה"ז כאלו הוא חי ויקרא שמו בישראל כאלו הוא בחיים בסב' זה הבן שיהי' נקרא על שמו וכנגד גאול' הנפ' של עוה"ב שיהי' לו גאולה ליכנ' לתו' הפרגוד אמרו והיה לך למשי' נפש בנך אל מקומו האמיתי של ג"ע וכן הכוונה למשיב נפש לתת מנוחה ומרגוע לנפש כמו משיבת נפש ואלו הב' דברים לתועלת בנך המת וכן יגיע לך תועלת מזה לכלכל את שיבתך בכבוד כי תשב בבית בועז לגדל בנך והוא יכלכל את שיבתך וא"ת מה יועיל כ"ז אחר שאין לי בן ובת ולא נין ונכד ומה יגיעני אם בבית שכני יהיו בנים לז"א כי כלתך אשר אהבתך ילדתו אשר היתה טובה לך מז' בנים בתיקון מזונותיך וכן תהי' טובה לך מכאן והלאה מהרבה בנים אחר שהיא כלתך האהובה:

פסוק טו

וכשראתה שאמרו לה דברים טובים וניחומים קבלה אותם **ותקח את הילד ותשיתהו בחיקה** נראה שעד עתה לא רצתה לקחת אותו בזרועותיה ועכשיו **ותהי לו לאומנת** כאשר ישא האומן את היונק ואמרו אשר לא השבית לך גואל לרמוז שהוא יהיה גואל לישראל באחרית הימים ולכן אמרו חז"ל אמר רב חוניא מברכתן של נשים לא נתקעקעה ביצתו של דוד בימי עיליהות טובה לך מז' בנים ר"י ור' נחמיה ר"י אמר משבעה בנים מפורשים להלן אולם הששי דוד השביעי ור"נ אמר מז' בנים ראשי אבות מפורשים להלן פרץ חצרון רם עש"ן בעד"י ע"כ באופן שבין למר ובין למר דוד הוא השביעי וממנו עתיד לצאת מלך המשיח שיהי' גואל לישראל וזהו ברוך ה' אשר לא השבית לך גואל היום כאומרו היום אם בקולו תשמעו ותקראנה לו השכינות שם לאמור וגו' לפי שאמר ותהי לו לאומנת שפירושו מגדלת שמגדלת לתינוק בעבור שכר מה. שאע"פ שקבלה תנחומין מן הנשים לא קבלה לגמרי אלא ותשיתהו בחיקה כאשה אומנת ולא כאשה שמגדלת בניה ולכן שבו השכנות ואמרו יולד בן לנעמי בן ממש ולא כאשה מיניקת ואומנת. ולפי האמת יאמר יולד בן לנעמי ממש לפי שזה הי' במקום בנה מחלון כמו שמבואר בסוד הייבום שהבן שנולד ליבם הוא נקרא על שם המת ובסבתו נקרא שם המת בישראל ולכן

בכאן אחר שבועז הי' כמו יבם להקים שם מחלון בישראל. הבן הנולד לבועז מרות אשת מחלון הו"ל כמו מחלון ולכ"א בכאן יולד בן לנעמי ודאי ולכן ותקראנה שמו עובד כי אחר שמחלון נמחלו עונותיו ולא נמחה שמו מישראל כמו כליון. כבר נתדבק בשם ה' כבן העובד את אביו מאהבה ולכן קראו שמו עובד לרמוז שהוא עובד את ה' וזהו הוא אבי ישי עובד את ה' מאהבה כאומרו להנחיל אוהבו יש וזהו ישי אבי דוד זה דודי וזה רעי ולכן תמצא בכאן שאמר שקראו השכינות שם זה ולמעלה אמר ותאמרנה הנשים אל נעמי לפי שהנשים שלמעלה אע"פ שהי' חכמות אמרו הדברים כפשטן שראוי לה להודות להשי"ת אשר לא השבית לה גואל להיות למשיב נפש ולכלכל את שיבתה לפי כבודה אע"פ שרמזו בזה פדיון הנפש כאומרם למשיב נפש. אבל הנשים האחרונות לא קראן נשים אלא שכינות לפי שהיו יותר חכמות מהראשונות וגלו הדבר בפירוש ואמרו יולד בן לנעמי בן ממש בנה מחלון ממש וזה הי' מאמר השכינות היותר קרובים בשכונתם היודעת האמת בזאת החכמה וסימנך טוב שכן קרוב מאח רחוק ולכן בקריאת השם הראשון שאמר ותקראן לו השכינות לא גלו השם מהו כי לא ידעו מהו אלא יולד בן לנעמי סתם נסתר אבל השם המפורסם לשכך את האזן מה שהיא יכולה לשמוע אמרו שראוי שיקרא שמו עובד לרמוז שיהי' עובד את השם מאהבה ולא יעשה כראשונים וכן הי' שעבד את השי"ת והוליד כדמותו כצלמו הוא ישי הצדיק אשר לא נמצא בו עון אשר חטא ולא מת אלא בעטיו של נחש משום הגזירה הכוללת שנקנסה מיתה על אדה"ר והוא אבי דוד הצדיק שנתן לו אדה"ר ע' שנה מחייו ולכן לא היו ימיו אלא תתק"ל חסרו ע' עד אלף ואותם נתן לדוד לפי שלא ראה לו חיים כמאמר רז"ל ואחר שישי לא היה ראוי למות אלא בסבת עון אדה"ר מת ראוי הוא שאדה"ר לא יהי' כפוי טובה ויעשה חסד עם בנו אחריו הוא דוד בן ישי ולכן תמצא שכל ימי דוד היו בצער ובדאגה או רובם לפי שנשא עון אדה"ר לפי שאדה"ר הי' דבק עם השי"ת יותר מהמלאכים וכמו שאמרו בזהר במדרש רות שבראו השי"ת מעפר בית המקדש כיון שראוי אותו הבריות היו משתחוים לו עד שהכניסו הקב"ה לג"ע ועשה לו עשר חופות ומלאכי השרת היו שמחים לפניו לפי שהיה בו חכמה עליונה וכשראה סמאל מעלתו נטל נחש כמין גמל ורכב עליו וירד ופתה אותה עד שעבר מאמר השם כיון שעבר נגלה עליו הקב"ה וגרשו מג"ע וגזר עליו י' גזרות ועל חוה עשרה ועל הנחש י' ועל חוה ט' הרי ל"ט כנגד מ' מלקיות חסר אחת שמתחייב הרשע בב"ד לסוף עשה תשובה וקבלו הקב"ה והיינו דא"ר יהודה בר' שלום מאי דכתיב שמעה תפלתי ה' דוד מלך ישראל אמר זה שהשם קרוב לקורא אותו דכתיב קרוב ה' לכל קוראיו וכו' עד שלזה אמר שלמה עיר קטנה ואנשים בה מעט. עיר קטנה זו כנסת ישראל

שנקראת עיר הקדש קטנה כמד"א אחות לנו קטנה. אחות כד"א אמור לחכמה אחותי את ואנשים בה מעט אלו האבות בא אדה"ר וירדה שכינה עמו ובחטאו נסתלקה. נח הורידה ודור המבול סלקוה שם בנו הורידה ודור הפלגה סלקוה אברהם הורידה ואנשי דורה סלקוה וכן כולם הוי ואנשים בה מעט מעט הם להתקיים עמה בעולם זמן מועט היה ובא אליה מלך גדול זה הקב"ה מלך שהשלום שלו וסבב אותה לשמור אותה כד"א ואני אהיה לה חומת אש. ובנה עליה מצודים מאן מצודים עונשי התורה וגזירותיה מצודים כד"א אשר היא מצודים וחרמים מצודים לתפוש בהם הרשעים. ומצא בה המלך השגיח בכל בני העולם ולא מצא אדם בעולם שיתקיים עמה תמיד וישתדל אחריה יומם ולילה חוץ מאיש מסכן הוא דוד המלך כמד"א כי עני ואביון אני וחכם זה שלמה המלך מסכן חכם לא כתיב כאן אלא מסכן וחכם ולא מצא בעולם שיהיה ראוי לה חוץ מדוד ושלמה דוד מסכן ושלמה חכם זה תקן הנר וזה האיר לה. ומלט הוא את העיר בחכמתו לפי שהוא תיקן אזנים לתורה דתנינן עד שלא בא שלמה הי' התורה כקלתת בלי אזנים מי שנוגע בה נשרף כיון שבא שלמה עשה לה אזנים וניצלו בני העולם כביכול שמילט את העיר ובמה בחכמתו וכ"ז בשביל התיקון שתיקן וההשתדלות שהשתדל אחריה אותו מסכן זה דוד המולך שלא הי' אדם שהשתדל אחריה כדוד ותנינן ראוי הי' דוד המלך לחיות מאה שנה ואם הי' חי ק' שנה הי' מתקן הנר תיקון חזק שלא יסור לעולם ושלא יתחרב ביהמ"ק ובמה היה זה החסרון ואדם לא זכר את המסכן ההוא אדה"ר כשנתן לו משניו ע' שנה לא זכר ממנו בראשונה שאלו נזכר ממנו מאה שנה היה נותן לו כמו שהי' ראוי לו כדי לתקן הנר ולא נזכר ממנו אלא בע' שנה ולא יותר ול' שנה הלך לו במדבר מהם בצאן ומהם מפני שאול ובאותו זמן חכמת המסכן בזויה ודבריו אינם נשמעים וא"ת וכי שלמה המלך הי' משבח את עצמו כל כך לקרא עצמו חכם כן הי' ולכ"א בראשונה וגדולה היא אלי דבר גדול זה אלי שאני משבח עצמי הואיל ואין אחר שיאמר זה ע"כ. הרי כאן מפורש מה שעלה בדעתו למעלה על ישי אבי דוד שעובד עבד את השם והוליד לישי בן צדיק שלא מת אלא בעטיו של נחש וישי הוליד את דוד שלא הי' לו חיים ונתן לו מימיו ע' שנה כמו שכתבתי.

פסוק יז

ונחזיר לדרך הפשט למה אמר **ותקראן לו השכינות שם** כי ראוי היה שבועז יקרא שם בנו הנולד לו כדרך כל התורה או רות אשתו היה לה לקרא את שמו כמו שעשו רחל ולאה ולמה הוצרכו בכאן השכינות לקרא את השם ועוד למה אמר ב' פעמים ותקראן לו השכינות שם וחזר לומר ותקראן שמו עובד ועוד כי בקריאת השם הראשון אין אנו

רואים שום שם אלא שאמרו יולד בן לנעמי ועוד מהו שם זה שקראו לו עובד שאם הי' כמו שאמרו לסימנא מלתא שיהי' עובד את השם למה לא קראו לו עובדיה. עד שראיתי במדרש שהטעם שקראו לו השכינות השם הזה ולא בעז לפי שכשנולד עובד מיד מת בועז אביו ולכן לא נזכר שמו עוד ולסיבת זה קראו השכנות שמו עובד אם קבלה הוא נקבל אבל לפי הפשט דבר פלא בעיני מאד שנאמר שמת בועז ולא הספיק לקרא לו שם וכי איש צדיק כזה איש גבור חיל במלחמתה של תורה גדול הדור ונשיא השב' שרצה לעשו' מצוה רבה כזא' ליק' אשה ערומה נכריה לפי שראה שנתכוונה לש"ש ובבחירתו ורצונו רצה לגאול גאולת המת לפדות נפשו מני שחת אע"פ שהי' גואל קרוב ממנו שיהי' זה שכרו שיוליד בן ולא יראה בשמחתו פליאה דעת ממני נשגבה לא אוכל לה.

ולפי דרכם אולי ע"ז היתה נעמי עצבה ומרת נפש לפי שראתה במות בועז ונזכרה ממיתת בעלה ובניה והיתה מתאוננת על רוע מזלה ואמרה כי מזלה גרם כ"ז עד שבסיבת עגמת נפש לא היתה רוצה לראות הילד וליתנה בחיקה לפי שעכשיו המר שדי לה דומה לה ששלשתם מתו ביום אחד עד שלסיבת זה לא רצתה לקרא לו שם וכן רות כלתה היתה מרה כלענה על מות אביה ובעלה והיתה עצבה ומרת נפש בחשבה שהיא הרגה אישה הא' והב' והיא קטלנית כדין התורה ולכן לא רצתה לקרא שם לבנה ותקראן לו השכינות.

ועכ"ז נראה בדרך פשט שבועז היה חי וראה בשמחת בנו כי לא יאונה לצדיק כל און והטעם שהוא לא קרא שם בנו הנולד לו וכן נעמי לא קראה לו שם לפי שאולי היה מחלוקת ביניהם זה אומר בכה וזה אומר בכה בועז אומר הי' רוצה לקרא שמו שלמון בשם אביו ובפרט כפי קבלת חז"ל שאמרו אבצן זה בועז ומתו בניו ובנותיו בחייו עד שלסבת זה היה ראוי לבועז לקרא שמו שלמון כשם אביו או כשם אחד מבניו המתים ונעמי היתה אומרת שאין ראוי לקרא שמו שלמון או כשם א' מבני בועז המתים אחר שבועז ברצון נפשו רצה להקים למחלון שם בישראל וא"כ ראוי לקרוא שמו מחלון כשם בנה וסמכה על פשט הפסוק שאמר והי' הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו שנראה פשט הפסוק שהבן הנולד מהיבם יקראו שמו כשם המת ממש ולכן הפצירה שיקראו שמו כשם בנה מחלון ובועז אמר שאין הדין אמת שאין קריאת השם בכאן המצוה אלא הפדיון והגאולה ואחר שלפי האמת כבר הי' לו שם בישראל וכבר גאל גאולתו א"כ ראוי לקרא שמו כשם אביו שלמון יען אין לו בן אחר או כשם א' מבניו המתים בענין שפקודת כל האדם יפקד עליו בסבת בן זה ולפי שנפל ביניהם זה המחלוקת ולא עלתה הסכמה ביניהם באו השכינות לעשות פשרה ביניהם ותקראן לו השכינות שם אחר שלא היו הם בהסכמה אחת ולכן קראו שמו עובד ר"ל

שם משותף לבועז ולנעמי וזהו עובד לפי שהוא עובד לכאן ולכאן עובד בשביל שלמון לפי שהוא כמו שלום וכתיב והי' מעשה הצדקה שלום ועבודת הצדקה שהוא תרגום מעשה ובשלום נופל עבודה ומעשה דכתיב עושה השלום לפי שהשלום תכלית המעשה כמ"ש עושה שלום ובורא את הכל ולכן אחר ששם אביו היה שלום הסכימו לקרא לו עובד בענין שיעבוד לחלק בועז ואביו וכן הסכימו שיעבוד זה השם כנגד נעמי ומחלון בנה לפי שכבר אמרו למה נקרא שמו מחלון לפי שנמחלו עונותיו ואחר שמחל לו השם עונותיו הוא עובד את השם כאומרם מקום שבעלי תשובה עומדים כו' וא"כ ראוי שיקרא שמו עובד באופן ששם זה עובד לכאן ולכאן ולכן עשו פשרה זו השכינות לפי שגדולה פשרה ששני הבע"ד הם בשמחה ולכן אמרו במלת המשפטים "הדיין "מצוה "שיעשה "פשרה "טרם "יעשה "משפט וכן בכאן שני הבע"ד נטלו חלק בראש ועשו זאת הפשרה השכינות לפי שהפשרה נקראת שלום דכתיב אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם ובכאן המחלוקת היתה על שלמון אבי בועז שהוא כמו שלום אם לקרא הבן הזה בשמו או כשם מחלון לכן עשו פשרה הנקראת שלום וקראו שמו עובד באופן שיעבוד לכאן ולכאן וזהו ותקראנה שמו עובד ומ"ש ותקראן לו השכינות שם וחזר לומר ותקראן שמו עובד אולי השכינות לנעמי ולרות היו נוטות אחר סברת נעמי לקרא לו בשם מחלון ולכן אמרו יולד בן לנעמי ממש והוא כמו מחלון וזהו ותקראן לו השכנות שם לפי שהיו נוטות אחרי נעמי ורצו לקרא לו כשם בנה מחלון וזהו יולד בן לנעמי ולפי שזה לא הי' ראוי שיטו אחרי נעמי אמר ותקראן שמו עובד ובכאן לא אמר השכינות אלא ותקראן שמו נשים אחרות חכמות שנטו אחרי האמת והשלום ולכן קראו שמו עובד הוא אבי ישי הצדיק לפי שהאב הי' עובד אלקים. והנרצה אצלי באלו השני קריאות שכתב ותקראן לו השכינות שם וחזר לומר ותקראן שמו עובד שזה יורה על המחלוקת שהי' ביניהם כמו שכתבתי ולכן לעשות פשרה בין בועז ונעמי כתב בכאן שני קריאות אחת כנגד נעמי ואחת כנגד בועז ולכן השכינות אמרו יולד בן לנעמי ממש ואחר שהוא בנה כנגד מחלון ראוי לקרא לו שם חדש כנגד המת ולכן קראו שמו שם כמו שם בן נח. כי זהו השם ראוי לקרא על שם המת כאומרו והיה הבכור אשר תלד יקום על שם המת באופן שחשבו שהיה ראוי שמצד נעמי שיקרא שמו שם באופן שבזה יהיה לו שם על פני חוץ וכמ"ש למעלה ולא יכרת שם המת מעם אחיו ולכן מצד נעמי קראו שמו שם באופן שבזה השה יקרא על שם המת אחת שהוא בן נעמי ומצד בועז חזרו לקרא לו שה אחר וזה ותקראן שמו עובד מצד בועז אביו שהיה בו עוז ותעצומות לעם מצד תפלתו ואהבתו של השי"ת עד שאמרו שבתפלתו נעצר הרעב ובזכותו ניצלו ישראל מיד אויביהם וא"כ ראוי בני

להיקרא עובד. באופן שהנשים עשו פשרה והסכמה ביניהם וקראו לו שני שמות. מצד נעמי על שם המת קראו לו שמו שם להורות ששמו בקרבו עד שלזה אמר הנביא על הסריסים שהם מסרסים עצמם מתשמיש משבת לשבת וזהו אשר ישמרו את שבתותי שממתינין לשבת שהיא עת ראוי כדכתיב אשר פריו יתן בעתו ובזה מחזיקים בבריתי ואם אין להם בנים ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם טוב מבנים ובנות ומהו זה היד והמקום והשם שם עולם אתן לו אשר לא יכרת כמו הבנים ולכן בכאן בענין גאולת בועז להקים להמת שם בישראל לפי שהוא כמו בן נעמי קראו שמו שם לפי שזה כנגד שם עולם אתן לו וזהו ותקראן שמו שם לאמר יולד בן לנעמי כלומר אחר שזהו הבן הוא בן נעמי וכנגד בועז חזר לומר שקראו שמו עובד וזאת היא הפשרה שעשו השכינות בין נעמי ובעז להכריע ביניהם ולכ"א ותקראן ב"פ כנגד ב' השמות ואמר הוא אבי ישי לרמוז שאע"פ שקראו לו שני שמות שם ועובד עכ"ז השם העיקרי והאמתי שנשאר בישראל הוא עובד כי שם שם לא נשאר ולא נקרא בישראל יותר מבעת הזאת ולא נקרא שמו שם אלא לדוגמא ולרמוז שיש לו שם עולם בעולם הנשמות אבל עובד הוא השם שנשאר בישראל וזהו ותקראן שמו עובד הוא אבי ישי עד היום אבל השם השני לא נשאר על פני חוץ לפי שלא הי' אלא לקרר דעתה של נעמי:

פסוק יח

אח"כ אמר **ואלה תולדות פרץ. פרץ הוליד את חצרון וחצרון הוליד את רם וגו' וישי הוליד את דוד** אחר שהשלים עיקר היחס שהוא וישי הוליד את דוד חוזר לראש היחס שהיא פרץ לפי שמשם נתרבו מלכי יהודה וכן דרך התורה לחזור לראש היחס כדכתיב אלה תולדות שם ואלה תולדות יצחק ועשה זה לשלשלם כולם בשלשלת היחס מפרץ עד דוד באופן שנדע איך דוד בא מראש השבטים ומראש היחס. מראש השבטי' יהודה שהי' מלך עליהם ראש היחס פרץ לפי שמשם הושתלו מלכי ב"ד עד המשיח שעתיד לפרוץ פרץ על פני פרץ במלכי האומות וכן משיח ב"ד מצד רות אמו עתיד לעשות פרצה בכל האומות להיות אכזר עליהם מצד עגלון וכן להיות רחמני על ישראל מצד יהודה שהוא בעל ההודאה והרחמים מצד שם ה' אשר בקרבו ד' אותיות הוי"ה ואות ד' כנגד ד' אותיות וזהו יהודה אתה יודוך אחיך מצד הרחמים של שם ה' ידך בעורף אויביך באכזריות מצד אמך מצד רות המואביה הנקראת אם שלמה ושם קבע בו שם א"גלא" שהוא חצי שם המפורש של ע"ב שמות שעולה לו להנקם מאויבי ה' וזהו יהודה "אתה יודוך. "גור אריֵ. "לא יסור. "אסרי וגפן. זהו שם א"גלא" שהי' מגן דוד אבל ולך המשיח עתיד להתלבש בשם המפורש של ע"ב שמות שהוא שם של ד' במספרו להנקם מאויבי ה' וזה מצד עבד

אבי ישי שיש בו ע"ב ד' ע"ב כנגד שם של ע"ב שמות שהוא שם הוי"ה שהוא שם של ד' אותיות כנגד ד' של עובד באופן שדוד לא זכה אלא לשם א"גלא" שהוא חצי השם ומלך המשיח יזכה לשם של ע"ב מצד עבד וזהו ועובד הוליד את ישי כאומרו להנחיל אוהבי יש וזהו עד כי יבא שילה. שילה שי לו והוא מלך המשיח שהמלוכה שלו ועליו נאמר יובלו שי למורא וזהו עבד אבי ישי אבי דוד ואני תמה אחר שיהודה ראש לנשיאים ולמלכים כדכתיב יהודה יעלה והוא ראש היחס למה לא התחיל היחס ממנו לומר אלה תולדות יהודה יהודה הוליד את פרץ וכו' ואולי לפי שבכאן הביא זה היחס עד דוד שהיא העיקר האמיתי לפי שעתיד לצאת ממנו מלך המשיח לכן לא רצה להתחיל אלא מפרץ לפי שהוא עתיד לעשות פרצה באומות לפי שפרץ הי' לו סימני מלוכה כדאמרי' במדרש רות ע"פ למי הנערה הזאת וכי לא הי' מכירה כי' ודכותיה וכראות שאול את דוד יוצא לקראת וגו' בן מי זה הנער אבנר וכי לא הי' מכירו והי' התחיל שואל אם מפרץ הוא ימלוך ואם מזרח הוא יהי' שופט וכו' עד על האיש להשכיר ולא על האשה עיי"ש נראה מכאן איך פרץ הי' לו טכסיסי מלוכה יותר מכולם ואולי ע"ז התחיל היחס מפרץ ולא מיהודה או שנאמר שהטעם שהתחיל מפרץ הוא להורות שתפלת הצדיקים והעם עשו פירות ופירי פירות לפי שהם אמרו באחרונה ויהי ביתך כבית פרץ אע"פ שפרץ הי' בכלל רחל ולאה הזכיר בכאן ואלה תולדות פרץ לומר שעתיד לצאת ממנו מלך המשיח שעתיד לעשות פרצה באומות. וכן התחיל מפרץ להורת שאין בכאן אלא עשרה צדיקים מפרץ ועד דוד וכתיב וישי הוליד את דויד ביו"ד לרמוז כנגד היו"ד ודוד הוא עשירי קדש לה' לפי שהוא דכא ושפל רוח קרוב אל ה' וזהו ודוד הוא הקטן. קטן ושפל בעל ענוה והקטין עצמו כמו היו"ד שהיא קטנה שבאותיות ואמר ואלה תולדות פרץ ולא אמר אלה להורות שכמו שעובד וישי הנזכרים היו צדיקים גמורים כן כל התולדות שנשתלשלו מפרץ היו צדיקים גמורים וזהו ואלה תולדות בוא"ו ואמר תולדות מלא להורות על הצדיקים שהיו בימי דוד דכתי' ויהי דוד עושה משפט וצדק' לכל עמו והוא"ו הוא מקל תפארה שבט מישור שבט מלכות ולכן כתב ובקומה בוא"ו בבכירה לפי שהיה עתיד לצאת ממנה אשר לו המשפט ובצדק ולכן כתב כאן וא"ו אחת כנגד דוד וא"ו אחרת כנגד מלך המשיח שעתיד לשפוט עמים בצדק כאומרו אהבת צדק כי' וכתיב ידין עמך בצדק כי' ולכן נכתב בכאן תולדות מלא שני ויו"ן רמז לעמודים השנים דוד ומלך המשיח ולזה רמזו במדרש רות כל תולדות שבמקרא חסרים בר מתרין אלה תולדות השמים והדין ולמה חסרים וא"ו מפני כי' עד והי' אור הלבנה עיי"ש ולהורות שכל אלו התולדות היו צדיקים אמר תולדות פרץ פרץ הוליד כי' וכן בכולם כפל את שמם כמו אברהם אברהם משה משה

וכמו שאמרו במדרש פרץ פרץ כל שנכפל שמו יש לו חלק לעה"ז ולעה"ב וכו' עד יעשה תשובה עיי"ש ואע"פ שכולם היו צדיקים עיקר כלם הי' דוד ובשביל כבודו נזכרו ואם בשביל כבוד מלך המשיח שעתיד לצאת ממנו וכמו שכל תולדות שנזכרו מבראשית עד אברהם לא הי' אלא בשבילו דכתיב בהבראם באברהם וכן בה"א בראם בשביל ה' שניתוסף באברהם כן בכאן כל התולדות שנזכרו בכאן לא נזכרו אלא בשביל דוד וזהו ואלה תולדות פרץ עד וישי הוליד את דוד לפי שזה רעי וזה דודי כמו דויד שנכתב בכאן מלא יו"ד כמו שכתבתי ולכן אמר תולדות פרץ ולא אמר ואלה בני פרץ כדי שלא יאמר האומר למה נכתבה זאת המגלה בין הכתובים שהי' רעב ויציאת אלימלך ובניו וקחתם נשים מואביות וכל הסיפור ומה צורך בו. לזה אמר ואלה תולדות פרץ כלומר הפרי והתולדה שאנו מוציאים מזאת המגלה היא שפרץ הוליד את חצרון עד בועז שכולם היו נשיאים עד בועז ומשם ואילך מלכים כאומרם במדרש ושלמון הוליד את בועז ע"כ סולמות לנשיאים מכאן ואילך עשו סולמות למלכים ע"כ והטעם בזה לפי שישי הי' יוצא באוכלוסא כמלך וזהו ירש מעובד שהי' מלך. עד דוד שהי' מלך מפורסים וזהו וישי הוליד את דוד מלך בן מלך ולפי שעתיד מלך המשיח לצאת מהם שזהו הפרי והתולדה הוזכרו כלם בשבילו וזהו מאמרם ז"ל במדרש רות ר' נחוניא ור' יעקב בשם רשב"נ אמרי כי שת לי אלהים כו' עד מצאתי דוד עבדי עיי"ש נראה מכאן שאע"פ שפרץ וכל הנזכרים כאן היו צדיקים גמורים עכ"ז לא היו ראוים להיכתב כאן אלא בשביל דוד. ולפי שדוד כל דבריו היו בדרך נס ופלא כמ"ש ושרשו ועיקרו מרות המואבי' עד שנראה דבר נמנע היותו צדיק גמור בדרך טבע לז"א מצאתי דוד עבדי ע"ד מציאה כמו המטמון שיוצא מבין הסלעים והטרשים וכן עד"ז אאע"ה שבא מתרח ואבותיו איך הי' אפשר שיהי' שלם בתכלית השלימות עד שבשבילו נתיחסו כלם וזהו אברם היא אברהם אשר כל מעשיו היו בדרך נס חוץ מן הטבע ולזה נאמר בו ומצאת את לבבו נאמן לפניך ע"ד מציאה באופן שע"ז חתם הספר וישי הוליד את דוד שהוא החותם ותחלת המחשבה סוף המעשה ולכן לא הזכיר אחרי דוד את שלמה ובפרט שהי' חכם מכל האדם וכל האומר שלמה חטא אינו אלא טועה וא"כ למה לא נזכר שלמה בזאת המגלה ובפרט שבירך בועז את רות ותהי משכורתך שלמה ואחז"ל בישר אותה שעתיד לצאת ממנה שלמה ואמרו שראתו אותו מלך וזהו ויעש כסא לאם המלך זו רות וא"כ למה לא נזכר בכאן שיאמר ודוד הוליד את שלמה אלא שיש לנו לומר ששלשלת היחס לא הוזכרה בכאן אלא בשביל דוד שהוא עשירי לפרץ העשירי קדש לה' ולכן נכתב דויד ביו"ד לפי שהוא עשירי והוא ראש היחס וסוף היחס ולפי שהוא הי' מקטין עצמו ברוב עניה ושפלות נקרא דוד הקטן ולכן

נכתב דויד ביוד לפי שהיוד היא הקטנה שבאותיות והגדולה שבאותיות ולכן התחיל בה שם הוי"ה ושם ישראל ושם יהודה וירושלים וכנגד זה כותבים הסופרים ג' יודין בשם הוי"ה להורות על מעלתה וגדולתה וכמ"ש מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח ולכן כתיב כמגדל צוארך בנוי לתלפיות. מגדל דוד הוא היו"ד שהיא קטנה ולפי שהיא קטנה הושמה למעלה מכל האותיות באות הלמד שהיא הגדולה שבכל האותיות בזה לרמוז שהקטן יהיה לאלף וזהו כמגדל דוד צוארך שהיא צואר הלמד וכן דוד הקטן היה לראש פנה ושמו בו אות יוד של יהודה לומר שממנו התחיל מלכות יהודה ולכן חתם בדוד ולא בשלמה אעפ"י שהיה ראוי להזכירו כמו שכתבתי. ועוד אני סבור שגם שלמה הוזכר ברמז. והרצון בזה שיש לספק למה כתב ונחשון הוליד את שלמה ושלמון הוליד את בועז למה כתב קודם שלמה ואח"כ שלמון והול"ל לשון שוה בשניהם ונ"ל שכתב ונחשון הוליד את שלמה לרמז על שלמה המלך ולהורות שכמו שנחשון הי' איש גבור חיל נשיא השבט נוסע בראש ומקריב בראש כן יצא ממנו איש גבור חיל נשיא וגדול כמו שלמה המלך וכ"ז להזכיר כאן ברמז שלמה המלך ואחר שכתב הוליד את שלמה שהוא כמו שלמה חזר לומר ושלמון הוליד את בועז להורות ששלמון הוא כמו שלמה ושלמה כמו שלמון אבל בעיקר הדברים רמז דבר אחר להזכיר שם שלמה ברמז בתוך הי' אנשים לפי שלא הי' יכול להזכירו אחר דוד מטעם שזכרנו ולכן תמצא ששבחו חכמים לשלמה מצד צדקתו וחסידותו עד שהי' בו כח לבטל הפרדסאות שהושיב ירבעם כדי שלא יעלו ישראל לרגל וכן תרגם יב"ע ונחשון הוליד ית שלמה צדיקא הוא שלמה מן בית לחם ונטופה דבטילו בנוי פרזדוואן דאותיב ירבעם חייבא על אורחייא והוואן עובדי אב ובנין יאוין כנטופא. זה יורה על היות איש גבור חיל וכל זרעו אתו עד שהי' בהם כח לבטל הפרדסאות של ירבעם עד שהיו כל מעשיהם נאים כקטורת עד שלרוב מעלתו הזכירוהו בשם שלמה מצד חכמתו וגבורתו וכן רצתה התורה שגם שלמה המלך החכם יהיה שמו נזכר באלו היחוסין. ואמר שהוליד לבועז שהי' ג"כ צדיק גמור שבזכותו ניצלו ישראל מאויביהם ונעצר הרעב בתפלתו. ובועז הוליד את עובד עובד השם והוא הוליד את ישי וישי את דוד וכן תרגם יב"ע הוא ישי דמתקרי נחש בגין דלא אשתכחת ביה עולא ושחותא לאתמסרא בידא דמלאכא דמותא למיסב נפשיה מניה וחי יומין סגיאין עד דאידכר קדם ה' עיטא דיהיב חויא לחוה ואיתת אדם למיכל פרי אילנא דאכלי פירוי חכמין בין טב לביש ועל ההוא עיטא אתחייבו מיתה כל דיירי ארעא ובההוא עיטא שכב ישי צדיקא הוא ישי דאוליד ית דוד מלכא דישראל. הורה בזה על מעלת ישי שלא נמצא בו עון אשר ימות בו ורק מפני חטא אדה"ר שנגזר מיתה על כל העולם מת ולכן

האריך ימים הרבה עד שמת בעצת נחש הקדמוני והקריב נפשו שי ומנחה לה' לכפר על הדור ובזכותו הוליד את דוד מלך ישראל צדיק גמור קרוב אל ה' ובשבילו נתיחסו כל אלו היחוסין כמו שאמרנו ואעפ"י שהזכיר בכאן עשרה אנשים מפרץ עד דוד כלם באו להוציא הפרי האחרון שהוא דוד ידיד השם באופן שכולם נשתלשלו בשלשלת אחת אחוזים באחוזה אחת יתלכדו ולא יתפרדו איש באחיו ידובקו וזהו פרץ הוליד את חצרון פרץ הוא ראש היחס לפי שעתיד לעשות פרצה באומות והוא עתיד לעשות חצר ובית המקדש כאומרו נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' וכן אמר כי טוב יום בחצירך מאלף וזהו הוליד את חצרון וחצרון הוליד את רם לרמוז כי המקדש מביא עמו שכינה כאומרו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וזהו וחצרון הוליד את רם הוא אבינו שבשמים הנקרא רם ונשא. ורם הוליד את עמינדב זה רמז על עם ישראל אשר השם שוכן בתוכם וזהו מרכבות עמי נדב ועמי נדב הוליד את נחשון לומר שצריך העם נשיא אשר יצא לפניהם ולפי שהנשיא סבת השלום כאומרם הוי מתפלל בשלומה של מלכות כי' לכ"א ונחשון הוליד את שלמה הוא סכת שלם וזהו שלמה כמו השלום ולכן נכתב בראשונה שלמה ובשניה שלמון להורות שמצד שלום המלך יתהוו רוב שלומות ומצד השלום יתקיים העם ויתחזק כאומרו ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום וזהו ושלמון הוליד את בועז ובסבת זה יקראו כלם בשם ה' ולעבדו שכם אחד וזהו ובועז הוליד את עובד ומצד עבודת השי"ת יזכו להראות את פני ה' ולהקריב נפשו שי למורא ומנחה טהורה ויזכה להביא המשיח הנקרא שילה כאומרו עד כי יבא שילה שי לו יובילו שי למורא וזהו ועובד הוליד את ישי וישי הוליד את דוד הוא משיח ב"ד שהיא ידיד ה' ואז ישכון לבטח עליו בלי ערעור ואז יאמרו ישראל הנה אלהינו זה קוינו לו זה אלי ואנוהו זה רעי וזה דודי הוא דוי"ד מלא יוד אותיות דוד"י באופן שכל המפורשים כאן נתאחדו ביחוד אחד ונשתלשלו בשלשלת היחס של דוד מלך ישראל חי וקיים הנקרא דודי ואז יאמרו ישראל אני לדודי ודודי לי:

זהו מה שראיתי לפרש בזאת המגלה אשר היא יסוד היחס והמעלה לפי הפשט ואעפ"י שיש בה פנים ופני פנים עמוק עמוק מי ימצאנו כפי מה שפירשו בזהר במדרש רות אל ענין הנפש ובמדרש הגלוי על ענין הגואל ואינו רוצה להאריך אלא להציב לך ציונים בקצרה מענין הנפש הנרמזת באלימלך ונעמי כפי מה שדרשו שם על ערפה ורות. ערפה על שהחזירה ערפה לחמותה רות ע"ש תור שהוא כשר להקריב על גבי המזבח כך רות כשרה לבא בקהל רות אשת מחלון רות באת בקהל מחלון שמחל לו הקב"ה להיות נזכר שמו בישראל. ערפה אשת כליון שכלה אותו הקב"ה וע"ד אחר. נעמי נשמה.

אלימלך נשמה לנשמה. מחלון רוח השכלי. רות נפש השכלית. כליון רוח הבהמי וע"ז אמר שהע"ה ומי יודע רוח בני האדם כו' רוח האדם זה מחלון רוח הבהמה זה כליון שהוא מצד שמאל וע"ז כליון לא נזכר בישראל. ערפה לא באת בקהל ה' כליון לא נזכר שמו בישראל עד שאמרו שבשעה שנפטר האדם מן העולם הנשמה והנפש הולכות יחד שנאמר ותלכנה שתיהן עד בואנה בית לחם כו' ותאמרנה הזאת נעמי שהלכה מן המקום הזה מלאה מכל הטובות מלאה מן התורה ומראים לה ג"ע עמוד ענן ביום והנר בלילה ומראים לה מקום שהרשעים נידונים בו שנאמר בהלו נרו עלי ראשי באותה שעה אומרת הנשמה אל תקראן לי נעמי כי מלאה הלכתי וריקם השיבני ה' לזה העולם למה תקראן לי נעמי ושדי הרע לי שהכניס בי יצה"ר ונפש הבהמית וע"ז חכמות נשים בנתה ביתה זו הנשמה ונפש הקדושה ואולת בידיה תהרסנו זו נפש הבהמית ויצה"ר שהורסת כל הגוף באולתה והיא נשארת שנאמר אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל לפי שמשתתפים כאחד משל למלך ששם בגינתו לשומרו ב' שומרים אחד עור וא' פסח ואמר להם השמרו לכם שלא תאכלו מפרי הגן בא המלך וראה שאכלו מפרי הגן אמר להם מי אכל הפרי הסומא אמר אני איני רואה והפסח אמר אני איני הולך אמר המלך כאשר עשיתם כן יעשה לכם אמר לעבדיו הרכיבו החיגר ע"ג הסומא ונתנו להם עונשם כאחד כך נפש הבהמית עם הגוף וכן אמרו ג"כ פנים אחרים בשעה שנפטר האדם מן העולם הנפש הולכת אחר הגוף והנפש הולכת בתוכו והרוח פורח ממנו לג"ע ופוקדת מקום הנפש תמיד ומספרים זע"ז ויודעים דברים רבים של זה העולם ולעולם אין הנפש פורשת מן הגוף לא בחיים ולא במתים ולכן הנפש אומרת לגוף אל תפגעי בי לעזבך לשוב מאחריך וכו' ובאשר תליני אלין ושם אקבר לפי שאינה מתפרשת מן הקבר לפי שיש קישור גדול ביניהם באשר תליני אלין בזה העולם שאדם שוכב על מטתו והרוח עולה ומשוטטת הנפש נשארת בגוף ולעולם נמשכת אחר הגוף וכשאדם מפקיד בפקדון לקונו אינו פוגע למקום בשביל הנפש אלא בשביל הרוח שהיא עוזבת לגוף ומשוטטת לעלות למעלה הה"ד אל תפגעו בי אל תתפללו בעדי לעזבך ולא לילך למקום אחר כי המות יפריד ביני וביניך שהרי אמרנו שאפי' בקבר לא תסור ממני אבל הגוף נרקב ונעשה עפר ואותו נפש נשארת שם לפי שאין אהבה כאהבת הנפש עם הגוף לפי שנשתתפו ונבנו יחד:

וכן פירשו פנים אחרים. עד בואנה בית לחם זו תורה שנאמר לך אכול בשמחה לחמך. ותהום כל העיר זה ציון עיר דוד ותאמרן הזאת נעמי ע"כ שנים ועכשיו אחת. אלא כשרצה הקב"ה לתת תורה לישראל הלוחות היו כתובים פנים ואחור שנאמר מזה ומזה הם כתובים. הלוח האחת פנים ואחור והלוח האחרת ימין ושמאל שנאמר מעשה אלהים

חרות על הלחות שנים וע"ז כתיב והמכתב מכתב ב"פ כו' אלימלך ונעמי מחלון ורות כעין זה שנים אלימלך ונעמי לוח אחד ימין ושמאל מחלון ורות פנים ואחור לוח אחרת וכיון שעשו ישראל את העגל נסתלק אלימלך ומחלון, ונעמי ורות שתי נקיבות הלכו ביחד. כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם שניתנה להם התורה פעם אחרת. ותלכנה שתיהן וכו' ותאמרנה הזאת נעמי שבשעה שניתנה תורה על הר סיני וכל העם רואים את הקולות אז אמרה תורה אל תקראן לי נעמי אני מלאה הלכתי מכל חירות ומכל טובות העולם ומשעבוד מלכיות למה תקראן לי נעמי וזה הסוד שאמר הקב"ה וראית את אחורי ופני לא יראו כשרציתי לתת התורה לישראל בפנים ואחור ימין ושמאל הם לא רצו ועשו העגל ועכשיו שהם רוצים איני רוצה וכן בזמן שרצה השי"ת לתת תורה לישראל נטל התורה שבכתב ושבע"פ והלך לשאר האומות ולא רצו לקבל עד שהוריד אותם לישראל אמרו מלאכי השרת למי רוצה לתת התורה אמרו לישראל אמר הקב"ה אעפ"י שאני נותן להם התורה ערבים שלי הם עוללים ויונקים ובשבילם יתעוררו אלו השתי תורות דכתיב מפי עוללים ויונקים כי' וכתיב את מי יורה דעה זו תורה שבכתב ואת מי יבין שמועה זו תורה שבע"פ מיד ותהום כל העיר נזדעזע כל העם וכל העם רואים את הקולות ואז אמרו הזאת נעמי זהו נעימות התורה ולא ידעו ישראל עונשי התורה וגזירותיה עד שבאו למרה שם שם לו חוק ומשפט אז אמרה תורה קראן לי מרה ואז ישבו ישראל מתעטרים בתורה. כיון שעשו העגל הביא משה התורה כתובה על לוחות אבנים מלאה מכל טובות חירות ממלאך המות ומחלאים וממלכיות כיון שראה משה את העגל שיבר הלוחות והאותיות פרחו ועלו למעלה אז צעקה התורה אני מלאה הלכתי מכל טובות ועכשיו חזרתי ריקם לחנם שלא הועיל להם אז צעקו העליונים ואמרו אוי להם כי נדדו ממני אוי להם שלא עמדו באמונת השם:

ולפי הפ' הראשון אמרו שהגוף והנפש הולכים בעוה"ז עד בואנה בית לחם למה נקרא כן אלא לפי ששם הדין והקטרוג ואז ותהום כל העיר עליהן כל שאר מתים מתרגזין עליהם דתנינן מלאך הממונה על הקברות נכנס בקבר בשעה שנקבר האדם ועומד עליו ומביט בו ואומר אוי לפלוני זה אוי לידים ולרגלים שהלכו בהבלי העולם קום עמוד בדין מיד מכניס נפשו בגופו ודן אותו ג' ימים זה אחר זה לאחר ג' ימים נידון מפיו מידיו ומרגליו ואחר כן הגוף נבקע ורמה ותולעה עליו והנפש מתאבלת עליו שנאמר אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל. ואומרת קראן לי מרה אני מלאה הלכתי לאותו עולם ועכשיו ריקם השיבני ה' לזה העולם בלא מעשים ובלא תורה. אשרי מי שתלמודו מתקיים בידו בזמן שהולך לבית עולמו שאפי' שפתותיו שושנים א"ת שושנים אלא

ששונים מפני שתורתו מגינה עליו הה"ד בשכבך תשמור עליך ולפי שיצר לב האדם רע אמר שברא הקב"ה התשובה הה"ד ולנעמי מודע לאישה איש גבור חיל מכאן הי' ראוי להתחיל מגלה זו דתנינן כשביקש הקב"ה לברא את העולם לא הי' עומד עד שברא את התשובה כיון שברא את התשובה העמידו על עמוד א' וצדיק שמו דכתיב וצדיק יסוד עולם וממנו הושתל ויצא זרע דוד בעולם שנאמר זרע יעבדנו יסופר לה' לדור וכל זרעו של דוד מזה יצא כעין זה כל פעל ה' למענהו. נעמי ורות ובועז שלשתן כדמות מדריגות עליונית וזרע דוד מתוך אלו הוסד בעולם. נעמי כד"א ויהי נועם ה' אלהינו מהו נועם ה' זו תשובה עולם הבא ולבקר בהיכלו זה עולם אחר למטה רות כדמות עולם תחתון שמרוה להקב"ה בשירים רות ע"ש תור מה התור משונה בקולו מכל הקולות אף כנסת ישראל משונה בשבחה מכל שאר קולי השבח. בועז הוא צדיק שומר הברית לפי שנתחזק על יצרו ונקרא גבור חיל ודאי צדיק הוא ולפי שרות שכינה נקראת אמרה אלכה נא השדה זה שדה תפוחים אשר ברכו ה' אשר שם הצדיקים והיא ידעה מאותם הקוצרים והם תלמידי חכמים בין הכי ובין הכי בועז בא מבית לחם זה צדיק שבא טעון מכמה ברכות ויאמר לקוצרים הם סנהדרי גדולה ה' עמכם נותן להם ברכות והם אומרים יברכך ה' שנותנים לו חוזק למי הנערה הזאת עוה"ב שואלת עליה בדרך חבה ולכן אמר ר"ש מגלה זו רמז לתורה שבכתב עם תורה שבע"פ ועה"ב המעותדת לצדיקים סוד תורה שבכתב להתחבר בתורה שבע"פ. ולכן תקנו מגלה זו בשבועות זמן מתן תורה וימד שש שעורים הם שש קצות וישת עליה שש מעלות עליונות והם שש ספירות שש קצוות. שעורים כד"א שאו שערים ראשיכם ולכן היא כלולה מאלו הששה ולכן כשראה ה' אותה בעה"ב בכל אותם שש קצוות אמ' יהי מכירך ברוך מאן הוא ברוך דא שלמה שהשלם שלו ולכן והמלך שלמה ברוך בשם זה מתברך בכל אלו ואז עה"ב נותנה לה תוספת ברכות על הראשונות הה"ד ותוצא ותתן לה את אשר הותירה משבעה. עם הנערים תדבקין אלו הם הכרובים וצמית והלכת אל הכלים וצמית כשתרצה לינק מעולם עליון בהתעוררות אותם כרובים ובשבילם היא שואבת ממשך עליון הה"ד ושתית מאשר ישאבון הנערים היינו ראש מראש ישאבון הנערים אלו הם הכרובים. אל הכלים הם מקורות עליונות המתמלאים בתחלה להריק אח"כ לאחרים ואפי' בזמן שישראל במעלה נוטל ונותן חלק העצם לכלב ומשם ניזונים שאר האומות מה כתיב ויאמר לה בועז לעת האוכל בזמן שהיא מתתקנת בקרבנות ותפלות והרצון עולה ממטה למעלה אז היא עת האוכל ומה אמר לה גושי הלום קריבי למלכות דמלך עליון ואכלת מן הלחם תקבל מזון לחלוק למחכות קדושות למעלה ולמטה ועכ"ז וטבלת פתך בחומץ יש לך ליטול דרך טיבול

מחומץ צד שמאל לינק לאותו צד הנקרא רע לתת לשאר אומות להיות ניזונים ויצבוט לה קלי מאכל שיוצא מהאש של צד שמאל לתת מזון לכל ואפי' לכלבים ואז ותאכל ותשבע מאותו מאכל קדוש ותותר מאותם שיורים שבא על השבע והדברים עתיקים. ואין להאריך בהם ולא כתבתי זה אלא להורות על מעלת זאת המגלה איך יש בה נגלה ונסתר כמו שיש בתורה לפי שהוא יסוד התורה ויסוד ישועתינו וגאולתינו ופדות נפשינו בביאת גואלינו משיח ב"ד הנזכר בזאת המגלה אשר קרוב לבא עתו במהרה בימינו ואם נתקן מעשינו ימהר יחיש מעשהו כאומרו אני ה' בעתו אחישנה זכו אחישנה לא זכו בעתה. אשר כל זאת המגלה סובבת על ביאת הגואל הנרמז בתורה ולא הי' יכול לצאת עד ביאת רות המואביה שבאת עם נעמי בעל כרחה לפי שהי' לה בושה להוליכה עמה לירושלים כמו שאמרו במדרש שובנה בנותי שלא נתבייש בהן וה' שוקים היו בירושלים ולא היו מתערבים אלו עם אלו. שוק של מלכים. שוק של נביאים. שוק של כהנים שוק של לויים שוק של הגרים והיו ניכרים ומה שלובשים אלו אין לובשין אלו וג"פ כתיב שובנה בנותי כנגד ג"פ שדוחין את הגרים ואם הטריח יותר מכן מקבלין אותו א"ר יצחק כתיב בחוץ לא ילין גר לעה"ב שמאל דוחה וימין מקרבת ע"כ עד שלסבה זו דחתה אותה וכשראתה שהפצירה בה קבלה ונתנה לה עצה להזדווג עם בועז ולהוציא הגואל ממנה והיא עשתה מאמרה עד שלסבת מעלת רות אמרו שהיא דוגמת כנסת ישראל המבקשת רחמים על בניה וכדוגמא באת לחסות תחת כנפי השם להתפלל על בניה שיגאלם עד שמצד תפלתה וצדקתה בחצי הלילה ויחרד האיש וילפת הוא הנקרא ה' איש מלחמה ויחרד כמד"א בכל צרתם לו צר וכשהפצירה בתפלתה לשכב מרגלותיו שאלה מי את אשר הרגזתני ותאמר אנכי רות אמתיך השוכבת בגלות עם בניך גולים מעונים בלי סוכת שלום ולכן ופרשת כנפיך לכסות ערותינו כי גואל אתה וכן אמרה לה ברוכה את בתי לה' היטבת חסדך האחרון בגלות האחרון בצרות גדולות מן הגלות הראשון לבלתי לכת אחרי הבחורים הם הע"ז אשר בחרו הראשונים ברוב ההצלחות וזהו אם דל ואם עשיר וזהו ועתה בתי אל תיראי כאומרו אל תיראו תועלת יעקב ממדות הדין שלמעלה לפי שיודע כל שער עמי כי אשת חיל את ועמדת קיימת באמונתך אבל יש לך לדעת שאעפ"י שאני גואל יש גואל קרוב ממני הם המע"ט אשר הם גואלים האדם מני שחת ולכן ליני הלילה בזה הגלות הדומה ללילות כאומרו שומר מה מלילה והי' בקר אם יגאלך טוב שהם מעשיך הטובים טוב ואני אמהר גאולתך ואם לאו וגאלתיך אנכי למעני למעני אעשה. חי ה' שכבי עד הבקר והבקר אור והאנשים שולחו ובזאת ההבטחה שכבי עד הבוקר. ותקם בטרם יכיר איש את רעהו כדי שלא יכירו בה המזיקים מצד העונות ויאמר

אל יודע לבעלי הדין שבאה האשה אל הגורן הפך מהרשעים שהם ידועים אצל בעלי הדין דכתיב הולך בתום ילך בטח ממדות הדין אבל מעקש דרכיו יודע אצל בעלי הדין ולכן גזר השם ואמר אל יודע כי באה האשה. ולפי שהשם רצה לתת עצה לישראל היאך ינצלו מן הדין. הדריכם במצות ובמדות ואמר הבי המטפחת זה רמז לכסוי של מצוה כמו מצות ציצית וכיוצא בו ואחזי בו בחוזק ותאחז בה וימד שש שעורים זה רמז לשש מאות מצות התלויות בה כאומרם וזכרתם את כל מצות ה' וכן ציצית עולה שש מאות ואולי רמז בזה שיחזיקו בתפלה בגלותם וינצלו בזכותם וזהו וימד שש שעורים והמכוון על שש מצות התלויות בתפלה שכתב הקדוש רשב"י בזוהר שהם שקולות כנגד שש מאות כל א' במאה. הא' ליראה את השם בקרבנות ובפסוקי דזמרה והב' לברך את השם ביוצר אור יוצר המאורות ובכלל זה לקדש השם בקדושות יוצר דכתיב ויברך ויקדש והג' לאהבה את השם וזהו באהבת עולם אהבתנו וכן ואהבת את ה' אלהיך והד' לייחד השם בפסוק שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד שזהו הייחוד השלם באלו הג' שמות וג' שמות בסוף ק"ש שחוזר החזן ה' אלהיכם אמת כנגד ג' ראשונות וג' אחרונות שבתפלת עמידה והה' למסור נפשו על קדושת השם בפ' ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך אפי' נוטל את נפשך וכן במזמור לדוד אליך ה' נפשי אשא שאז צריך למסור נפשו להשי"ת והו' לברך הכהן את העם בברכת כהנים אלו הן שש מצות התלוית בתפלה שהם שקולות כנגד שש מאות מצות וזהו וימד שש שעורים שעורים ומדות שראוי לאדם להיות מיושר בדרך ארץ ובמדות ובמצות ואז יצפה לרגלי המשיח המוכתר בשש מעלות כאומרו ונחה עליו רוח ה' כו' וכן רמז שש שעורים על מ"ש טרף נתן ליראיו שבישרם השי"ת שאע"פ שיהיו בגלות שלא יחסר להם מזונות וטרף אע"פ שיהיו בצער ובדאגה ובשערה וזהו שש שעורים לפי שכל מזונותיהם הם בדרך נס בתוך עמים רבים לפי שזה דרך הצדיקים שכל העולם ניזונים בזכותם והם אין להם מזונות אלא בדרך טרפה כמ"ש כל העולם אינו ניזון אלא בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו כו' וזהו טרף נתן ליראיו שאין להם מזונות אלא בדרך טרפה כך שמעתי פירוש זה וראיתי אותו כתוב בפירוש זה המזמור שפירש יעקב בני אשר עליו לבי מאד חמרמר. ואען ואומר. הנה לשלום מר לי מר. אשר גזלו אותי ואנסוהו בפורטוגאל. ולכן אמר בכאן שיש שעורים לומר שלא יחסר להם מזונות אע"פ שיהיו מן השערה או הסערה ואע"פ שיגזלו אתכם בסוף אל תבואי ריקם וכמו שאמרו לא כריקם של מצרים ולכן שבי בתי והכבד בביתיך וקבל היסורין כי לא ישקוט האיש להפך בזכותך למעלה ולמטה עד אשר אם כלה הדבר היום כאומרו היום אם בקולו תשמעו. ובועז עלה השער זה רמז לשם ה' אשר עוז לפניו ועוז לעמו

יתן עלה השער לב"ד של מעלה לראות אם ימצא להם זכות לגאול אם מצד מעשיהם או מעשי אבותיהם והנה הגואל עובר בדרך העברה באופן שלא מצא קיום במעשיו ולכן א"ל סורה שבה פה ביישוב פלוני אלמוני על שם שהיו מעשיו נפלאים ומכוסים ויקח עשרה אנשים מזקני העיר הם סנהדרין של מעלה ויאמר לגואל חלקת השדה מכרה נעמי לומר שאחר שנכנסה בגלות מרוב הצרות מכרה חלקת השדה ולא כל השדה הוא שדה תפוחים אשר ברכו ה' ונתנו לעם ישראל באות ברית קדש הוא השדה אשר יצא יצחק לשוח בשדה ומרוב צרת הגלות מכרה השדה. שהי' לה חלק באלקי ישראל כדכתיב כי חלק ה' עמו ולא יכלה לקיים התורה כתיקנה וכמ"ש דוד כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים וכו' דוד עובד ע"ז הי' אלא לומר שכל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה והמלכיות בטלו מהם קצת המצות עד שנראה שכנסת ישראל מכרה חלקת השדה והחלק האחר נשאר להם לקרא כלם בשם ה' אחד ולכן צריך תיקון לזה בענין שישוב כל השדה להם וישובו אל אחיזת אבותיהם ולכ"א השבה משדה מואב באופן שבארץ עמון ומואב ובשאר גליות הניחה שם קצת מחמדיה ולכן רצה השי"ת לגלות אוזן הגואל בענין שיגאלו זה השדה במעשים טובים וזהו קנה נגד היושבים וגאל גאולת זה השדה בענין שישוב לבעליו וזהו אם תגאל במעשים הטובים גאל ואם לא תגאל הגידה לי לפי שאני הייתי רוצה שתגאל אתה במעשיך הטובים לפי שהמה יקרבוך והמה ירחיקוך וזהו כי אין זולתך לגאול ואם לאו אנכי ה' אלהיך גואלך אחריך ויאמר אנכי אגאל במעשי. ויאמר בועז בק"ה כלומר לא תחשוב שזאת הגאולה שאתה צריך לעשות הוא גאולת עראי יש לך לידע כי ביום קנותך השדה אשת המת קנית כלומר הגאולה שאתה צריך לעשות היא גאולת החיים והמתים באופן שצריך לך זכיות גדולות להחיות המתים באופן שיהי' להם שם בישראל וזהו להקים שם בישראל כמו שפי' במקומו. ויאמר הגואל לא אוכל לגאול לו כ"ש שאוכל לגאול המתים פן אשחית את נחלתי היא נחלת זה העולם כי לגאול זאת הגאולה הייתי צריך להפריש עצמי מעניני העוה"ז וזה א"א כי גם את העולם נתן בלבם ולכן גאל אתה את גאולתי כי אנכי לא אוכל לגאול גדולה כזאת ואין ראוי דבר זה אלא לגואל האמיתי וזאת לפנים בישראל כי מזמן קדוש נרשמה ונכתבה זאת הגאולה בתורה שהיא ראויה לשם ולא לאחר כאומרו ראו עתה כי אני אני הוא וכו' וכן אמר אני ראשון ואני אחרון וכן אמר וגואלך ה' צבאות וזהו על הגאולה ועל התמורה ועכ"ז לקיים דבר הגאולה שלף איש נעלו לרמוז שצריך כל אדם לילך בדרך ישל ולפלס מעגל רגליו ויסיר ממנו המותרות אשר הם דומים למנעל וזאת היא התעודה אשר שם משה ואז אמר הגואל לבועז קנה לך כי לך משפט הגאולה

וישלוף נעלו שקבל עליו להסיר ממנו המותרות ושישאר הקנין והגאולה להשם וזהו ויאמר בועז עדים אתם היום כי עלי נשאר השדה לגאול החיים והמתים בענין שלא יכרת שם המת מעם אחיו ולפי שאעפ"י שהשם הוא הגואל צריך גואל אחר להיות אמצעי ביניהם והוא משיח ב"ד אשר נקרא צמח צדיק כשם רבו שהוא צמח ה' צדיק כתמר יפרח. לז"א יתן ה' את האשה כרחל וכלאה ויהי ביתך כבית פרץ מן הזרע הוא זרע מלך המשיח ולכן אמרו ברוך ה' אשר לא השבית לך גואל היום הוא מלך המשיח אשר בזמנו יעבדו את ה'. הוא ישי אבי דוד אשר יצא ממנו הגואל ולכן הזכיר הילדות פרץ עד דוד זה רעי וזה דודי כמו שפירשתי. ואולי זה הגואל הראשון שאמר וגם יש גואל קרוב ממני ומאתי הוא משיח בן יוסף והגואל האחרון הוא משיח בן דוד הנזכר כאומרו ויהי ביתך כבית פרץ וכן במ"ש אשר לא השבית לך גואל היום ולכן בגואל הראשון אמר ליני הלילה והי' בבוקר אם יגאלך טוב יגאל הוא משיח בן יוסף ואם לאו וגאלתיך אנכי חי ה' ותשכב מרגלותיו הכל כמו שפרשתי למעלה ובועז עלה השער לתרע בית דינא שלמעלה להביא גואל לבניו לפי שראה אותם שהיו בצרה והנה הגואל עובר הוא משיח בן יוסף שהי' אחר השער ממתין ומצפה מתי יבא יום ה' לגאול לבניו ויאמר סורה שבה פה אצלי להסתופף בצלי ולחזקו וזה כטעם פה אשב כי אויתיה וכן מה שאמר ועתה מה לי פה נאם ה' כי לקח עמי חנם ולכן אמר סורה שבה פה וקראו פלוני אלמוני כטעם והוא פלאי לפי ששמו מכוסה ומופלא ולכן נקרא משיח בן יוסף אבל שמו לא נודע מהו ואחר שנתן לו השם רשות אע"פ שאין ישיבה למעלה ויסר וישב ולפי שראה השי"ת שזה הגואל יבא בהסכמת הכל לקח עשרה אנשים מזקני הסנהדרין של מעלה. ויאמר שבו פה וישבו ויאמר לגואל חלקת השדה אשר לאחינו לאלימלך כטעם למען אחי ורעי מכרה נעמי מרוב הצרות על הדרך שפירשתי ואני אמרתי אגלה אזנך לאמר קנה לך נגד היושבים בענין שתהיה איש גבור חיל ללחום מלחמת ה' ואם תגאל גאל ואם לא תגאל הגידה לי ואני אבא אחריך ומלאתי את דבריך וכששמע זה אמר אנכי אגאל ויאמר ביום קנותך השדה יש לך לגאול גאולה אחרת שהיא גאולת המתים והחיים בענין שיקרא שם המת על נחלתו ואז השיב הגואל הוא משיח בן יוסף לא אוכל לגאול לי אין זאת הגאולה ראויה לי לגאול המתים כי היא ראויה למשיח ב"ד ולא לי ולכן גאל לך אתה כי לא אוכל לגאול לי ואולי יאמר לא אוכל לגאול לי ולעצמי בזאת המלחמה לפי שכבר גזיר מהשם שימות משיח בן יוסף באותה מלחמה ועל אותה צרה נאמר עת צרה ליעקב לפי שאפרים בכור שורו והדרו ועכ"ז וממנה יושע ע"י משיח בן דוד ולכן אמר לא אוכל לגאול לי ולעצמי בזאת המלחמה מן המות ואיך אגאל המתים והטעם פן אשחית את

נחלתי כי כן גזר השם שיהיה הוא כפרה על דורו ובחבורתו ירפא להם ועליו נאמר הנה ישכיל עבדי וכל אותה פרשה וזהו והוא מחולל מפשעינו וכו' ולכן מיתתו כפרה על בני דורו וזהו לא אוכל לגאול לי ולעצמי שאם הייתי גואל לעצמי הייתי משחית נחלתי היא כחלת ישראל שאלמלא מיתתו שמכפרת על דורו היו שונאי ישראל חייבין כליה ח"ו וזהו פן אשחית את נחלתי ולכן גאל אתה כי לא אוכל לגאול עד שיבא משיח ב"ד שהוא הגואל האמיתי וכן כתיב על ספר הישר לפנים בישראל רמז על השני משיחים דכתיב ושנים זרים עליה וגו' על הגאולה ועל התמורה לקיים כל דבר שלף איש נעלו ונתן לרעהו הרמז בזה שמי שלא יוכל לגאול שימור הדבר ויתנה לרעהו הטוב וזהו על הגאולה ועל התמורה שיסיר הדבר ממנו וישלוף נעלו ויתנה לרעהו ולקח הדבר לדוגמא במנעל כמו שמסיר החיים ממנו ונותנו לאחר כמו שהודעתיך בענין החליצה וכמו שאמרו בפ' הרואה כל מה דשקיל שיכבא מעלי בר ממנעל וסנדל לפי שנראה שנוטל ממנו החיים ולכן בכאן נתן מקום למשיח בן דוד לגאול גאולת ישראל ושלף נעלו ונתנה לרעהו וזאת התעודה המוסכמת בישראל כדכתיב חיים שאל ממך נתת לו ומיד לקח השם זאת הגאולה ורצה לגאול גאולת ישראל החיים והמתים בענין שלא יכרת שם המת משער מקומו ולפי שאע"פ שהשי"ת הוא הגואל בחר איש כלבבו שיהיה גואל לבניו ולפי שהיה לו לצאת מדוד אמר ויהי ביתך כבית פרץ שעתיד לעשות פרצה באומות ולכן אמרו ברוך ה' אשר לא השבית לך גואל חיים לרמוז שאעפ"י שמת הגואל הראשון נשאר גואל שני והיה לך למשיב נפש בתחיית המתים ולכלכל את שיבתך כאומרו עוד יניבון בשיבה ולכן קראו לו השכנות שם לאמר יולד בן לנעמי כאומרו ה' אמר אלי בני אתה ולפי שזה השם הוא מוסכם מכל העולם אמר שקראו לו השכנות שם כל יושבי תבל ושוכני ארץ ומה שמו עובד שמו כאומרו כי אז אהפוך אל העמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד ולפי שמלך המשיח עתיד לצאת מפרץ אמר ואלה תולדות פרץ אשר עתיד לעשות פרץ באומות ולבנות חצרות בית ה' וזהו הוליד את חצרון וכן כולם כמו שכתבתי למעלה על דויד מלא ביו"ד שהוא רמז על משיח בן דוד שהוא ידיד השם אשר עליו רמז זה רעי וזה דודי:

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם. אשבח לצור נורא עלילות אהלל לו ברוב רובי תהלות עזרוני במוסרי חכמים. ואחרי כן בפירוש המגלות מתוקים מדבש נופת וצופים, וכשמם כל אמריהם להפלות. צרור חיים ואשכול טוב בכופר והנו ראש לכל האשכולות והשלמתים בארבעה בשבת. ביום אור המאורות הגדולות. בששה ועשר ימים לטבת. אשר בו יהי' שמחה וגילות. שנת הפר"ד יקרב אלו ברכות לעם אחד ויפריד הקללות,

ואתפלל אני שם טוב לאל. יזכני לראות את הגאולות, ואז נשמה ואז נאמר בקול רם נשבח לצור נורא עלילות. אני שם טוב בן לאדוני אור העולם עמוד הגולה החסיד העניו החכם השלם ר' יעקב אמינו תנצב"ה.